



॥ श्रीरामचन्द्रीयमहाकाव्यम् ॥

मोक्षरतिविजयः

परमगुरुदेवः



श्रीरामचन्द्रीयमहाकाव्यम्

प्रथमो भागः

॥ पूज्यपादाचार्यदेव श्रीमद्विजयरामचन्द्रसूरीश्वरजीवनवृत्तम् ॥

✽ रचयिता ✽

पूज्यपादाचार्यदेव-श्रीमद्विजयरामचन्द्रसूरीश्वर-शिष्यरत्नः

पूज्य मुनिप्रवर श्री मोक्षरतिविजयः

परमपद प्रकाशनम्

१, राठोड भुवन, झवेरमार्ग,

मुलुंड (पश्चिम) मुंबई-४०००८०

दूरध्वनि : ५६१४२०६

पुस्तकमूल्यम् : ३० रूप्यकम्

◆ ગદ્ગદ હૈયે ◆

સન્માર્ગદાતા પૂજ્યપાદ ગુરુદેવશ્રીનાં ચરણોમાં કાંઈક અર્પણ કરવાની ભાવના હૃદયમાં રમતી હતી, અને ત્યાં આ પ્રકાશનની વાત સાંભળીને અમારા આનન્દનો પાર ન રહ્યો... મહાન ગુરુના મહાન જીવનને શબ્દબદ્ધ કરતી મહાન કાવ્યરચનાના પ્રકાશનનો લાભ અમારા ફાળે આવ્યો છે - આ વિચારમાત્ર હૃદયને ગદ્ગદ બનાવી મૂકે છે.

વધારે હર્ષ એ વાતનો પણ છે કે - આ મહાકાવ્યના રચયિતા પૂજ્ય મુનિશ્રી પૂર્વવાવસ્થામાં અમારા પરિવારવર્તી હતા. તેઓશ્રીની અને સાધ્વીજીશ્રી પૂર્ણચંદ્રશ્રીજીની અને પૂ. સા. શ્રી વિમલેશ્વરશ્રીજીની કૃપાથી આ પુસ્તક શ્રીસંઘના કરકમલોમાં મૂકતાં પરિતોષ અનુભવીએ છીએ...



શ્રી દીપચંદ ભીમજી શાહ, દેવગાણાવાળા પરિવાર
લીલાવતીબેન દીપચંદભાઈ શાહ



સુપુત્રો : જયંતીલાલ, રસિકલાલ, હર્ષદરાય, વિનોદરાય, પ્રવિણચંદ્ર,
કીર્તિકુમાર, રાજેન્દ્રકુમાર
પુત્રવધુઓ : કાંતાબેન, મંજુલાબેન, ધૈર્યબાળા, હર્ષાબેન, સરોજબેન,
શશિકલાબેન, મીનાબેન

હાલ - મુલુંડ, મુંબઈ

અંબશની વાલ ♦

આજથી ચૌદ વર્ષ પૂર્વે રચાયેલા આ કાવ્યના શુભારંભ પૂર્વે વિ. સં. ૨૦૪૩માં પૂના શહેરથી પૂજ્યપાદ ગુરુદેવશ્રીને મુંબઈ શહેરમાં પત્ર દ્વારા અંતરની વાત જણાવી હતી: “આપ કૃપાળુના જીવનને સંસ્કૃત ભાષામાં કાવ્યરૂપે ઉતારવાની ભાવના છે જ...”

પૂજ્યપાદ ગુરુદેવશ્રીએ લખ્યું હતું - ‘કાવ્ય બનાવવાની તમારી ભાવના છે તો ભગવાનશ્રી જિનેશ્વરદેવના ગુણગાન અને તત્ત્વજ્ઞાનનાં કાવ્યો બનાવો એ જ હિતકર છે !’

પૂજ્યપાદ ગુરુદેવશ્રીના અંતરમાં રહેલી આભર્ગિંચી નિઃસ્પૃહતા, જળ જેવી નિર્મળતા અને સ્ફટિક સમી પારદર્શકતાને છતી કરતો આ જવાબ સ્વયંસ્પષ્ટ છે. છે કોઈ પ્રતિભાવની આવશ્યકતા ? સિવાય કે છલોછલ અહોભાવ !

*

રચના સમયે, તાજાં તાજાં વાંચેલાં કેટલાંક પુરાતન કાવ્યોની અસર મન પર મૌજુદ હતી. એટલે સ્વાભાવિક રીતે જ, તેમાંની કેટલીક કલ્પનાઓ પ્રસ્તુત રચનાઓમાં જાણેઅજાણે વણાઈ ગઈ છે... એટલે એના યશનો અધિકારી હું નથી.

જો કે, આમ પણ, આ કાર્યજનિત યશનો અધિકારી હું તો નથી જ !

યશના ખરેખરા અધિકારી તો તેઓશ્રી છે, જેઓશ્રી આ કાવ્યરચનાના કેન્દ્રમાં છે !

કવિ કહે છે તેમ -

રામ ! તુમ્હારા નામ સ્વયં હી કાવ્ય હૈ

કોઈ કવિ બન જાય, સહજ સંભાવ્ય હૈ

મેરી શક્તિ કહાઉં જો તુમ પર ગીત બનાઉં

તુમ સે પાયે ફૂલ તુમ્હી પર આજ ચઢાઉં

હું પણ આ સૂરમાં મારો સૂર મિલાવતાં એટલું જ કહું છું - તુમ સે પાયે ફૂલ....

“ઓહ્ ના, ગુરુદેવ ! ના, હું પણ ભૂલ્યો.

હું પોતે જ જ્યારે આપનો છું, ત્યારે મારું પોતાનું કહેવાય એવું કશું હોય જ કેવી રીતે મારી પાસે, જેને ચઢાવી શકું આપનાં ચરણોમાં ! આપનાં ચરણોમાં આવાં થોડાંક ફૂલ ચઢાવવા કરતાં હું પોતે જ ફૂલ બનીને આપનાં ચરણોમાં સદા વસી જાઉં તો કેવું સારું !”

બસ, આ રોમહર્ષક કલ્પના વાસ્તવિકતા બની જાય - એ માટે જ તો આ પ્રયાસ છે !

*

છેલ્લે એક વિનંતી વિશેષજ્ઞોને, શ્રી ગૌતમીયકાવ્યને અંતે તેના રચયિતાએ રજૂ કરેલા શબ્દોમાં - “આ રચનામાં મારા પ્રમાદવશ શબ્દશાસ્ત્રસંબંધી અને કાવ્યશાસ્ત્રસંબંધી જે કોઈ દોષો રહી ગયા હોય તેને ઉવેખીને - ‘હે મુનિ ! આવા પ્રશસ્ત કાર્યમાં પુરુષાર્થ કરીને તમે સુંદર સુકૃત કર્યું,’ - આ પ્રમાણે મને તો બસ, ઉત્સાહિત કરો ! સાધો ! સાધુ કૃતં ત્વયેતિ દદતામુત્સાહમેવેક્ષિતમ્ ।।”

*

પંચપરમેષ્ઠી ભગવંતો, શ્રુતદેવી સરસ્વતી, પૂજ્યપાદ ગુરુદેવશ્રી, આજીવનગુરુચરણાન્તેવાસી પૂજ્યપાદ આચાર્યભગવંત શ્રીમદ્ વિજય મહોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજા, વર્ધમાનતપોનિધિ પૂજ્યપાદ આ.ભ.શ્રી વિજયગુણયશસૂરીશ્વરજી મ. સા., પ્રવચન પ્રભાવક પૂજ્યપાદ આ. ભ. શ્રી વિજય કીર્તિયશસૂરીશ્વરજી મ. સા. આદિ-વિદ્યાપ્રદાતા ગુરુજનો, કાવ્યસંશોધક પૂજ્ય મુનિપ્રવરશ્રી તપોરત્નવિજયજી મ. આદિ પંડિતવર્યો અને સહવર્તી મુનિવર શ્રી તત્ત્વદર્શન વિજયજીને ભક્તિસભર, કૃતજ્ઞતાસભર અને હર્ષસભર હૈયે યાદ કરીને વિદાય ચાહું છું...

કાવ્યમાં મળીએ.

- મોક્ષરતિવિજય

વિ. સં. ૨૦૫૮, પો.વ. ૧૦,
પુખરાજ રાયચંદ આરાધના ભવન,
સાબરમતી

॥ श्रीरामं वन्दे गुरुराजम् ॥

[श्रीरामगिरिरागेण = सेवो रे भविया विमलजिनेश्वर इतिस्तवनानुसारेण गीयते]

श्रीरामं वन्दे गुरुराजं, राजन्तं भुवि कामम् रे
कामवारणवारणवनराजं, ^१राजसदृग्गोऽभिरामम् रे रामचन्द्रं...१

रामणीयकगुणकमनीयकरणं, ^२करणचपलतामुक्तम् रे
मुक्ताकुन्देन्दुधवलकीर्तिं, कीर्तितहितकरसूक्तम् रे रामचन्द्रं...२

सूक्तजिनागममुपकृतविश्वं, विश्वसमयव्रजदक्षम् रे
दक्षोत्तमजनपूजितचरणं, चरणवितरणैकलक्षम् रे रामचन्द्रं...३

लक्षलक्ष्मीपतिभक्तिनिवासं, वासवसेव्यगुणालिम् रे
^४नालीकव्रतधरमितवृजिनं, जिनवरक्रमकमलालिम् रे रामचन्द्रं...४

कमलालीं चरणेन हसन्तं, सन्ततिसन्ततिरतिदम् रे
रतिदमितानां दर्शितमोक्षं, मोक्षरतिविरतिदम् रे रामचन्द्रं...५

१ राजसदृग्गोऽभिरामम् = राजसदृशैर्गोभिरभिरामम् । तत्र राजशब्दश्चन्द्रमसि पार्थिवे च । गोशब्दः किरणे च वाण्यां च तेजसि च ॥

२ करणशब्दः कायायामिन्द्रिये च ॥

३ विश्वसमयव्रजदक्षं = सकलेषु शास्त्रेषु व्रजन्ति (= गमनं क्रियमाणानि) अक्षाणि इन्द्रियाणि यस्य

४ नालीकव्रतधरम् = न अलीकव्रतधरं सत्यप्रतिज्ञमित्येकोऽर्थः । अपरस्तु नालीकम् = कमलम् तदिव वारिकर्दमयोरिव काय-समुदाययोरुषितमपि तयोर्निर्लेप-मिति ॥ इतवृजिनम् = गतपापम् ॥

मम श्वासाः प्राणा मम नयनमात्मा मम वपुर्,-
ममास्तित्वं सौख्यं मम मम यशो मे परिणतिः ।
मनो मे शब्दा मे मम हृदयभावाः स्वयमहं,
तवैवैत्सर्वं कथमिव करोम्यर्पणविधिम् ॥

॥ ॐ ह्रीं श्रीं धरणेन्द्रपद्मावतीपूजिताय श्री शङ्खेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥

॥ ॐ ह्रीं श्रीं विजयरामचन्द्रसूरीश्वराय नमः ॥

॥ ॐ ऐं नमः ॥

॥ श्रीरामचन्द्रीयमहाकाव्यम् ॥

ऐन्द्रावलीमौलिमणीमरीचय,-श्रयश्च यस्या मिलिता मिथः श्रियम्^१ ।

ददुस्त्रिलोकीजनतादृशेऽस्तु सा, श्रीपार्श्वदेवाङ्घ्रिघ्नखद्युतिः श्रिये ॥१॥

॥ उपजातिः ॥

कुवासनावसितमन्मनोगृहं, केनाप्यचिन्त्यातिशयेन येन तत् ।

सुवासनासौरभसम्भृतं कृतं, दृश्याद् गुरुर्मां स कृपास्पृशा दृशा ॥२॥

प्रक्षालयेत् पापमथो नवा मरुत्,- सरस्वती^२ मज्जनगोचरीकृता ।

या ध्यातमात्राऽपि करोति पातक,- क्षयं मरुत् सा जयतात् सरस्वती ॥३॥

काव्यं कवेः काञ्चनतां मलाविलां, बिभ्रद् ब्रजेल्लेकविलोक्यतां कथम् ।

तत् तापयेयुर्यदि सज्जना नहि, स्वीयाशयैः पावकपावकोपमैः^३ ॥४॥

निपीय पीयूषमिदं^४ कथां नराः, परां श्रयन्तेऽमरतामितीव यम् ।

श्रोतुं समुत्का अमृताशना अपि, स्तोतुं समर्थात्तनयं तमुत्सहे ॥५॥

अब्धौ बहिर्मात्रसरद्धिमोञ्चय,- प्रभं प्रभुः श्रीप्रभुवृत्तमीक्षितुम् ।

कथं नु वक्ष्ये निखिलं महत्तमं, स्थितं तदन्तर्दृगगोचरं यतः ॥६॥

^७गणामृतांशोरथवाऽनुभावतः, समर्थयिष्ये तदपि प्रभाषितुम् ।

तमस्विनीवल्लभभाःप्रभावतः, किं चन्द्रकान्तः स्रवते जडोऽपि न ? ॥७॥

निधिर्निधीनामपि सोऽस्ति निश्चितं, जम्बूरिति द्वीपवरो यतोऽब्धिभिः ।

द्वीपैरसंख्यैश्च भटैरिवानिशं, मध्येजगद् दीव्यति वेष्टिताङ्गकः ॥८॥

मेरुः स मध्ये गिरिरत्र राजते, यं यान्ति चन्द्रार्कगणाः प्रदक्षिणम् ।

जिनेश्वरस्नात्रपयःक्षरद्रजाः, पूज्यत्वमाप्तोऽयमितीव भावतः ॥९॥

१. शोभाम् २. गङ्गानदी ३. पवित्रवह्निनसमैः ॥ ४. अस्य कथारूपं पीयूषं निपीयेति सन्दर्भः ॥

५. समानम् ॥ ६. समर्थः ॥ ७. गच्छाधिपतेरित्यर्थः ॥ ८. डलयोरैक्यादजलोऽपीत्यपि लभ्यते, तेन च निर्जलोऽपि चन्द्रकान्तः स्रवते इत्यपरोऽप्यर्थः सङ्गच्छते ॥

स भाति वर्षो भरतोऽत्र यं स्वयं, वीतापमृत्युं कुरुते स्म धर्मराट्⁹ ।
दिशं मदीयां यदयं समाश्रित,- स्ततः कृपायोग्य इतीव तर्कयन् ॥१०॥

स शोभते गुर्जरनीवृद्धं यं,¹⁰ गौरीप्रियश्रीपरमेष्ठिनः खलु ।
अनन्यचितेन¹¹ सरस्वतीन्दिरा-गौरीश्रितं नित्यमुपासतेतराम्¹² ॥११॥

समृद्धयः केवलमत्र भौतिका, आध्यात्मिका अप्युदयन्ति भूतले ।
इतीव कैश्चिद्विबुधैर्विनिर्मिता, तत्रास्ति पूः श्रीवटपद्मनामिका ॥१२॥

श्रीपद्मकाङ्क्षस्तदुपान्तिके लघु,- ग्रामो नरैः कल्पमहीरुहैरिव ।
बाह्येतराभि¹³ भृतः समृद्धिभि,- विराजतेऽधःकृतनागनागरः¹⁴ ॥१३॥

मैत्र्यस्ति पारस्परिकीह कापि यां, वीक्ष्योज्झितार्थैरपि किं विरोधिता ।
रूपेण कामा अपि नागरा यतो,-ऽभवन्नकामा¹⁵ असमा¹⁶ समा¹⁷ अपि ॥१४॥

पार्श्वस्थितेः श्रीलवणब्धितोऽर्जितं, लावण्यमङ्गेन पुनः स्वचेतसि ।
एतैः सकाशाद् गगनाद् विचक्षणै,- विशालताऽऽप्ता प्रकृतौ तनौ नहि ॥१५॥

विवेक एषां बहु किन्तु शस्यते, गुणोषयोगेऽपि यतः स वीक्ष्यते ।
बभूवुरेते दृढमुष्टयोऽजने,¹⁸ विसर्गकाले¹⁹ दृढमुष्टयो²⁰ जने ॥१६॥

उरभ्र एवावि²¹ भवध्वनिश्रुतिः, सुगन्धिकाष्टेऽगुरुशब्दयोजना ।
कोषे हि यत्रारतिरीक्ष्यते पुनः, कुत्रापि नैव व्यभिचारदर्शनम् ॥१७॥

निरीक्ष्य नृन् संविदतोऽपराङ्गिनां, सुखासुखे स्वात्मभवे इवेह तैः ।
मन्ये मतं स्वीकृतमेतदद्भुतं, यदात्मभावोऽस्ति बहिस्तनावपि ॥१८॥

9. यमराजः । 10. गौरीप्रियः = महादेवो युवानश्च प्रमदाप्रियाः । श्रीपरमेष्ठी = ब्रह्मा च परमेष्ठिनश्चार्हन्नादयः, तथा च पवयोरेक्यादेहलीदीपकन्यायेन च श्रीवर इत्यपि पदविग्रहः संभवति तेन च श्रीवरः = विष्णुः श्रीपतयश्च लक्ष्मीपतय इत्यर्थोऽपि लभ्यते ॥ 11. सरस्वती = ब्रह्मपत्नी श्रुतदेवी च । इन्दिरा = विष्णुप्रिया धनलक्ष्मी च । गौरी = शिवाङ्गना ललनाश्च । ताभिः समाश्रितमिति ॥ 12. यत्र नरा धर्मार्थकाममोक्षपरा इति भावः ॥ 13. भौतिकात्मिकाभिः । 14. नागलोकनगरसमुदयः । 15. संतोषवन्त इत्यर्थः । 16. अनुपमा । 17. सश्रीकाः । 18. शत्रुवर्गे । 19. प्रदानकाले । 20. अकृपणाः । 21. अविः = मेषी ।

छोटेति नाम्नाचरितेन सज्जनः, सुनीतिरीतिर्व्यवहारिहीरकः ।

तत्राभवत्रागरिकेषु मान्यवाग्, जिनेन्द्रपादाम्बुजयोर्मधुव्रतः ॥१९॥

वैरं विरोधः कटुता न केनचित्, कदापि सौम्यप्रकृतेः स्म विद्यते ।

तथाप्यमन्यन्त महाविरोधिनां, तमात्मनः क्रोधमदादिदुर्गुणाः ॥२०॥

यदीयगम्भीरतया जितोऽम्बुधि, -वैलाखलादाक्रमणेच्छुकः किमु ।

विलोक्य यं स्वाधिकधैर्यशालिनं, स्वर्णाचलः स्तब्ध इवाभवन्ननु ॥२१॥

ब्राह्मी मुखाब्जं करपुष्करं पुनः, श्रिता यदीयं पुरुषोत्तमप्रिया ।

कान्तिः शरीरं हृदयं धृतिस्ततः, कीर्तिर्दिगन्तं कुपितेव संश्रिता ॥२२॥

कदापि चक्षुः परयोषितः क्वचिन्, -नासादयन्नेति वचश्च याचकाः ।

तथापि चित्रं मुहुरत्र गीयते, सर्वत्र दातेति यशोऽस्य सार्थकम् ॥२३॥

²²पीयूषगोदृष्टिकरं तमोहरं, कुमुद्विकासाय सदा यमुद्यतम् ।

अदोषमुद्ग्रैरनुकर्तुमात्मना, - धुनापि यायाति विधुः प्रदक्षिणम् ॥२४॥

मृयेत चेत् किं बहुनोदितेन तत्, - साधारणः कश्चन मानवः परः ।

दिवानिशं वित्प्रवरैर्जितश्रमै, - रवश्यमाप्येत तदा स एव हि ॥२५॥

दृष्ट्वा समर्था निजरक्षणाय यां, सुशीलता स्नाक् शरणं प्रपेदुषी ।

जगत्समुद्धारसमर्थदारक, - प्रसूः समर्थाभिधया प्रियास्य सा ॥२६॥

त्रिलोकलोकैरपि ही सुदुर्धरं, शीलं शिरोरत्नवदेनया धृतम् ।

इतीव शेषैरपि सद्गुणैः स्थितं, कृतत्वरैस्तत्पुरतः कृताञ्जलि ॥२७॥

एकाधिपत्यं सततं विजृम्भते, कामस्य कामं सुतनोस्तनौ ²³परम् ।

तस्याः सदालक्षितकामदर्शनं, मनो हि विस्मापयते न कं जनम् ॥२८॥

22. गोः = किरणं वाणी च । तमस् = अन्धकारमज्ञानं च । कुमुद्विकासाय = पुष्पविशेषविकासाय
क्षितौ च हर्षस्य विकासाय । सदेति पदं सर्वत्र योजनीयम् । स्वाधिकगुणशालिनं क्षितिस्थं तं श्रेष्ठिनं
प्रदक्षिणयन्ग्रहमपि तत्समः सदा पीयू० सदा तमोहरः सदा कुमुद्विकासकोऽदोषो भवामीति विचारेण
विधुरधुनापि पुनः पुनः प्रदक्षिणयति क्षितिमिति पद्यार्थः ॥ 23. सर्वाङ्गसुन्दरा सेत्यर्थः ।

अनारतं वेदरवश्रवाद् भृशं, चिरेण निर्विण्णमतिः पतीक्षणम् ।

दक्षा परिच्याव्य धरामुपागता, घ्रुवं समर्थामिधया सरस्वती ॥२९॥

उपासितुं श्रीजिनमेकमीश्वरं, स्पृहामिवास्या विदधत् परस्परम् ।

आस्योक्तमन्तःकरणं तथा तनु,-प्रवर्तनं चातिशयेन राजते ॥३०॥

पादौ प्रयाणं नयने विलोकनं, पतत्रिपत्रे डयनं श्रुती श्रुतिम् ।

यथा तथान्तःकरणे तयोर्दिवा,-निशं दधाते धियमेकिकां मिथः ॥३१॥

संतापितायां रविणा पयोधरै,- राश्वसितायामवनौ पयोभरैः ।

केकायितैः कूजितदिक्षु केकिनां, वातेषु वातेषु च मृत्सुगन्धिषु ॥३२॥

विरच्य च प्रावरणं पयोमुचं, चिराद् रतोन्मग्ननिशानिशेशयोः ।

ग्रहेषु चोच्चस्थितिषु प्रसन्नतां, प्राप्तासु काष्ठासु किलाखिलासु च ॥३३॥

दोषत्रयोन्मुक्तशरीरया सुखं,-सुखेन सुष्वापमुपेतया तया ।

निशीथिनीपश्चिमयाम एकदा, स्वप्नेऽम्बुजाक्ष्या ददृशे दिवाकरः ॥ विशेषकम् ॥

गवां विलासैः पृथिवीं प्रबोधयन्, विकासयन् पुष्करकाननश्रियम् ।

आनन्दयन् कोककुलानि नाशयन्, दोषास्तितां सर्वपथान् प्रकाशयन् ॥३५॥

संत्रासयन् किञ्च चकोरधोरणी,- निर्मीलयन् कैरविणीकदम्बकम् ।

तमस्तिरस्कारकरान् करान् निजान्, प्रसारयन् घूकदृशोऽन्यतां नयन् ॥३६॥

तेजःसमाजैर्जनदर्शनीयता,-गुणं मुखेभ्यः ककुभां समर्पयन् ।

गम्यो न राहोर्न च वार्मुचामपि, स्वकीयमास्यं प्रविशैस्तयैक्षि सः ॥ विशेषकम् ॥

सुप्तोत्थिता साकथनीयसम्मदं, समुद्रहन्ती कलहंसगामिनी ।

पञ्च स्मरन्ती सततं नमस्कृतीः, स्वस्वामिना शोभितमाश्रयं गता ॥३८॥

नियोजयन्त्या करकुङ्मलं तया, प्रियैर्वचोभिः प्रतिबोधितः प्रियः ।

तामादिदेशासितुमासनं तदा, तदासिता चानुमता प्रियेण सा ॥३९॥

तनावमात्रीं वदनेन तां मुहुः, समुद्रिरन्ती मुदमक्षरोपधेः²⁴ ।

स्वकान्तकर्णामृतसंमितं निजं, स्वप्नं समाख्यातवती यथेक्षितम् ॥ युग्मम् ॥

निपीतपीयूष इवाबभौ प्रियः, सहर्षनेत्रः श्रुतमात्रतद्वचाः ।

विमुक्तिसेतुं कुलकेतुमात्मजं, विज्ञाय विज्ञः क इवाप्नुयान्न शम् ॥४०॥

तमात्मजं त्वं प्रसविष्यसेऽचिराद्, योऽभूतपूर्वां द्युतिमार्हतं मतम् ।

प्रणोष्यतीति श्रुतिसौख्यदं वचः, पत्युस्तथेतीत्यभिनन्दितं तथा ॥४१॥

विसृष्टया तेन तथा स्वमाश्रयं, श्रित्वा समारभ्यत साकमालिभिः²⁵ ।

जिनेन्द्रसूरीन्द्रचरित्रसंस्तुतिः, स्वस्वप्नवैफल्यनिवारणेप्सया ॥४२॥

प्रभाविनां कीर्तियशोगुणानिमा, दधुः स्तुवन्त्यः सुषमामलौकिकाम् ।

शङ्के स्त्रियस्ता न मनुष्ययोनयः, श्रुताधिदेव्या विविधास्तु मूर्तयः ॥४३॥

स्वीयप्रभातर्जितमामकप्रभ,- स्त्वत्कुक्षिभूः संभवितेति सुभ्रुवे ।

तस्यै नु वक्तुं निजगाः समुत्किरै,- स्तदोदगाद् वारिजिनीविकासकः²⁶ ॥४४॥

कादम्बिनी वारि मणिं विदूरभूः, मुक्ताफलं शुक्तिरुदधिषु²⁷ शमी²⁸ ।

कल्पाङ्कुरं मेरुमही गुहा यथा, सिंहं तथा गर्भमुवाह सा ततः ॥४५॥

क्रमेण वृद्धावचसा विवेकितां, विचार्य यानासनभोजनादिकम् ।

सम्पादयन्त्या सकलं शनैः शनैः, समर्थयाऽथो दधिरे सुदोहदाः ॥४६॥

निजाङ्गजोऽर्हच्श्रुतवारिवर्षया, सर्वा यदाप्लावयिता वसुन्धराम् ।

ततो नु किं मीनदृशा स्म काम्यते, कं²⁹ वर्षतीर्मेघघटा विलोकितुम् ॥४७॥

संत्रासयिष्यत्यतिमात्रमङ्गजो, यदेककोऽप्यार्हतशासनद्विषः ।

अनिन्दिताङ्गी स्पृहयाम्बभूव सा, श्रोतुं ततः काननराजगर्जनाः ॥४८॥

तं स्वैर्यशोभिः सितसृत्वरेस्तिर,- स्कर्ता प्रकामं निजनन्दनो यतः ।

इतीव चन्द्राननयाभिलष्यते, शङ्खस्य शब्दश्रवणं च दर्शनम् ॥४९॥

24. उपधेः = मिषात् । 25. सखीभिः समम् । 26. सूर्यः । 27. वह्निम् । 28. तत्रामा वृक्षः । 29. जलम् ।

कर्तुं व्रतान्यर्चयितुं च शाश्वती,- मूर्तीर्जिनानामिति चान्यदोहदान् ।
छोटामहेभ्यः समपूरयत् तथा, यथा मनःप्रार्थितमामरस्तरुः³⁰ ॥५०॥

तनुस्तनुदोहदपूर्यनन्तरं, विराजते पोषवती नतभ्रुवः ।
यथात्मलक्ष्मीर्गुणभूषणान्विता, श्रीमज्जिनाधीशमताप्यनन्तरम् ॥५१॥

प्रसूतिरेषा प्रथमेति तत्पिता, श्रीलालचन्द्राभिध इभ्यवृत्रहा ।
श्रुतं देहवाण इति क्षितौ निजं, ग्रामोत्तमं तां नयति स्म सक्षणम् ॥५२॥

अथाभिमुख्यं प्रसवस्य बिभ्रती, स्फुरत्प्रभा मन्दगती रराज सा ।
कादम्बिनी ग्रीष्मऋतुक्षये यथा, निशावसाने च यथा हरेर्हरित् ॥५३॥

उज्जैःस्थितिं ग्रहगणेषु समागतेषु, श्रेष्ठ्याश्रयं च भुवनैकभिषग्वरेषु ।
श्रीमज्जिनेन्द्रजननीव जिनाधिराजं, पुत्रं नृलोकतिलकं सुषुवे समर्था ॥५४॥
॥ वसन्ततिलका ॥

आस्याब्जमस्य जगतीजनपावनं किं, दृष्ट्वा तदा नु पवनः पवनो बभूव ।
अस्मन्मुखानि च यशोमिषतोऽचिरात् स, यञ्चुम्बितेति किमु दिक्प्रमदाः प्रसेदुः ॥
नेता स मां प्रति यतो जनताक्षिलक्षं, मोदादितीव ननृते ननु मोक्षलक्ष्म्या ।
लस्यामहेऽथ निलयं सकलेऽपि विश्वे,-ऽवल्गन् परस्परमितीव मुदा गुणाल्यः ॥

पुण्येन च प्रतिभया च ममैव मूर्ति,-र्भावी सुतोऽयमिति वीक्ष्य नु सूरिराजः ।
आनन्दयुक्तविजया³¹ इदमीयजन्म,- संवत्सरे दिवमयुर्गतचित्तचिन्ताः ॥

अन्यं स्वीयं निकटजनमाबालगोपालबालं,
प्रोक्तेनातः किमिव बहुना प्राणिनोऽपि प्रकाम् ।
आनन्दाभोधिलहरिषु संमज्जयज् श्रेष्ठिवर्य,-
द्वन्द्वेनैतज्जनुरवसरे सुक्षणः संप्रवृत्तः ॥५८॥

इतिश्रीरामचन्द्रीयमहाकाव्ये तपागच्छाधिराज-व्याख्यानवाचस्पति-महाराष्ट्रदेशोद्धारकाचार्यदेव
श्रीमद्विजयरामचन्द्र-सूरीश्वरचरितवर्णनात्मके प्रथमः सर्गः ॥

(सर्गोऽस्मिञ् चरितनायकमातृपितृस्वरूपं स्वप्नदर्शनं दोहदपूरणं च सम्भावनीयमिति विभाव्य
वर्णितमिति ध्येयं सहृदयैः)

30. सुरतरुः कल्पवृक्षः । 31. विजयानन्दसूरीश्वराः ।

॥ अथ द्वितीयः ॥

श्रियमेष दधावलौकिकां, ललमानः करतः परं करम् ।

कमलं कमलादिवापराद्, रममाणः कलहंसबालकः ॥१॥

॥ वियोगिनी, औपच्छन्दसिकं वा ॥

त्रिपदीपदवीमनुव्रजन्, भुवनं पालयिताघतः स यत् ।

भुवनादिमपाल इत्यसौ, त्रिपदादिर्गुरुणा तदौच्यत³² ॥२॥

शिशुतोचितखेलनेऽपि स, स्वसहायान्³³ वृषदेशना³⁴ ददौ ।

भवितव्यमहाप्रवक्तृता,- जिनधर्माधिपतित्वसूचिकाः ॥३॥

स्वसुतस्य दिवः सुखासिका,- मुपचारैः किमु कर्तुमुद्यतौ ।

पितरौ दिवमीयतुः क्रमा,- दनिमेषाक्षि³⁵ च रूपमीक्षितुम् ॥४॥

मरणं प्रकृतिः शरीरिणां, विकृतिर्जीवितमुच्यते बुधैः ।

उपदेशमिमं विनापि स, स्वमनः शोकविनाकृतं व्यधात् ॥५॥

भवसौख्यपरंपरापरा,- ड्मुखपित्रोरवलोक्य जीवितम् ।

भवति स्म पुरा विरागभाक्, स इदानीं तु विरागवृद्धिभाक् ॥६॥

जलबुद्बुदवज्रलोर्मिवज्, जलबालाविलसद्विलासवद् ।

जलवाहधनुर्वदङ्गिना,- मचिरस्थायि परैमि जीवितम् ॥७॥

तरुणे च शिशौ च यूनि च, क्षितिपाले च जने च नागरे ।

बठरे च बुधे च तुल्यधीः, समवर्ती शमनः³⁷ प्रवर्तते ॥८॥

गणनातिगतायुषः सुरा, अपि नाम्ना ह्यमरा इतीरिताः ।

धरतीं यदतीत्य वर्तते, मरणं ह्युष्वपि सर्वतोगति ॥९॥

32. एतावता त्रिभुवनपाल इति नाम समर्थितम् । 33. मित्राणि । 34. धर्मदेशनाः ।

35. क्रियाविशेषणमेतत् । 36. जलबाला विद्युत् । 37. यमः ।

अपहाय भवेऽत्र मीलिता,- नपरत्र स्वजनान् पुनर्नवान् ।
तनुते तनुमान् पुनः पुनः, परमाप्नोति न सौख्यमीप्सितम् ॥१०॥

जननी मम यत् स्म भाषते, तदिदानीमुचितं प्रभासते ।
यतनीयमिह स्थिराय नि,- वृत्तिसैख्याय हि बुद्धिशालिभिः ॥११॥

क्षणभङ्गुरतां जगत्स्थिते,- रिति संचिन्तयतोऽस्य लक्षिता ।
अवलोक्य मुखं विचक्षणै,- भववैमुख्यविचारणा जनैः ॥ षड्भिः कुलकम् ॥

स्वजनान् गतयोर्दिवं जनै,-गृहमाश्वसयितुं समागतैः ।
मुखमस्य विलोक्य शोकहृत्, स्वयमाश्वसनमापि चित्रकृत् ॥१३॥

विदुषोऽथ मुखात् कलिन्दिकां,³⁸ सहसासौ सुगृहीतवान् सुधीः ।
गुरवस्तु गृहीतशारदा,-मनसां साक्षिण एव केवलम् ॥१४॥

तरुणस्य विलोचनाम्बुज,- द्वितयी वेदनया कदाचन ।
सरसीरुहिणी यथोग्रया, हिमवृष्ट्या किल जग्नसेतराम् ॥१५॥

न जलं नहि भोजनं नहि, स्थितिरस्मै नहि रोचते गतिः ।
अतिवाहयति स्म वासराज्,-शयनीयस्थित एष कौञ्चन ॥१६॥

व्यथयाथ कदाचिदार्तदृङ्, निशि शय्यागत एष लोकते ।
उपनिःसरणि व्यवस्थितां, वरतेजःसरणीं मनोरमाम् ॥१७॥

परिसर्पति सान्द्रतामसे, न विवेद स्फुटमेष किञ्चन ।
स्मयविस्मयमिश्रिताशयः, परमेवं स्वगतं व्यकल्पयत् ॥१८॥

शशिनः किमियं नु कौमुदी, पतितान्तर्निलयं गवाक्षतः ।
धरतीं पवितुं किमागता, सुरगङ्गा गगनादियं स्वयम् ॥१९॥

स्मयमाननिशः प्रियागमा,-ललनायाः किमु दन्तकान्तयः ।
अत एव तया प्रकाशिता, किमु वा दीपशिखा प्रभास्वरा ॥२०॥

38. सर्वविद्याम् ।

तमसां सकलस्थलस्पृशां, गगनस्पृशितरङ्गपङ्क्तिः ।

किमिहैष महासमुद्रतः, परिवर्षत्युत फेनसञ्चयः ॥२१॥

सुकृतस्त्रगियं नु नेत्रयो,- रपनेतुं परितापमागमत् ।

इदमाः कलयामि मातरं, त्रिदशावासविभूषणं मम ॥२२॥

इति यावदयं विनिश्चयं, कुरुते तावदसौ सुराङ्गना ।

सविधेऽस्य रयादुपागता, परिपस्पर्श च पाणिनाक्षिणी ॥ षड्भिः कुलकम् ॥

उदमीलदसौ दृशौ द्रुतं, परमासीन्नहि तत्र किञ्चन ।

जननी नहि नाकवासिनी, नयनस्था महती व्यथापि न ॥२४॥

शुशुभेऽथ स यौवनश्रिया, बहिरन्तश्च गुणश्रियाश्रितः ।

सहकारफलं मनोहरै,- रिक् रूपैश्च रसैश्च सौरभैः ॥२५॥

यदभाज्जगदक्षिविश्रमं, प्रथमादेव महोऽस्य विग्रहे ।

गगनार्धगतस्य तद्वरे,- रिक् पूर्णं युवतागतावभूत् ॥२६॥

कथयन्ति कचा इवास्य नृन्, कुटिलत्वं धरत क्वचिन्नहि ।

परथा तु बहिष्कृतिं तथा,-सिततां चाप्यथ भो यथानुम ॥२७॥

महतामपि चित्तचित्रकृत्, तरुणस्यास्य कलासु कौशलम् ।

यदनेन कचेषु केवलं, निदधाते कुटिलत्वकृष्णते ॥२८॥

अतिमात्ररते सुरीसुरे, वदनेऽमुष्य सुधाभिवर्षिणि ।

अमृतार्चिषि^{३९} लाञ्छनच्छला,- दभक्त् किन्नरु शैवलोदयः ॥२९॥

कमलं तरणरपेक्षते, कुमुदं चन्द्रमसस्तथोदयम् ।

दिनरात्रि दधत् प्रसन्नतां, जयति द्वे अपि ते तदाननम् ॥३०॥

मधुरध्वनिना वलित्रया,-क्लितकण्ठेन जितोऽमुनाम्बुधेः ।

पतितः किल पाञ्चजन्य उत्,-कलिका^{४०}यां कृपयाहिना^{४१} धृतः ॥३१॥

३९. चन्द्रे । ४०. उत्कलिकाः समुद्रतरङ्गाः । ४१. अहिना विष्णुना

जगदुद्धरणक्षमौ भुजा,- विदमीयावभिराजतस्तराम् ।

धृतभीमविषेण कस्तयो,- स्तुलनामिच्छतु सर्पचक्रिणा⁴² ॥३२॥

श्रुतसागर आश्रयिष्यते, तदितीवाशयतः प्रजापतिः ।

हृदयं पृथुलं विनिर्ममे, तरुणस्यास्य सुधीशिरोमणिः ॥३३॥

ध्रुवमङ्गविलालसत्प्रभा,-सरिदावर्त इवास्य नाभिका ।

नहि चेत् कथमन्यथा नु तत्-, परितो रोममिषेण वीचयः ॥३४॥

मृगशत्रुवदुन्नतं ततं, धरता तेन नितम्बमुच्यते ।

जगते यदतःपरं त्वया, नहि भेयं दुरितेभयूथतः ॥३५॥

जिनशासनमन्दिरस्थिरी,- करणे स्तम्भतुलां वदन्निजाम् ।

तरुणस्य महोरुयामलं, सुदृशां स्तम्भसमं दृशोऽहरद् ॥३६॥

चरणे शरणे भविष्यतः, सुजनानामिति चिन्तयन् ध्रुवम् ।

व्यधितास्य प्रजापतिः सुधी,- रसिचक्राशनिचापचिह्निते ॥३७॥

चिरतः पृथगाश्रयाश्रिता, मतिलक्ष्मीधृतिकीर्तिकान्तयः ।

किमिवैकनिवासवासना,- वशतस्तत्र मुदैय⁴⁴ रयात् ॥३८॥

विदधात्विदमीयविग्रह,-प्रभया स्पृह्यन्मद्रिरामरः⁴⁵ ।

सविधे परमस्य धीरता,-विषये स्थातुमपि प्रभुर्न सः ॥३९॥

व्रतभङ्गभवकुधा भवो, न ददाहाङ्गभवं⁴⁶ सुनिश्चितम् ।

नहि चेत् कथमन्यथा हिमा,- लयजातां प्रमदामुपायत ॥४०॥

परमेष समर्थिकासुता,- इतुलारोहणपापकृत् स्मरः ।

लघु दह्य इति प्रजापते,-र्वचनेनादहदेनमीश्वरः ॥ युग्मम् ॥४१॥

42. शेषनागेन । 43. विलालसत् भृशं विलसत् । 44. आगमन् । 45. आमरोऽद्रिः = मेरुगिरिः । 46. मन्मथम् ।

शमिनां सविधे कदाचन, स्वयमेवाथ कदाचनामुना ।

श्रुतमापि तथा तथा यथा, व्रतिवर्गेऽपि बभूव विश्रुतः ॥४२॥

परमप्रतिभाद् यतः परा,-भवभीतेव सरस्वती करात् ।

न जहाति तदादि पुस्तकं, क्व नु कुर्यात् करपीडनोत्सवम् ॥४३॥

न कथञ्चन तद्विबुध्यते, चिरतश्चिन्तितमप्यहो बुधैः ।

किमयं ननु दोषभीरुकः, किमु दोषाश्चकिता अतः सतः ॥४४॥

सकलासु कलासु कौशलं, वचनं श्रीरचनं हितं मितम् ।

परमासु रमासु मानसं, महतां स्यान्महदेव वाखिलम् ॥४५॥

बहुना किमिदं गुणान् विधिः, परिमातुं प्रतिरात्रि सोद्यमः ।

कुरुते गगनं सतारकं, कुरुहान् पल्लवयत्यहर्निशम् ॥४६॥

इतश्च-

अभवज्जिनभास्करः पुरा, भगवान् वीर इति श्रुतो बुधैः ।

निजगोभिरनेन शाम्यते, भविनां मोहकृतो महातपः ॥४७॥

जिननामफलं स तीर्थकृद्, भुवि तीर्थं विरचय्य निर्वृतः ।

पदमस्य सुधर्मसंज्ञकः, श्रयते पञ्चमगच्छनायकः ॥४८॥

क्रमशः पदमेतदाश्रयन्, यतयो जैनवचोवशंवदाः ।

कृतभाग्यभरा यथा नराः, पदमुच्चैरमरावतीपतेः⁴⁷ ॥४९॥

अथ विंशशती⁴⁸ दिवापति,-विजयानन्दगुरुगुरूपमः⁴⁹ ।

समजायत सूरिपः स्वक,- द्युतिविद्योतितविश्वविश्वकः ॥५०॥

प्रभुवीरपदं विराजयद्,-गणराजामरिहत्सधर्मणाम् ।

अभवत् स किल त्रिसप्ततः, शिवमार्गैकरतिर्महामतिः ॥५१॥

47. इन्द्रस्य । 48. विक्रमीया विंशशती बोद्धव्या । 49. 'आत्मारामजी' इति ।

विजयान्तिमहीरसूरिपा,-दनु यद्व्याप तमोऽर्हतां मते ।

रविवत् तददूरयत् सुधी,-रपरात्मादिमरामनामवान् ॥५२॥

प्रथमं श्रमणः स दुण्डकं, मतमङ्गीकुरुते स्म सादरः ।

प्रतिभाभिमुखीभवद्गुरोः, स्वमहत्त्वेन च चेतसि स्थितः ॥५३॥

ऋतशोधनशीलशालिधी, रहसि व्याकरणं च सोऽपठत् ।

निजवृत्तजिनाध्वनोः क्रमाज्,-जिनशास्त्राग्निविवेद भिन्नताम् ॥५४॥

प्रतिभां वदतः स सिद्धिदां, सुमतस्याभ्यसनाय तत्परः ।

समबुद्ध परानबोधयत्, सुमतं स्वीकृतवान् सहानुगः ॥५५॥

मतिमेरुवगाहितागम,-श्रुतसिन्धुर्बहुलां स्थले स्थले ।

जनताममृतेन सोऽकरोद्, वचसा मृत्युभयोज्झितां सुधीः ॥५६॥

अमितप्रतिभा प्रभोः स्म सं,-ततमाकर्षति बुद्धिशालिनः ।

सुरभिः सलिलोद्भवोद्भवा⁵⁰, मधुलुब्धानिव दूरदूरतः ॥५७॥

प्रतिघ⁵¹त्त्वमनेन कुर्वता, त्रिशतीं कण्ठगतामनुष्टुभाम् ।

जिनशास्त्ररहस्यमर्जितं, समयालिर्विहिता हिता नृणाम् ॥५८॥

यशसोज्ज्वलिताखिलावनी,-वलयः श्रीश्रुतदेवताश्रयः ।

अभवद्यशआह्वाचक,-स्तदनु त्वेष विदुर्बुधा इति ॥५९॥

इदमीयपदं यथा सरः, कमलं श्रीकमलः शमीश्वरः ।

जिनशब्दसमर्पणादिभि,-गुरुदत्तैः सुगुणैर्व्यराजयत् ॥६०॥

प्रथमं यतिनैष केनचिच्,-छलतोऽलम्भयत् व्रतं परम् ।

परमार्हतसंयमेच्छुकं, न कथञ्चित्तमलम्भयत् सुखम् ॥६१॥

50. पद्मजा । 51. घनः दिवसः । 52. शास्त्रश्रेणिः । 53. तत्कालप्रचलिताया जिनमतबाह्याया यतिपरंपराया व्रतम् ॥

सुगुरोः प्रतिमानुरागिणः, सविधे संयममाप ढौण्डकम् ।

गुरुणा सह मूर्तिपूजका,- भिमतं सोऽश्रयत व्रतं ततः ॥६२॥

प्रगुरुः स च पर्यदीपयत्, क्रमशः पञ्चनदाङ्गमण्डलम् ।

इव दक्षिणदिग्विराजितं, भरतं वर्षवरं दिनेश्वरौ ॥६३॥

निदधाति निरीहतामुखां, गुणलक्ष्मीमिह लोकवत्सलः ।

प्रगुरुः शशिनीव भानुमान्, दिवसान्तेऽस्तमयन्निजप्रभाम् ॥६४॥

ददता करुणोपदेशना,-मृतमेतेन नृपालपङ्कये ।

विहितं महदद्भुतं मृते,-रपरप्राणितमाशु रक्षता ॥६५॥

मुनिमोहनसंज्ञ आक्षितः, सुधिया वादकृतेऽन्यदा यदा ।

चकितः स च नागतस्तदा, प्रतिमा सेधयते स्म पर्षदि ॥६६॥

जिनदेवमतस्य सेवना,-मितरत्राप्यकरोन्निवारयन् ।

कुमृतानि बहूनि मैथिली,-हलिविघ्नानि यथैव लक्ष्मणः ॥६७॥

पदमेतददीपयत् ततो, विजयश्रीयुतदानसूरिपः ।

कनकं कषपट्टिका यथा, युवता वा तनुरूपसम्पदम् ॥६८॥

वटपद्मपुरीपतिं सुधी,-रुपदेशं प्रददान आबभौ ।

क्षितिपालमकब्बराभिधं, गुरुहीरः शमिनामिव प्रभुः ॥६९॥

सुजनाः पदपद्म सेवितुं, कलहंसाः सुखमाययुः परम् ।

अवलोकितुमप्यनीश्वराः, खलधूका मुखभास्करं प्रभोः ॥७०॥

शिशुसंयममेक आर्हतं, मुनिसंमेलन आक्षिपन्मुनिः ।

जिनशास्त्रमतिर्निरुत्तरं, स तमेकोऽपि चकार हेलया ॥७१॥

विरहन्मरुमण्डलेऽन्यदा, प्रखरज्योतिरभिज्ञमाह्वयत् ।

अजयञ्च मुहूर्तचिन्तने, कृतवादः स महेन्द्रसंज्ञकम् ॥७२॥

विनयी विबुधोऽपि शीलवान्, सुभगोऽपि प्रशमी क्षमोऽपि सन् ।
स गुणानपि नित्यवैरिणः, कृतवानेकनिकेतनान् प्रभुः ॥७३॥

स्वपरागमसिन्धुजीवित्, -प्रभवेऽ⁵⁴गस्तिऋषीश्वरायितम् ।
गुणवारिधिनन्दना⁵⁵कृते, धरणीधारक-धारकायितम्⁵⁶ ॥७४॥

पवनायितमर्हदागम, -च्छविविच्छादकवारिवाहके ।
गगनायितमप्युदीतयो, -विनयज्ञानहिमाहिमार्चिषोः ॥७५॥

भविकभ्रमरोत्करे पुनः, शतपत्रायितमम्बुदायितम् ।
⁵⁷कुमतप्रखरांशुतापिते, ऽखिलविश्वे खलु तेन सूरिणा ॥७६॥

विजयादिमरामचन्द्रमो, -विजयप्रेममुनीश्वराविति ।
उपहारमदाद् य ईदृशं, जिनसङ्काय स वर्ण्यतां कथम् ॥७७॥

तदुपास्तिरतिर्व्यराजयद्, विजयप्रेमगुरुः पदं ततः ।
विजयादिमरामचन्द्रमः, -शमिचन्द्रं य इहाप भाग्यभाग् ॥७८॥

जिनवाग्दयितारतोद्भवद्, -विमलब्रह्मगुणाभिभूषितः ।
भवसौख्यपराङ्मुखः सुधी, -व्रतसंसेवनधीरमानसः ॥७९॥

निजपूर्वजवत् स लीलया, जिनराजागमपारमीयिवान् ।
गुरुणा भणितस्ततः स यत्, किल सिद्धान्तमहोदधिर्भवान् ॥८०॥

पठनं रचनं च वीक्ष्य सोऽ, -बहु कर्मागमगोचरं कृती ।
अपठञ्च परानपाठयन्, - नवसाहित्यमकारयद् बहु ॥८१॥

वरवत्सलपाणिना गुरुः, स समत्याजयदङ्गिभिर्भवम् ।
इव कर्मणकारिणाखिला, -न्यपि कर्माणि रवेण कोकिलः ॥८२॥

स्थगिताध्ययनस्य धीमता, कठिनग्रन्थमणेरुपक्रमः ।
पठनस्य चिरात्पुनः कृतः, किल कर्मप्रकृतेरभिख्यया ॥८३॥

54. सिन्धुजीवितप्रभुः समुद्रः । 55. गुणलक्ष्मीकृते । 56. विष्णुरिवाचरितम् । 57. प्रखरांशुः सूर्यः ।

अचिराच् चलितां परंपरा,-मनृतां प्रोज्झ्य गुरूपदेशतः ।

स हि पर्वतिधेरपि प्रभुः, क्षतिवृद्धी बहुमन्यते सुधीः ॥८४॥

विजयान्तिमदानसंयत,-प्रभुरात्मव्रतिभिः सहैकदा ।

ग्रहनाथ इव ग्रहैर्मरुत्,- पदवी⁵⁸ ग्राममिमं⁵⁹ समाश्रितः ॥८५॥

दीक्षादाननिदानचिन्तनपरस्तावत् समर्थासुतः,

श्रीमद्दानगुरोः समागमकथां कस्माच्चनाकर्णयत् ।

एकं विप्रजनः श्रुधार्त इतरत् स्थालं भृतं मोदकै,-

रेकं कामवशा मृगीदृगपरं केकायितं केकिभिः ॥ शार्दूल० ॥८६॥

इति श्रीरामचन्द्रीयमहाकाव्ये जिनशासनशृङ्गार-गणनातीतगुणगणालंकार-मुमुक्षुजनप्राणाधार
पूज्य- पादाचार्यदेव श्रीमद्विजयरामचन्द्रसूरीश्वरचरितवर्णनात्मके द्वितीयः सर्गः ॥

58. आकाशम् । 59. पद्मकाभिधम् ।

॥ अथ तृतीयः ॥

कल्पवृक्ष उदगाद् गहाङ्गणे, वर्षिताद्य घनमालया सुधा ।

वीक्षिताः परमयोः कृपास्पृशा, भुक्तिमुक्तिरमयोर्वयं दृशा ॥१॥

॥ रथोद्धता, अपरान्तिका वा ॥

अस्मदीयनगरं पवित्रितं, कुर्वता पदयुगेन साम्प्रतम् ।

आविरक्रियत सर्वथोदयः, श्रीमहोदयपदप्रद त्वया ॥२॥

दानसंज्ञकमिति प्रशस्य तं, प्राञ्जलिर्मुनिवरं शुश्रूषया ।

आस्त तस्य विनयाञ्जनः पुरः, श्रीजिनस्य मरुतामिव व्रजः ॥ विशेषकम् ॥

श्रीगुरुद्युगिरिमथ्यमानमुत्, -सागरोद्भवसुधासितस्मितम् ।

तन्वता हृदयरागमिश्रितं, द्योतिता त्रिभुवनेन सा सभा ॥४॥

तं प्रबोधयितुमङ्गिनां गणं, गाः प्रसारयति स स्म सद्गुरुः ।

चन्द्रमाः कुमुदिनीं यथा निशः, पद्मिनीं च रविरह्ण आमुखे ॥५॥

भो नरा नरजनवृषामृता, -पानयोग्यमिद्रमस्ति भाजनम् ।

तत्र मृत्युकरणं न युज्यते, क्लिष्टक्लिब्ध^{६०}विषात्रभोजनम् ॥६॥

श्रीः समुद्रतनयापि मुद्रया,^{६१} कर्हिचित्र सहितावलोकिता ।

वाःश्रितास्ति सततं तथापि तन्, -मानसं व्रजति जातु नार्द्रताम् ॥७॥

प्रेयसी परिभवाय बान्धवा, बन्धनाय विषयाश्च मृत्यवे ।

हा महान् नु जनमोह एष कः, शेमुषी स्वविषया स्वशत्रुषु ॥८॥

स्वार्थिने निजजनाय पाप्मनः, कारकः पतति दुर्गतौ परम् ।

कश्चनापि तमनुप्रयाति नो, ता विहाय वृजिनावलीरहो ॥९॥

अन्तके किमपि हन्त कोपिते, नैव भावि शरणं शरीरिणः ।

सञ्जमाक्रमयितुं मृगद्विषं, संमुखं मृगशिशोरिवेक्षितुः ॥१०॥

६०. क्लिब्धं पापम् । ६१. मुद्रा मर्यादा ।

जीवितं च जलबिन्दुचञ्चलं, सिन्धुवेगचपलं च यौवनम् ।

सम्पदश्च जलबालिकाचला, आप्नुयात् किमवलम्ब्य शं जनः ॥११॥

शाश्वतं किमपि नापरं निजाः, दात्मनस्तदिह योग्य उद्यमः ।

सोऽथ धर्मसुलभस्ततः सदा, धर्म एव शरणं शरीरिणः ॥१२॥

स द्विधा जिनवरैरुदीरितोऽः-गेहिनामचरमश्च गेहिनाम् ।

पश्चिमश्च पुनरादिमं प्रति, प्रीतिपूतमनसां तनूमताम् ॥ नवभिः कुलकम् ॥

देशनामिति विभोर्निशामयैः, श्रेतसि त्रिभुवनो व्यचिन्तयत् ।

सत्यमेव मम तन्मनोगतं, यत्र साम्प्रतमिहासितुं भवे ॥१४॥

तन्मयापि भयदायिनं भवं, प्रोज्झ्य पूज्यपदवी वरिष्यते ।

इत्यसौ निरणयत् सुधीनिधी, रोमहर्षणविभूषिताङ्गकः ॥ युग्मम् ॥

कञ्चनापि समयं प्रबोध्य तं, श्रीगुरुः प्रवचनादुपारमद् ।

स्वाश्रयं प्रति गतो जनोऽपि तत्,- पादयोर्विद्वितलुण्ठनोऽसकृत् ॥१६॥

संयमीन्द्रचरणाम्बुजन्मनी, चुम्बितं त्रिभुवनाननं बभौ ।

मीलितुं स्वभगिनीं श्रियं श्रितां, तत्र रात्रिपतिरेतवानिव ॥१७॥

प्रेमसंयमधनस्य पादयोः-रुत्तमाङ्गमथ तेन नामितम् ।

शोभते सलिलसंभवे सिते, षट्पदावलिरिवैकदागता ॥१८॥

ऊचिवान् समवलक्ष्य संयतस्,- तं गभीरमधुरस्वरेण यद् ।

वत्स संसृतिरियं न युज्यते, त्वादृशां समयमात्रमासितुम् ॥१९॥

प्रत्युवाच विनयानतः प्रभुं, शर्करामधुरया गिरा स यद् ।

नाथ नाथति⁶² मनस्तु मे भवत्,- पादतामरस⁶³सेवनं चिरात् ॥२०॥

ग्राह्य एव सुत संयमस्त्वया, नैव किन्तु मम जीविते सति ।

एतदेव गुरुदेव मां भृशं, बाधते पितृपितामहीव⁶⁴चः ॥ युग्मम् ॥२१॥

62. काङ्क्षति । 63. कमलम् । 64. पितुः पितामही ।

दन्तदीप्तिपरिदीपितस्मितः, संयतः कथयति प्रधीः स्म यत् ।

को गमी प्रथममित्यवैति को, नित्यताविधुरितावनौ वद ॥२२॥

स्यन्दमानसुधमद्भुतं मुहुः, साधुराजवचनं पिबन्निदम् ।

लब्धचेतन इवोन्मिलन्मिल,-ल्लोचनः क्षणमसावचिन्तयत् ॥२३॥

सत्यमेव गुरवो वन्दन्ति यद्, वेत्ति कश्चिदपि नात्र निश्चितम् ।

कः कदा क्व भविता कथं नरः, शासनस्य शमनस्य गोचरः ॥२४॥

तत्त्वे^{६६} स्वहितमेव साधितुं, यावदेति यमशासनं नहि ।

आः किमन्यु^{६७}खननं कृशानुना, प्लोषिते^{६८} समुचितं स्वसद्यनि ॥ विशेषकम् ॥

चिन्तयन्निति सबाष्पदृग्गलः, स न्यवेदयदृषीश्वराय यद् ।

देव ते वचनहार्दमाप्नवं, काममस्यनुगृहीतवान् मयि ॥२६॥

केवलं न समयोऽद्य विद्यते, संयमादितिकृते यतो मम ।

मातुलाः पितृपितामही च मां, बाधितार इति भासते प्रभो ॥२७॥

तत्कथञ्चन पलाय्य मन्दिरा,- दात्रजामि भवदन्तिके यदा ।

यत्र तत्र भवता तदाशु मे, देय एव गुरुदेव संयमः ॥ विशेषकम् ॥

एवमस्तु तव चास्तु वर्त्मनि, श्रेय इत्यचकथत् तपोधनः ।

मन्दिरं स्वमपरः प्रयातवान्, प्राञ्जलिर्नतशिराः सहाश्रुदृक् ॥२९॥

तत्प्रभृत्यवसरावलोकनं, कुर्वता स्म भवने समास्यते ।

सावधानमनसा समर्थिका,-नन्दनेन सदने रिपोरिव ॥३०॥

पक्षिणः सततमक्षिपक्षयोः, पञ्जरस्थितवतो मुमुक्षुता ।

यादृशी त्रिभुवनस्य तादृशी, नेत्रयोगृहगतस्य दृश्यते ॥३१॥

तादृगाकृतिमथावलोक्य तं, धर्मकर्मनिरतं कुटुम्बिनः ।

अन्यदा व्रतगृहीतिचिन्तनाच्च, चालनाय विविधं वचोऽभ्यधुः ॥३२॥

65. यमस्य । 66. तत् तस्मात् त्वरे त्वरां कुर्वे 67. अन्युः कूपः 68. दग्धे सति ।

हे कुलाभरण यैर्विलोचनै,-वत्स सार्द्धशतमीक्षिता मया ।

मानवाः पृथुकुलेऽत्र पुत्रक, त्वं हि तेषु रमसेऽधुनैककः ॥३३॥

किञ्च तेऽस्ति बिसतन्तुकोमला, काययष्टिरियमस्ति बालता ।

ऋद्धयोऽतिधनदर्द्धयोऽखिलास्,-तास्तवैव विलसाभिरन्वहम् ॥३४॥

प्रौढतामुपगतश्च संयमं, त्वं ग्रहीष्यसि सुभुक्तभोगकः ।

वृद्धयेति गदिते विनीतता,-पूर्णधीः प्रतिजगाद तामिति ॥३५॥

रे स्वकीयकुलवृद्धिमम्बिके, मानवा न पशवोऽपि कुर्वते ।

मत् सुधर्मकुलवृद्धिरेव चेद्, भाविनी वद तदापदस्ति का ॥३६॥

बाधकं न सुकुमारतादिकं, कार्यसाधनकृते मनस्विनः ।

गर्जिते⁶⁹ पतति कुञ्जरेश्वरे, बालकोऽपि किमु केशरी नही ॥३७॥

वत्सरे व्रतगृहीतिरष्टमेऽ,-हन्मता मम पुनर्युगद्वयम् ।

निष्फलं हि ऋतुचक्रमीयिवन्,-मेदिनीरुह⁷⁰ इवावकेशिनः⁷¹ ॥३८॥

दुःखलेशरहितं निजात्मजं, शाश्वतं सुखमनूनमैक्ष्य च ।

गर्द्धवृद्धिकृति दुःखदायकेऽ,-स्थायिभोगनिवहे रमेत कः ॥३९॥

किञ्च यस्य शमनेन मित्रता, यः पलायितुमलं ततोऽथवा ।

यस्त्रिकालमथवा विबोधति, श्वः स एव न परः प्रतीक्षते ॥नवभिः कुलकम्॥

ज्ञाततद्व्रतसमुत्कमानसा,-स्तेऽथ भीषयितुमारभन्त यत् ।

प्रव्रजिष्यसि विनास्मदाज्ञया, विद्धि तत्र परिणामसुन्दरम् ॥४१॥

किञ्च नोऽनुमतिमन्तरेण य,-स्त्वां हि संयमयिता स दण्डभाग् ।

घोषयाम इति दैनिके वयं,⁷³ पत्र एतदपि बोध साम्प्रतम् ॥ युगम् ॥

दन्तकान्तिशुचिगण्डयामलं, योजयन् वदनवारिजं गिरा ।

मातुलान् प्रतिबभाण सोऽभयं, भव्यवैनयिकधीरधीरिति ॥४३॥

69. मदोन्मत्ते । 70. वृक्षस्य । 71. वृक्षविशेषस्य । 72. तस्मात् = शमनात् 73. समाचारपत्रम्

पूजनीयचरणाः कथं वृथा, खिद्यतामिति भवद्भिराकुलैः ।

अस्ति मन्मनसि संयमस्पृहा, कापि यां दमयितुं न कोऽप्यलम् ॥ युग्मम् ॥

कोपितौस्तदनु वीक्ष्य मातुलान्, वृद्धयाशु परिषद् विसर्जिता ।

भागिनेयमनयन् कदाचन, प्राड्विवाकसविधे कथञ्चन ॥४५॥

सोऽवदत् किमपरा विना गृह, -त्यागमस्ति न वृषार्थिनां गतिः ।

किन्नु केनचिदपि क्वचिद् वृषः, सेव्यते नहि गृहस्थितेन किम् ॥४६॥

मोहकस्मितमनेन कुर्वता, तत्क्षणं त्रिभुवनेन भाषितम् ।

सेव्यते स भवतैव भोः कियौ, - स्तात चिन्तयतु तद् भवान् स्वयम् ॥४७॥

उत्तरेण वरयुक्तिनामुना, स्थेयकः⁷⁴ स तु निरुत्तरीकृतः ।

तानुवाच यदमुष्य सर्जनं, निश्चितं व्रतकृते व्यधाद् विधिः ॥४८॥

एकदाथ वटपद्मपुर्यसा, -वास्थितः स निलये पितुःष्वसुः ।

दानसाधुधवसङ्गतिं तदा, स्वस्य तत्र सुलभां न्यभालयत् ॥४९॥

धीधनस्त्रिभुवनो वनेशवन्, निर्भयस्त्वरितमेव गेहतः ।

निर्गतः स्वजनदृक्पथं त्यजन्, दानसाधुचरणावुपाश्रयद् ॥५०॥

अब्रवीत्परमवत्सलः स यद्, गच्छ जम्बुसरसंज्ञकं पुरम् ।

तत्र वीरविजयस्तव स्पृहां, पूरयिष्यति यतिक्षितीश्वरः ॥ युग्मम् ॥

यातयोर्दिवसयोर्दिने वरे, वर्तते व्रतमुहूर्तमुत्तमम् ।

मा विलम्बनमथो वृथा कृथा, भद्रमस्तु तव भद्र वर्त्मनि ॥५२॥

मङ्गलाभिहितिशम्बलं गुरोः, संसमाप्य तरुणः स एककः ।

एति मध्यरजनौ स्म तत्पुरं, तीर्णवर्त्मगतविघ्नवारिधिः ॥५३॥

स प्रणम्य गुरुपादमादराद्, -धृद्रतं स्म वदति व्रतोत्सुकः ।

स्वामिनि त्वयि मम व्रतादिति, -स्तिष्ठते⁷⁵ कुरु गुरो कृपामिति ॥५४॥

74. न्यायाधीश इति व्यवहारप्रसिद्धनामा 75. मद्व्रतग्रहणाधारस्त्वमेवेति भावः ।

सोऽवदद् यदिह मुक्तिरक्त ते, संयमग्रहणमस्ति नोचितम् ।
तत्प्रगेऽन्तिकपुरं प्रयास्यते, नूनमाश्वसिहि निर्भयो भव ॥५५॥

सान्त्वितोऽपि विविधाभिरुक्तिभिः, -नास्वपन् निशि कथञ्चनापि सः ।
आगतं स्ववसरं चिरादिमं, साधितास्म्यथ नवेति चिन्तया ॥५६॥

स प्रगे गुरुभिराप तत्पुरं, किन्तु तत्र नवविघ्न आपतत् ।
तं तदेक्षितवती पितुःस्वसा,⁷⁶-ऽपृच्छदत्र कथमागमस्तव ॥५७॥

वन्दनाय गुरुदेवपादयो, -रित्यनेन लघु विप्रलम्बिता ।
सा गताथ बहुशङ्कितो गुरुः, पृष्टवानिममियं तु का न्विति ॥५८॥

देव सा मम पितुःष्वसास्ति तन्, -न व्रतग्रहणमत्र युज्यते ।
आः करोमि किमथ श्व एव यन्, -नाथ ! संयममुहूर्तमस्ति मे ॥५९॥

तत्कुरुष्व गुरुदेव सत्वरं, साम्प्रतं किमपि मावधीरय ।
मन्मनोरथरथस्य सारथे ! मङ्क्षु मां व्रतमहालयं नय ॥६०॥

इत्यनेन गदिते सगद्गदं, वाचकः श्रमणमेकमादिशद् ।
याहि गन्धपुरतीर्थमुत्तमं, तत्र दीक्षय रयादिमं दमिन् ! ॥ विशेषकम् ॥

तत् प्रपद्य गुरुशासनं शमी, सायमेव सपरः⁷⁸ प्रयातवान् ।
तेन च त्रिभुवनोऽपि चेतसा, काञ्चनाचल इवाचलोऽचलत् ॥६१॥

कुत्रचित् कथमपि क्षपाममी, प्रोष्य गन्धपुरतीर्थमाययुः ।
तत्क्षणं तदितरे च पूर्वसं, -केतिताः कतिपया जना अपि ॥६२॥

शीर्णजीर्णजिनमन्दिरं द्रुतं, मध्यमेऽहनि समे समैयरुः ।
तत्र चावरणवर्जिते तदा, -रभ्यत व्रतविधिः सुमण्डपे ॥६४॥

श्रीजिनौस्त्रिभुवनश्चतुर्मुखौस्, - त्रिः प्रदक्षिणयति स्म हर्षितः ।
लङ्घयन्निव भवाटवीपथं, योजनानि क्रमशः पदे पदे ॥६५॥

76. इयं चान्या पितुःष्वसा । 78. सद्धितीयः

अर्हतस्त्रिभुवनः कृपासुधा,- वर्षिणोर्नयनयोर्निमज्जयन् ।
संयमग्रहविधावराजत, स्वं पुनन् विमलयन् विलोचने ॥६६॥

आगतोऽथ सुचिरप्रतीक्षितः, श्रीरजोहरणधारणक्षणः ।
हर्षसागरमतीव संयम-प्रार्थिनः परित उत्तरङ्गयन् ॥६७॥

सर्वकर्महरणक्षमं परं, श्रीरजोहरणरत्नमादराद् ।
मङ्गलेन मुनिना समर्पितं, स्वीकृतं त्रिभुवनेन सस्पृहम् ॥६८॥

हस्तयोस्त्रिभुवनस्य नृत्यतस्,-तद्वरजोहरणमेवमाबभौ ।
मङ्क्षु मोक्षमधिरोढुमिच्छया, पक्ष एष नु धृतोऽमुना नवः ॥६९॥

दीपका विधिगता भृशं विदि,-ध्यासवोऽपि पवनैः पयोनिधेः ।
आविधि प्रबलपुण्यतो न वि,-ध्यातवन्त इदमीयतः खलु ॥७०॥

मङ्गलस्य शुभभाविगर्भितं, निर्ययाविदमृषेर्मुखाद्वचः ।
दीपकैः समममीभिरेव ते, जीवनं श्रमणरूप भासते ॥७१॥

न्यायमार्गगमनादयं यतो, रामचन्द्रमपि जेष्यति प्रभुम् ।
तस्य रामविजयाभिधामतो, मङ्गलां व्यधित मङ्गलो मुनिः ॥७२॥

तत्त्वदर्शननिधीन्दुवत्सरे, प्रेमसाधुपदपद्मषट्पदः ।
पौषमासिकसितत्रयोदशी,- सत्तिथौ स समयंस्त सुव्रतः ॥७३॥

सम्प्राड्बोधकसूरिहीरविजयैः प्राग् यत् पवित्रीकृतं,
तीर्थत्वेन च विश्रुतं वसुमतीपीठे यदासीच् चिराद् ।
कालाद् यत् कियतः क्षरत्प्रभमभूद् दीक्षोत्सवात् तस्य तत्
श्रीमद् गन्धपुरं विराजति पुनस्तीर्थोत्तमं सुप्रभम् ॥ शार्दूलविक्रीडितम् ॥७४॥

इति श्री रामचन्द्रीयमहाकाव्ये विशुद्धमोक्षमार्गप्ररूपक - दीक्षायुगप्रवर्तक - शास्त्रीयसत्य-
समर्थक-पूज्यपादाचार्यदेव-श्रीमद्विजयरामचन्द्रसूरीश्वर-चरितवर्णनात्मके तृतीयः सर्गः ॥

॥ अथ चतुर्थः ॥

अथ स्वगुर्वलङ्कृतं, पुरं प्रति द्रुतद्रुतम् ।

व्यहारि सायमेव सं,⁷⁹-यतत्रयेण⁷⁹ वर्णिना ॥ समानिका ॥१॥

समुज्झ्य संसृतिं पट,-प्रलग्नरेणुकामिव ।

महाव्रते रतः शमी, प्रिये प्रियेव नूतना ॥२॥

अबन्धनद्वयः सदा,-ऽत्रिदण्डशल्यगौरवः ।

त्रिभिः सुदर्शनादिभिः, सुभावितश्च गुप्तिभिः ॥३॥

चतुर्विधोपसर्गतोऽपरिस्खलद्व्रतोद्यमः ।

चतुष्प्रकारसंज्ञया, विवर्जितात्ममन्दिरः ॥४॥

महाव्रतानि संस्पृशन्, क्रियास्तु पञ्च वर्जयन् ।

त्यजन्प्रमादपञ्चकं, हृषीकपञ्चकं जयन् ॥५॥

शरीरिणश्च षड्विधान्, सुरक्षितुं समुद्यतः ।

बहिस्तदन्यषड्विधैस्,-तपोगुणैरलङ्कृतः ॥६॥

भयाष्टकेन वै मदा,-ष्टकेन मुक्तमानसः ।

जिनागमोदिताम्बिका,-ष्टकेन लालिताङ्गकः ॥७॥

परित्यजन्नवाप्यसन्,-निदानचिन्तनानि च ।

पठन्नवार्हदागम,-प्रणीततत्त्वमादराद् ॥८॥

दशस्वनादरो दशा,-स्वसंवरेषु सोऽचिराद् ।

बभूव संयमी दश,-प्रकारसाधु-धर्मभूः ॥ अष्टभिः कुलकम् ॥

क्रमेण कच्छपश्चिमं,⁸⁰ भृगुं पुरं समाययुः ।

चुचुम्बुरङ्घ्रिमुन्मुदो, गुरुव्रजस्य तत्र ते ॥१०॥

79. सममिति गम्यम् । 80. भृगुकच्छसंज्ञम् ।

इतश्च पादरास्थितः, कुतश्चनाशृणोऽनः ।

मुनेः पलायनादिमां, व्रतग्रहान्तिमां कथाम् ॥११॥

निशम्य तां कथां क्षणं, बभूव रत्निकाम्बिका ।

स्वपुत्रमोहजैनवाग्, -विचारमिश्रिताशया ॥१२॥

परं क्षणादनन्तरं, विधूय मोहमाङ्गजम् ।

यतिं प्रयातुमुद्यताञ्-जनानुवाच कोपितान् ॥१३॥

यदर्चनीय एव नः, शमीश्वरः स हे जनाः ।

विराधना तु कर्हिचिद्, विचार्यतेऽपि तस्य न ॥१४॥

निवेदनीयमादरा, -दिदं वचो ममर्षये ।

यदादृतव्रतं महो, -द्यमेन पाल्यमन्ततः ॥१५॥

गुरोः कृपां श्रुतज्ञतां, व्रतस्थितिं च साधयन् ।

कदापि मामपि स्मरन्, -निहैत्य तारय प्रभो ॥ कलापकम् ॥

इदं निवेद्य साधवे, नमोविधाय ते जनाः ।

विना विधाय विप्लवं, यथागतास्तथा गताः ॥१७॥

स्थलात् ततोऽपि वासरे, द्वितीय एव संयतः ।

वटादिपद्मसंज्ञितां, पुरीं प्रति प्रयातवान् ॥१८॥

गुरोर्गिरेप्सितं पुरं, श्रमादितोऽपि सोऽश्रयद् ।

गुरोर्हि शासनं सतां, स्वजीवितादपि प्रियम् ॥१९॥

कथञ्चिदस्य शोफितौ, पदौ कृतौ निरामयौ ।

श्लथश्रमो गुरुत्तमैः, स योगमप्यवाहयत् ॥२०॥

शतार्थसाधुसन्निधौ स सम्पदाहसाधुना ।

समापयद्बृहद्विधि, -व्रतस्य रोमहर्षभाग् ॥२१॥

81. अङ्गजस्येदमाङ्गजम् ।

अथैकदा सुधारके,- ति जैनलोकविश्रुतः ।

व्रतीन्दुना विराजिते, पुरेऽत्र सूरिरागतः ॥२२॥

चिकीर्षताथ निर्णयान्⁸², पुरेऽत्र तेन सूरिणा ।

निमन्त्रिता स्वकामित,-प्रपूर्तिकामधुक् सभा ॥२३॥

परन्तु धामधाम⁸³ धी,-निधिं व्यबुद्ध पूःस्थितम् ।

जिनेशशासनार्पितं, स रामसाधुसिन्धुरम् ॥२४॥

पुरैव वारयिष्यता, भयं तदुद्भवं तदा ।

निमन्त्रणस्य पत्रिका,-स्वलेखि सूरिणा स्फुटम् ॥२५॥

दशाधिकाष्टवत्सरं, वयो हि यस्य सम्भवेत् ।

व्रजेत् स एव पर्षदः, प्रवेशयोग्यतामिति ॥ युगम् ॥ पञ्चचामरं वा ॥

विलोक्य तां व्रतीशिता, व्यबुद्ध सूरिमानसम् ।

परस्य जानते मनो, विचक्षणाः क्षणादपि ॥२७॥

स्वयोग्यतां विचारयन्, सुधीः स सूरिपर्षदम् ।

विनीततागुरुर्गुरु,-त्तमेन सार्द्धमागतः ॥२८॥

अभीक्ष्य तं सभीर्जगौ, स सूरिरागतः कथम् ।

भवानिह व्रतिन् व्रती,-शिताप्युवाच मङ्क्षु यद् ॥२९॥

भवन्निमन्त्रणाद्यतो,-ऽत्र वर्ष एव दैवतः ।

दशाधिकाष्टहायना, दशा मया समाप्यत ॥ युगम् ॥

उवाच स स्वलह्वचाः, प्रभाषणं विधास्यति ।

भवान्नवेति धीगुरु,-र्गिराननं युयोज सः ॥३१॥

प्रवक्तृभिर्निजं निजं, प्रभाषणं समाप्यते ।

यदा तदा स्वभाषणं, करिष्य एष नान्यथा ॥ युगम् ॥

82. विधवाविवाहादिनिर्णयान् । 83. तेजोनिवासः ।

विचार्यमाण उत्तरा,-शयः सुधीपतेर्यतेः ।

क्षणेन ⁸⁴सूरिणोऽकरोन्,-मुखं मषीमलीमसम् ॥३३॥

निजान् मनोरथौस्तदा,-खिलान् खिलान् व्यलोकत ।

विमुह्यमानमानसो, विनिश्चिकाय चेति सः ॥३४॥

अधर्म्यमद्य चेद्ब्रुवे, ध्रुवं विरोत्स्यते तदा ।

नवोऽपि धीधवो यतिः, स धैर्यमन्दरोऽदरः ⁸⁶ ॥ युग्मम् ॥

अथासिता सभाग्रणीः, प्रभाष्य किञ्चनापरम् ।

विना विधाय निर्णयं, सभां समापयद् रयाद् ॥३६॥

कुतो नु हेतुतः सभा,-समापनं बभूव तत् ।

अजानंतां सभासदा,-मभूदणुर्जनः परम् ॥३७॥

मुनिप्रभावभावितो, महाजनः शनैः शनैः ।

स्वमाश्रयं ययावितः, शमीश्वरोऽप्युपाश्रयम् ॥ युग्मम् ॥

स्वकीयविद्यमानता,- सुरक्षितार्यसंस्कृतिम् ।

तमालिलिङ्गरागतं, गुरूत्तमाः स्फुरन्मुदः ॥३९॥

क्रमेण सङ्क्रमेण सं,-पुनान उर्वरां गुरुः ।

ग्रहैर्ग्रहेशवन्नभ,-स्ततः स्थलान्निजानुगैः ॥४०॥

शिनोरसंज्ञकं प्रियं, पुरं महन्न नाणु च ।

श्रितः स वीरसंज्ञको,-⁸⁷ऽभ्रमभ्रमालिका पुनः ॥ युग्मम् ॥

अथैकदा समासयत्, स धर्मदेशनाकृते ।

निजप्रशिष्यशिष्यकं, प्रभाविनं नवं मुनिम् ॥४२॥

प्रवेशकस्य निर्वृतौ, महापुरि द्रुतद्रुतम् ।

सुदर्शनस्य ⁸⁸सुन्दरं, शमादिपञ्चलक्षणम् ॥४३॥

84. सूरिशब्द इन्नन्तोऽपि दृश्यते । 85. अवरोधितान् । 86. अभयः । 87. अभ्रं नभः । 88. सम्यग्दर्शनस्य ।

अधीतजैनवाक्कणो,-ऽप्युपादिशत्तथा यथा ।

अमुं सरस्वतीसुतं, विदुर्जनाश्चमत्कृताः ॥ युग्मम् ॥

निशृण्वदेतदीयवाक्, तदा गवाक्षसंस्थितः ।

बभूव रोमहर्षणा,-ङ्किताङ्गको गुरुव्रजः ॥४५॥

महाप्रभाविनीं मही,-तलेऽचिरेण भाविनीम् ।

जिनेशशासनोन्नतिं, विलोकते स्म पाठकः ॥४६॥

विधाय देशानां यदा,-गतः शमी तदन्तिकम् ।

तदाविरास तस्य वा,-गियं महामुनेर्मुखाद् ॥४७॥

त्वया भवाम्भसि ब्रुडज्,-जगत्समुद्धरिष्यते ।

यते महाप्रभावको,-ऽद्वितीयको भविष्यसि ॥४८॥ युग्मम् ॥

अथाद्ययोगकर्मणी, अवाहयद्गुरुमुनिम् ।

समर्पितं गुरुः सदा, सुयोग्यमेव मन्यते ॥४९॥

तमेकदाथ पित्तजा, रुजा भृशं व्यबाधत ।

दृढाग्रहाद्गुरोः कथ,-ञ्चिदौषधं च सोऽग्रहीद् ॥५०॥

परन्तु वैद्यदत्ततत्,-कदौषधप्रभावतः ।

ददाह देहमुञ्चकैः, सिरास्तथान्नुटन्निव ॥५१॥

द्रुतं च चन्दनादिना, कृतप्रतिक्रिया रुजा ।

किमप्यशाम्यत क्षपा, कथञ्चनापि निर्गता ॥५२॥

प्रगेऽश्विनीसुतोपमः, समागतश्चिकित्सकः ।

चकार कोऽपि निर्गदं मुनिं दिनेषु केषुचिद् ॥५३॥

परन्तु शाश्वतीव तद्,-दिनात्तदीयविक्रिया ।

बभूव नोग्ररुग् महो,-पचर्ययापि शाम्यते ॥५४॥

89. उपचर्या चिकित्सा ।

ततःपरं तपोऽक्षमं, तदीयमिन्द्रियालयम् ।

अजायत प्रजापते, -र्मतेर्धिगस्तु वक्रताम् ॥५५॥

क्वचिद्गुरुं⁹² क्वचिद्गुरो, -⁹³गुरुं क्वचित्तु तद्गुरुम् ।

क्वचित्सरोजसूरिणं, भजन् विनीततानिधिः ॥५६॥

स पञ्च वत्सराणि सं, -यमीशितात्यवाहयत् ।

जिनेश्वरोक्तिकान्तया, सदावियुक्तविग्रहः ॥ युग्मम् ॥

मिमील सागरव्रती, -श्वरः⁹⁵ कदाचनामुना ।

वटाद्विपद्रपार्श्वगे, पुरे क्वचिद् मुनीन्दुना ॥५८॥

उदीयमानवक्तृतं, स वक्तृतापतिर्यतिम् ।

विलोक्य मोदतेतरा, -मिवाम्बुदं शिखावलः ॥५९॥

इमं मुनिं स्वशैक्षकं, मनोहराभिधं च सः ।

समासयद्ब्रतीश्वरः, कुतूहलेन पर्षदम् ॥६०॥

क्रमेण धर्मदेशनां, त्रयोऽपि ते समादिशन् ।

निपीय तां स सागर, -व्रतीश्वरः शमन्वभूत् ॥६१॥

मुनिं तु रामनामकं, विशेषतस्तमस्तवीत् ।

यदेष धुर्यतां ध्रुवं, धरिष्यति प्रवक्तृषु ॥६२॥

ततःपरं यतेरतः, प्रभाषणात्प्रभावितः ।

यदा यदामिलन्मुनिं, तदा तदाभ्यभाषयद् ॥६३॥

मुनिं विभिन्नपण्डिताः, क्रमादथाध्यजीगपन् ।

स्वमस्य मेनिरे समे, -ऽपि केवलं हि साक्षिणम् ॥६४॥

अथैकदाभिपाठयन्, -मुनिं बुधोऽप्यबुद्धवद् ।

विना विचार्य सुनृता, -नृतं विना प्रयोजनम् ॥६५॥

90. कमलसूरीश्वरम् । 91. द्वादशविधं तपः प्रोक्तमत्र तु अनशनं नाम प्रथमं तपो बोध्यम् । 92.

प्रेमविजयम् । 93. दानविजयम् । 94. महोपाध्याय-श्रीवीरविजयम् । 95. आनन्दसागरसूरीश्वरः ।

विभान्ति तावदेव ते, मदान्धशास्त्रसिन्धुराः ।

न यावदेति वेदसं,-ज्ञसिंह इत्यवगृह्णजः ॥ युग्मम् ॥

दृढोत्तरेण तं प्रति,-प्रवक्ति स स्म वित्प्रभुः ।

उपेक्षते मुनिः कथं, जिनागमावमाननम् ॥६७॥

करोति वेदकेसरी, स तावदेव गर्जनाः ।

न यावता पदं धरेज्,-जिनेश्वरागमाष्टपाद् ॥६८॥

अतःपरं मम त्वया, न कार्यमस्ति किञ्चन ।

अनेन भर्मणा^{९६}पि किं, यतो हि कर्णकर्तनम् ॥६९॥

इदं निगद्य वेदसं,-स्थितास्त्रुटीरदर्शयद् ।

त्रिकोटिशुद्धभर्मणा, जिनोक्तितुल्यतां च सः ॥ विशेषकम् ॥

वितीर्थ वेतनं ततः, स गेहिभिर्विसर्जितः ।

ब्रतीन्दुसत्त्ववैदुषी,-चमत्कृतोऽग्रजोऽब्रजत् ॥७१॥

अथानुयोगसंज्ञका^{९७},-गमं दिनेषु विंशतौ ।

समध्यगीष्ट धीगुरुः, स सूत्रतस्तथार्थतः ॥७२॥

ऋतुद्वयं च पाठयन्, कदापि पाठकप्रभुः ।

जिनागमान् मुनिं मुदा,-शिषानयाभ्यनन्दयद् ॥७३॥

अतः परं समेषु ते, जिनागमेषु सर्वदा ।

मतिर्गमिष्यति ब्रतिज्,-जगत्सु वज्रिवज्रवत् ॥ युग्मम् ॥

निसर्गजन्म तन्महो,-ऽथ विद्यया व्यवर्ध्यत ।

कुमुद्वतीपतिद्युति^{९८}, -हृदीशयेव राकया^{९९} ॥७५॥

पुनान उर्वरां वरा,-ङ्घ्रिणा गुरोः कुलं श्रितः ।

समाधिसाम्यमाप सं,-यमीश्वरः श्रुतोदितम् ॥७६॥

९६. भर्म स्वर्णम् । ९७. अनुयोगद्वारम् । ९८ चन्द्रप्रभा । ९९. पूर्णिमया ।

विशुद्धमानसो घना,¹⁰⁰-त्ययाम्बुवच्च कम्बुवत् ।

निरञ्जनश्च जीववत्, सदास्खलद्गतागतिः ॥७७॥

गतावलम्बनो वियद्-वदर्कवत् प्रबोधकृत् ।

द्ववत् परोपकृत् सदै,-ककश्च खड्गिशृङ्गवत् ॥७८॥

प्रमादमुक् सदैकभू,-धनद्विजीवपक्षिवद्¹ ।

अबन्धनः समीरवच्,-शशाङ्कवच्च सौम्यगुः ॥७९॥

दिवानिशं च कूर्मवत्, सुगोपितेन्द्रियः स्वयम् ।

करीन्द्रवत् पराक्रमी, बली च सौरभेयवत् ॥८०॥

अधृष्यतां मृगेन्द्रवन्,-नगेन्द्र²वच्च धीरताम् ।

विमुक्ततां च वीन्द्र³वन्,-नदीन्द्र⁴वद्भीरताम् ॥८१॥

कुर्वत्⁵ क्षमामलेपतां, सहस्रपत्रपत्रवत् ।

सुजातरूपवच्च स, श्रितः सुजातरूपताम् ॥ सप्तभिः कुलकम् ॥

शमाम्बुवाहैः परिसिञ्चतामुना, महाव्रताराममृषीश्वरेण ।

न केवलं सद्गुणशस्यपुञ्जः, परन्तु दोषात्पशान्तिराप्यपि ॥ उपजातिः ॥

भोगे रोगे तरुणिमनि वा वृद्धतायामथो वा,

सर्पे पुष्पे दृषदि कनके पत्तने वा वने वा ।

शत्रौ मित्रे मृगदृशि कुशे निर्विशेषाक्षिकोऽपि,

सैकः सीमाभवदुपशमस्वो विशेषज्ञतायाः ॥ मन्दाक्रान्ता ॥८४॥

रक्षं रक्षं वधनवपुषी मानसं चापि गुप्तौ,

रोधं रोधं करणकरिणः संयमालानबन्धे ।

बन्धं बन्धं यमनियमयोः पाशयोः स्वं सदैवं,

चित्रं रामः स्पृहयति यतिक्षमा-पतिमोक्षलक्ष्मीम् ॥ मन्दाक्रान्ता ॥८५॥

100. घनात्ययः शरत् । 1. भारुण्डपक्षिवद् । 2. मेरुगिरिवत् । 3. गरुडवत् । 4. समुद्रवद् ।

5. क्षितिवत् ।

समेक्षणः स्मेरसरोजचक्षुषा, विमुक्तपार्श्वोऽककुबम्बरोऽभवः ।

तथापि चित्रं सशिवः स्मरान्तको, महाव्रतीशो गुरुदेवता मुनिः ॥ वंशस्थम् ॥

विरतोऽपि निर्वृतिरतो, वरेण्यदाताप्यकिञ्चनः प्रवरः ।

योग्यप्ययोगितेच्छुः, शमिनश्चित्रं चरित्रमिदम् ॥ आर्या ॥८७॥

ध्येयो नृणां ध्यानलीनोऽपि नैवा, -दत्तेऽदत्तं चित्तहारी तथापि ।

मुक्तोऽत्यन्तं मैथुनादप्यृषीश, -श्चित्रं मुक्तिप्रेयसीप्रेममग्नः ॥ शालिनी ॥

जिनाज्ञां सदैवात्मनीनामदीनः, स आसेवमानोऽनिशं सौख्यलीनः ।

जिनाधीशवाणीसुधापानपीनो, -ऽणुबन्धोऽभवश्चित्रमेतन्मुनीनः ॥ भुजङ्गप्रयातम् ॥

आदित्यः परितापयत्यसुमतो यात्यस्तमप्यन्वहं,

पीयूषांशुरपुष्कलांशुरनिशं दोषाकरः क्षीयते ।

विध्याति श्वसनेन^६ मन्दिरमणिः^७ कृष्णौकवर्त्मा शिखी,

तस्योन्मूलयतस्तमस्तदभवत् कश्चिन्न तुल्यः प्रभोः ॥ शार्दूल० ॥८८॥

इति श्रीरामचन्द्रीयमहाकाव्ये श्रीजिनशासनभासनभासक-मोहान्धकारविनाशक-भव्यजनकमल-
वनविकाशक-पूज्यपादाचार्यदेव-श्रीमद्विजय-रामचन्द्रसूरीश्वर-चरितवर्णनात्मके चतुर्थः सर्गः ॥

6. समदृष्टिः पक्षे न विषमेक्षणः, ललनया विमुक्तपार्श्वः, अककुबम्बरः = श्वेताम्बरः पक्षे दिगम्बरान्यः = शङ्करान्यः, अभवः = अल्पसंसारः पक्षे भवान्यः कोऽपि भूत्वापि स मुनिः, महाव्रती, ईशः, गुरुदेवता = महादेवः, सशिव = शिवासहितः पक्षे सकल्याणः, स्मरान्तको बभूव तश्चित्रमिति भावः ॥ 7. बन्धः = संसारः शरीरं चेत्यनेकार्थः । 8. पवनेन । 9. दीपः ।

॥ अथ पञ्चमः ॥

सुभाग्यसौभाग्यनिधिः शमावधिः, स एकदा सद्गुणवारिधिः सुधीः ।

गुरुत्तमेनादिमकालिकांगमं, प्रभाषमाणेन मुदाभ्यभाष्यत ॥ वंशस्थम् ॥

जिनागमाभ्योनिधिपारगाभिना, विमुक्तिकान्ताहृदयैककामिना ।

प्रकाममीहे यदतः परं त्वया, विनीत लोकम्पृणवाणिनोच्यताम् ॥ युग्मम् ॥

उवाच वाचंयमयामिनीप्रभुः¹¹, प्रभुं सुधासारमिवोत्किरन् गिरम् ।

प्रमाणमाज्ञा भवतः प्रभोरिति, प्रणम्य पादाम्बुजयामलं प्रभोः ॥३॥

अवोचत प्रेमगुरुः प्रसन्नता,- परीतचेता विनयान्मुनेरिति ।

विमुक्तिरामाभविकात्मसंगमे, सुशिष्य सांवत्सररूपमाप्नुहि ॥४॥

तदोत्तराण्यध्ययनानि पर्षदि, प्रभाषमाणं तमृषिप्रभाकरम् ।

विलोक्य चित्ते कुरुते वितर्कितं, बहुश्रुतः श्रोतृजनः शनैरिति ॥५॥

कलेः शनैः प्रस्फुरतः प्रभावतो, निमज्जदज्ञानपयोनिधौ जगद् ।

दयालुरुद्धर्तुमनाः किमाययौ, भुवीह पुरूपवती सरस्वती ॥६॥

किमागमोपांशुं¹² विवक्षुरैत् स्वयं, कृपालुरेषोऽभयदेवसूरिपः ।

दयाङ्कुरान् वर्द्धयितुं स्वरोपितान्, प्रभुर्नु हेमादिमचन्द्र¹³ आगतः ॥७॥

सुरान् किमध्याप्य दिवः समागमन्,- नरानिहाध्यापयितुं बृहस्पतिः ।

ध्रुवं वचोलब्धिनिधिर्जिनोत्तमै,- विदेहतः प्रेषित एष संयतः ॥ कलापकम् ॥

प्रहर्षवर्षांभुपरीतहृत्सरः, स्वमश्रुपर्यूढदृशे¹⁴ दर्शयन् ।

जनाग्रणीर्गद्गदवागवक् सभा,- समापने प्रेमयतीश्वरं प्रति ॥९॥

अतः परिस्मारितपूर्वसूरिधी,- प्रभावतः संयमभावितात्मनः ।

ध्रुवं विभो श्रीजिनशासने मुने,- महोदयः कश्चन संभविष्यति ॥१०॥

10. उत्तराध्ययननामानं । 11. मुनिचन्द्रमाः । 12. उपांशु रहस्यम् । 13. कलिकालसर्वज्ञः ।

14. अश्रुपरिपूर्णम् ।

प्रभावपुण्योदयपारदर्शिता,-प्रमत्तताप्रेमपरार्थपाटवम् ।

अनन्यसामान्यगुणश्रियानया, विभाव्यतेऽयं जिनशासनाग्रणीः ॥ विशेषकम् ॥

निशम्य सम्यक् तदिदं जनोदितं, गुरुर्जहर्ष प्रमदाब्धिमग्नहृद् ।

यथा रथाङ्गः कृकवाकुनिःखनं¹⁵, यथा मयूरः स्तनयित्नुगर्जनम्¹⁶ ॥१२॥

इतश्च मुम्बाभिधपुर्यभून्मुनिः, सुधारकेत्यार्हतलोकविश्रुतः ।

समानशीलैर्मुनिभिर्जनैश्च यः, प्रचारमुञ्चैरकरोद्विचक्षणः ॥१३॥

तथाहि नोल्लेख इहागमेऽर्हतां, यदीक्ष्यते देवधनस्य कुत्रचिद् ।

निवासरुग्णालयशिक्षणालया,-दिनिर्मितौ तद्ध्युपयुज्यतां ततः ॥ युग्मम् ॥

इदं समाकर्ण्य जनाननाद्वचः, सुधीशितुः श्रीकमलाह्वसूरिणः ।

अभून्मनः स्तम्भनतीर्थसंज्ञपू,-र्विराजमानस्य विचारणाकुलम् ॥१५॥

ततः स तद्वाक्प्रतिकर्तुमुद्यतः, समाह्वयद् दानमुनिं स्वसन्निधौ ।

तदैत् सुधीः सागरसूरिपोऽपि यत्, तदिष्टमासीदगदङ्करोदितम् ॥१६॥

त्रयोऽपि शिष्यादिभिरावृता बुधाः, समीक्ष्य शास्त्रप्रकरं विशेषतः ।

सुसङ्गतां देवधनोपयोगसं,-हितां हितां तत्समयोचितां व्यधुः ॥१७॥

विनिश्चिकायेति च तत्कृतित्रयं, विरोधनीया तदसद्विकल्पना ।

प्रभाषणीयं सततं च तत्कृते, स्थले स्थले शास्त्ररहस्यवेदिभिः ॥१८॥

ससङ्ग आनन्दसमुद्रसूरिणः, प्रयाति पादादिमलिप्तपूर्वराम् ।

यतस्ततस्तत्र स लब्धिसंज्ञकः, शमीह रामस्तु सुसंयमः सुवाक् ॥१९॥

अहम्मदाबादपुरीत्यमी त्रयः, स्थलेष्वमीषु त्रिषु बोधयन्तु नृन् ।

प्रकाशयन्तां सततं स्वसंहितां, तया च सत्यं जनतावबुध्यताम् ॥ विशेषकम् ॥

ततश्च निर्गत्य पुराद्वचस्विना,-महम्मदाबादपुरं ययौ प्रभुः ।

गुरोरनुज्ञां समवाप्य तेन च, प्रभासिपार्श्वः प्रददौ स देशनाः ॥२१॥

15. कुक्कुटस्वरम् । 16. मेघनादम् ।

न केवलं देवधनं हि रक्षितं, मतं जिनानामपि विस्तृतीकृतम् ।

प्रभाषणैस्तस्य वचःप्रभाविनः, सतामहो कर्म फलत्यनेकधा ॥२२॥

नवव्रतस्यातिलघुर्दशा¹⁷ यतेस्, तथापि तस्य प्रतिभा महीयसी ।

प्रसिद्धशब्दार्थगभीरिमान्विता, विवेचनाबालनृणां मनोहरा ॥२३॥

स कोऽपि षड्दर्शनबोध उद्धरो, निर्गला श्रोतृमनोऽनुयायिता ।

जनास्यजः पुष्पसुगन्धवद् ध्वनि, दिशोदिशं व्यानश एष तत्क्षणम् ॥ युग्मम् ॥

कदाचिदानन्दगुरोर्गतस्य¹⁸ गां, तिथाविहासीत् परिषन् महीयसी ।

तदीयशिष्योत्तमहंसनिश्रिता, तपोधनैर्बुद्धिधनैश्च संभृता ॥२५॥

निमन्त्रितः प्रेमगुरुः प्रयोजकैः, सहानुगः पर्षदमाययाविमाम् ।

उभौ निरीक्ष्य प्रयताविलातलं, प्रमार्ज्य चोपाविशतां यथाक्रमम् ॥२६॥

सभाग्रणीभाषणतः परं पुरि, श्रुताभिधो दैनिकपत्रतन्त्रभृत् ।

जिनेन्दुसिद्धान्तविरुद्धभाषणं, चकार मौनं²¹ च मनोऽतिदुःखितम् ॥२७॥

अमुष्य वाचां प्रतिकारकारको, न दृश्यते कश्चिदिहेति चिन्तया ।

दिवेन्दुवन्म्लानमुखं सभाग्रणी, मुर्वोच पङ्क्तौ चरमः शमीश्वरः ॥२८॥

प्रभो निदेशो²² यदि दीयते तदा, प्रतिप्रवर्चमीदमधर्म्यभाषणम् ।

निशम्य वाचंयमवाचमाशु तां, मुनीन्दुमाजज्ञ इमं स मोदभाग् ॥ युग्मम् ॥

ततस्तदैकैकपदस्य खण्डनं, तथा च सिद्धान्तमतस्य मण्डनम् ।

यतीन्दुना युक्तिभिरुक्तिभिस्तथा, जिनागमानां सुदृढं समर्थ्यत ॥३०॥

अधार्मिकान्तःकरणानि पुस्फुटु, स्तदैव धर्मात्ममनोऽसुखैः समम् ।

अभून्मषीघौतमुखः स भाषकः, सभापतिः फुल्लकजाननः पुनः ॥३१॥

जयारवः श्रीजिनशासनप्रभोः, प्रभोश्च रामस्य वचस्विनः क्रमाद् ।

दिवःपृथिव्योः प्रससार तत्परः, किमार्हतेभ्यः परिभाषितुं प्रियम् ॥३२॥

17. वयः । 18. विजयानन्दसूरीश्वरस्य । 19. स्वर्गम् । 20. श्रीहंसविजयः । 21. मुनीनामिदं मौनम् । 22. आज्ञा । 23. कजं कमलम् ।

अथान्यदालोक्य पुरेऽत्रविक्रया, -लयान् शरारून्²⁴ भृशमार्यसंस्कृतिम् ।

अकम्पतारं²⁵ कलिकालकालिम, -प्रसारमालोचयतो यतेर्मनः ॥३३॥

अभक्ष्यभक्षं प्रति तत्परान् बहुज्, जनानिहत्यानिव दुःखीनो दयी ।

व्यचिन्तयन् मोचयितुं ततो हि तान्, व्रतीशिता भावदयापरीतहत् ॥३४॥

अथैतदर्थं स्म वचांसि वर्षति, प्रतिप्रतोलीव²⁶ सुधाः सुधानिधिः ।

गुरुप्रणुन्नः स सुधीगुरुगिरां, गुरुं²⁷ गिरा जित्वरया विभूषितः ॥३५॥

इमे समे भोजनविक्रयालया²⁸, महान् कलङ्कः स्फुटमार्यसंस्कृतेः ।

सुधीभिरन्नस्य विसर्ग एव यन्, -न विक्रयः कर्हिचनापि सम्मतः ॥३६॥

कुतोऽपि चैतेन²⁹ कदापि शक्यते, कथं नु गन्तुं पथिकेन तान् प्रति ।

जनो यदार्योऽतिथिदेवताभवे, -तिसूक्तसूत्रं बहुमन्यते सदा ॥३७॥

तथैव ते भोजनविक्रयालया, न भक्षयन्तेऽन्यदभक्ष्यभक्षयतः ।

जनेन तस्मात् स्पृहायुलुनापुन, -र्भवं³⁰ विवर्ज्या वृषिणा विशेषतः ॥३८॥

विदन्ति तत्खादनखादका न यन्, - न केवलं भोजनमेव भुज्यते ।

इह स्ववार्तं³¹ हितमात्मनः पुनः, परत्र चानेन सहैव किन्त्विति ॥३९॥

॥ पञ्चभिः कुलकम् ॥

जनप्रसिद्धो विषयस्त्वितः प्रभो, -रितः सुबोधं सरलं विवेचनम् ।

इदं सुवर्णं सुरभेर्निवेशनं, बभूव शङ्खे पयसः समुद्भवः ॥४०॥

न केवलं तेन जिनेन्द्रधर्मिणः, परन्तु जैनेतरधार्मिका अपि ।

अलं बहुकत्याशु समेऽपि नागराः, प्रभाषणेऽयुः किल वाग्वशीकृताः ॥४१॥

कुमुद्वतीवत्तिमिरारिरोचिषां, व्रतीशवाचां प्रथमप्रसारतः ।

निमीलितास्तत्र पुरेऽचिरात् तदा, महत्तमा भोजनविक्रयालयाः ॥४२॥

24. हिंसकान् । 25. अरं द्राक् । 26. प्रतोली 'पोळ' इति भाषायाम् । 27. गिरां गुरुं = बृहस्पतिम् । 28. 'होटल' इति आङ्ग्लभाषायाम् । 29. एतेन आगतेन ।

30. मोक्षम् । 31. स्वस्वास्थ्यम् ।

ततश्च मुखाद्वयपुर्यपि प्रभा, प्रभाषणानां सरति स्म वित्प्रभोः ।

न वा तदाश्चर्यमहर्षतिद्युतिः, प्रयाति पारेभुवनं न किन्नरु ॥४३॥

विधायिनं ग्रीष्मऋतोरिव स्थिति, -च्छिदां मुनीनां गमनच्छिदां तदा ।

विलोक्य वर्षासमयं समागतं, गुरोर्निदेशेन यतिक्षितीश्वराः ॥४४॥

उपाश्रयं श्राद्धकृतेन ते गता, महेन विद्यादिमशालिकाभिधम् ।

प्रवासिनः स्वं प्रति मन्दिरं यथा, नृपत्यनीकानि यथा निजं पुरम् ॥ युग्मम् ॥

दिशज् जनौस्तत्र च तत्त्वदेशनाः, स तं व्रतीन्दुर्गुणाश्रयत् सुखम् ।

गिरिं गिरीशो जलधिं जलेशयः, सरो यथा मानसमिष्टमानसः³² ॥४६॥

पुरे यदायान्ति दिना इहाश्विनाः³³, कुपालुपौरैरनुभूयते तदा ।

अतीव दुःखं दिवसागमे सदा, चकोरबालैरिव कौशिकैरिव ॥४७॥

यतः सितायां दशमीतिथौ जना, इहैव मासे धृतधर्मिताञ्जलाः ।

बलिं ददन्ते पुरि भद्रकालिका, - ख्यदेवताया निलये पशोः³⁴ पशोः ॥४८॥

परन्तु तन्मन्दिरदेवलान् प्रति, प्रवक्तुमासीन्नहि कश्चन क्षमः ।

बलेन हीनः क्रियतामभाषणं, विमुच्य किं वीर्यवति स्ववैरिणि ॥४९॥

इतश्च तेषामशृणोद्वयोदितं, कृती कृपापूतहृदां कुतश्चन ।

रुरोष चादोषबलस्य तत्पशो, - बलिप्रदानाद्धृदये दयाधनः ॥५०॥

चकार यावत्समयं विसर्जितुं, बलिप्रदानं प्रशमी विनिश्चयम् ।

विचार्यते किं विदुषा बलाबलं, कदाप्यवश्यंकरणीयकर्मणि ॥५१॥

ध्रुवं जनः श्रीजिनवाग्वशंवदः, सदैव सज्जः करुणाङ्गकर्मणि ।

मनः प्रियं कर्तुमना इवात्मनः, प्रियस्य नव्यप्रणया विलासिनी ॥५२॥

परन्तु जैनान्यजनस्य बोधये, क्रियेत किञ्चित्तिदिहोत्तमं भवेत् ।

जनेऽपि सर्वत्र यतः समुच्यते, समुच्चयः साधयति प्रयोजनम् ॥५३॥

32. हिमालयगिरिं शङ्करः, समुद्रं विष्णुः, मानसं सरो हंसः । 33. आश्विनमाससत्काः ।

34. मेषस्य । 35. देवलः पूजारीति गुर्जर्याम् ।

नरा यदायां अनुकम्पया सदा, स्वभावतः किञ्चिदिवापि भाविताः ।
हृदि स्थितानुद्गमयामि जैनगी, -जलेन सिञ्चन् करुणाङ्कुरैस्ततः ॥५४॥

शिनष्टि चार्वाङ्गं दशमीतिथेर्दिना, -दनन्यपक्षस्तदरं समुद्यते ।
यतस्तटाके स्फुटिते गते जले, कदापि पालिर्नहि बद्धयते यते ॥५५॥

इदं विचार्य त्रतिशीतदीधिति, -निवेदयामास निजाशयं गुरुम् ।
निशम्य सोऽपि प्रशशंस वाग्मिनो, वचः स्वरूपं गुरुशिष्ययोरिदम् ॥५६॥

॥ पञ्चभिः कुलकम् ॥

उपादिशत् तत्पुरि स स्थले स्थले, यथा यथा सङ्कुलतां तथा तथा ।
सरांसि नीरैरिव मण्डपा नरै, -रयुर्दयाभिश्च पुरीजनाशयाः ॥५७॥

अनन्यसाधारणभाषणात्तथा, -न्यदुर्लभादेयवचस्तथा विभोः ।
दयां स्वहृद्धार्यजना न केवलं, परन्त्वहो म्लेच्छजना अपि न्यधुः ॥५८॥

विनैव यन्त्रं ध्वनिवृद्धिकारकं, प्रभाषमाणं प्रभुमुञ्चकैः स्वरम् ।
परःसहस्राः प्रतिवासरं नरा, न्यशामयन् काममनन्यवृत्तयः ॥५९॥

प्रभाव आविर्भवति प्रवर्द्धते, प्रयाति पारेनगरं प्रभोररम् ।
प्रभा इव प्रागिरिमौलिर्वर्तिनः, प्रभावतः^{३६} संप्रसरन्ति सर्वतः ॥६०॥

यथा यथा सा दशमीतिथिः सिता, समेति बाढं निकटं तथा तथा ।
बभूव चर्चाविषयो गृहे गृहे, पुरेऽत्र जीवव्यपरोपणप्रथा ॥६१॥

यदा च लक्षार्धमिता जनाः पुरः, स्थले प्रसिद्धे^{३७} प्रभुभाषणेऽमिलन् ।
तदा स्म रिक्तीभवतीव भासते, पुरं समाक्रान्तमिवारिभूभृता ॥६२॥

अपूर्वमुज्जागरणं पुरीनृणा, -मिमं निशम्याहितं^{३८} भञ्जनाग्रणीः ।
जनाग्रणीजातमुपाश्रये स्वयं, समागतं शास्तितरामिति प्रभुः ॥६३॥

३६. सूर्यस्य । ३७. माणेकनाम्नि चत्तरे । ३८. अहितं पापम् ।

प्रयात तन्मन्दिरदेवलान् बुधा, बलिप्रथासंवरणाय सादरम् ।
हितोक्तिभिर्बोधयतापरैः कृतं, समैरुपायेर्यदि साम साधकम् ॥ युग्मम् ॥

सुधीरुपायानपरानपीश्वरान्, स्वकार्यसिद्धये समसूचयन्नरान् ।
इमौश्च मन्त्राक्षरवन्निधाय ते, हृदि प्रयाता नतमौलयो गृहम् ॥६५॥

ततश्च तैर्मन्दिरदेवला मुहुः, प्रबोधिता अप्यवमेनिरे हि तान् ।
असद्ग्रहं^{३९} बोधयितुं नहि क्षमो, बुधोऽपि साक्षान्मनुजस्य का कथा ? ॥६६॥

त एवमेतैर्बहुशोऽपि सज्जनैः, -रूपोपदिष्टाः प्रशमोक्तिभिः परम् ।
न दुद्बुवुर्वर्षुकवारिदैरपि, द्रवेत् कदाचित् किमु मुद्गशैलकः ? ॥६७॥

तथापि यावन्नवमीतमी^{४२}क्षयं, कृताः प्रयासा विविधाः पुरीजनैः ।
अलम्बभूर्नहि किन्तु ते ततः, स्वकीयकृत्यं किल तैर्विनिश्चितम् ॥६८॥

अहम्मदाबादपुरे तमस्विनी-समापने तन्नवमीतिथेरथ ।
अभूतपूर्वो हि दिवोदयोदयो,^{४३} दयोदयोऽप्याविरभूज्जनाशये ॥६९॥

बलिप्रदानावसरेऽथ मन्दिरा, -ङ्गणेऽगणयाः^{४५} करुणाहृदीश्वराः ।
जनाः समेता इव पुष्पदन्तयोः, पथः^{४६} कथञ्चिद्भुवि तारकाश्च्युताः ॥७०॥

बलिप्रथां संवरयन्तु देवला, बलिप्रथां संवरयन्तु देवलाः ।
तदैवमुञ्चैर्जुधुषुस्तरां पुरी, -जनाननान्तःकरणानि सन्ततम् ॥७१॥

विदारयन्तं किमिव द्युमण्डलं,^{४७} जनध्वनिं तं विनिशम्य देवलाः ।
विमूढताशून्यहृदः कथञ्चन, क्षणेन निर्णीन्युरिदं परस्परम् ॥७२॥

समाप्नुमश्चेन्न वयं स्वयं बलि, -प्रदानमस्य च्छगलस्य तर्ह्ययम् ।
ध्रुवं न एवाद्य नितान्तकोपितो, जनोऽबलीकृत्य बलीकरिष्यति ॥ युग्मम् ॥

३९. असद् ग्रहो यस्येति विग्रहः ४०. ब्रह्मा । ४१. वर्षुकः वर्षणशीलः । ४२. तमी रात्रिः । ४३. प्रभातोदयः । ४४. दयाधर्मस्योदयः । ४५. अगण्याः । ४६. पुष्पदन्तयोः पथः = नभसः । ४७. द्यौराकाशः ।

ततो बहिर्मन्दिरमेत्य तैर्द्वृतं, बलिप्रथासंवरणं प्रघोषितम् ।

जनैर्नितान्तं मुदितैः पुनः पुनः, -र्दयादयादायकयोर्जयः पुनः⁴⁸ ॥७४॥

मुदा जनानाममृतोद्भवार्थितं⁵⁰, जयारवैरम्बुधिगर्जितायितम् ।

इतीक्ष्यते तत्पुरि सर्वतो जलो, -दयोऽजलानामुदये तदद्भुतम्⁵¹ ॥७५॥

ततश्च निश्चिक्चुरिमे परस्परं, यदस्य यात्रा विजयस्य तं पशुम् ।

बलिं पुरस्कृत्य पुरः स्थले स्थले, प्रयोजनीया जितकाशिराजवत्⁵² ॥७६॥

ततश्च निर्गत्य यतिक्षितिक्षितं, दयोपदेष्टारमयुः स्फुरन्मुदः ।

न विस्मरन्त्यार्यजनाः स्वजीवितं, -व्ययक्षणेऽपि स्वमहोपकारिणम् ॥७७॥

जयस्य वार्ता विभुर्कर्णमागता, यतोऽधिस्तुष्टेव पुरैव मारुतम् ।

जना विनेया इव तत्तमभ्यधु, -र्जयाभियात्राग्रसरो भव प्रभो ॥७८॥

उवाच वाचंयमसत्तमस्तु यन्, -ममाद्य कर्तव्यमभूत् फलेग्रहि ।

विनापि मां तज्जययात्रयानया, विदन्त्वहिंसाविजयं दिशोऽपि हि ॥७९॥

निशम्य साम्यस्ववचः प्रभाविता, विभावयामासुरमी पुरीजनाः ।

चमत्करोति प्रसभं मनांस्यहो, निरीहतास्य स्मयविस्मयावहा ॥८०॥

सदैव लोकोत्तरसद्गुणावली, -सुसेविपार्श्वा यदमी दमीश्वराः ।

अतीवरक्ताः करणीयकर्मणि, स्वयं विरक्ता यशसस्तदुत्थितात् ॥ युग्मम् ॥

इति ध्यात्वा नत्वा विरतिरतिमेतं व्रतिवरं, जनैर्यात्रारम्भि प्रसृमरमुदामोदमुदितैः ।

मुनिः सामर्थेयः स्वगुरुपदपाथोजयुगलं, -श्रितः प्राग्वत्तीव्रं स्म भवति तपःसूद्यतमतिः

॥८२॥ शिखरिणी ॥

स भद्रकालीनिलयस्तदादि, बल्यस्त्रसंस्पर्शविनाकृतः सदा ।

यशोऽस्य गायत्रिव राजति व्रती, - श्वरस्य घण्टारवकैतवेन ॥ उपजातिः ॥८३॥

इति श्रीरामचन्द्रीयमहाकाव्ये तपागच्छीयाविच्छिन्नसामाचारीसंरक्षक- सकलसंगहितवत्सल-
भावदयापरिपूर्णहृदय-पूज्यपादाचार्यदेव-श्रीमद्विजयरामचन्द्रसूरीश्वरचरितवर्णनात्मके पञ्चमः सर्गः ॥

48. दयाधर्मः दयाधर्मदायकश्च तौ । 49. जनैः पुनरिति संबन्धः । 50. समुद्र इव आचर्यते स्म । 51. अजडानाम्, डकारलकारयोरैक्यादियं घटना । 52. जयेन राजमानः जितकाशी । 53. अत्रं शोणितम् ।

॥ अथ षष्ठः ॥

इतः समस्तदेशस्य, भारतस्य महीयसः ।

द्विट्स्वायत्तीकृतस्यास्य, बद्धकक्षः समुद्धतौ ॥१॥

तत्पुरस्यैव वास्तव्यो, गान्धीति विश्वविश्रुतः ।

मोहनदासनामाभूज्, - जनताहृदयेश्वरः ॥ युगम् ॥ अनुष्टुप् ॥

प्रसरन्तीं पुरि स्वैरं, सुरभिं पुष्पजामिव ।

बलिदानकथां लब्ध्वा, पौराः पिप्रियिरेऽखिलाः ॥३॥

प्राज्ञमन्यः परं गान्धी, तत्कर्म विरुरुत्सते ।

प्रबुद्धे विश्वविश्वे किं, नान्धीभवति कौशिकः ? ॥ युगम् ॥

स्वसाप्ताहिकपत्रेऽसौ, नवजीवननामनि ।

लिलेख बिलसत्कं स्वं, प्रादुष्कुर्वन्निवाशयम् ॥५॥

कुर्वञ् श्रीभद्रकालीयं, बलिदाननिमीलनम् ।

पादेन प्राहरत्कुक्षौ,⁵⁴ देवलानां मुनिस्त्विति ॥ युगम् ॥

इतश्च कश्चिदुद्योगः,⁵⁵ - पतिस्तत्रान्तरे पुरे ।

वातुलान् बहुलाञ् श्वानो, निष्ठुरं समहारयत् ॥७॥

जैनाभासस्य तस्यैतद्, - धिस्त्रं कृत्यं तिरोऽकरोत् ।

श्रीरामः काममेतेन, जज्ञे कोलाहलो जने ॥८॥

तत्कृत्यतत्प्रतीकारौ, गान्धी श्रुत्वा जनाननात् ।

बह्ममन्यत तत्कृत्यं, हहा ज्ञानविपर्ययः ॥९॥

द्वावप्याकर्ण्य वृत्तान्तौ, क्षुब्धोऽभूत् सकलो जनः ।

शफरीस्फुरिते नाब्धेः, क्षुब्धता जातु जायते ॥१०॥

54. पादेन प्रहरणम् = आजीविकाविनाशः 55. यन्त्रोद्योगपतिः ।

कामं हिंसाविरोधीति, श्रीगान्धी नः प्रियः सदा ।

विपर्यासोऽभवत् कस्मा, -दकस्मादस्य सन्मतेः ॥११॥

न कोऽपि मर्तुमीहेत, सर्वोऽपीहेत जीवितुम् ।

आजृम्भजितमाजन्तु, जन्मिनामीदृशी दशा ॥१२॥

योऽदोषबलशरण, -प्राणिप्राणाञ् जिहीर्षति ।

स्पष्टं राक्षस एवासौ, मनुष्याकृतिमानपि ॥१३॥

तुच्छापराधमपि यः, प्राणैरेव वियोजयेत् ।

दयीति कथमुच्येत, सोऽल्पज्ञः स्वार्थतत्परः ॥१४॥

दयावानिति विख्यात, -श्रेद् गान्धी बुद्धिमानपि ।

प्रशंसति जन्तुघातं, कष्टं नष्टं हहा जगत् ॥१५॥

वरं व्याधो वराकोऽसौ, यो हि प्रकटनिर्दयः ।

परं यथा व्रती वक्ति, न गान्धी दयिवेषभृत् ॥१६॥

विचारः प्राप विस्तार, - मयं पुरि पुरीनृणाम् ।

श्रुतश्रीरामवाणीनां, चैत्ये धूपसुगन्धवद् ॥ सप्तभिः कुलकम् ॥

गान्धी लोकेऽवलोक्य स्वा, -मेवं च वचनीयताम् ।

अघोषयत् स्वपत्रेऽरं, जनरञ्जनदीपनम् ॥१८॥

स्पष्टीकरिष्यतेऽस्माभि, -वृत्तान्तद्वयमान्यता ।

स्वकीये सप्तदशभिः, पत्रे लेखैः क्रमादिति ॥ युग्मम् ॥

प्रारम्भे श्वानहिंसाया, बलिदानस्य चौचितीम् ।

समर्थयितुमात्मीय, -सन्धानुसारतः स तु ॥२०॥

इतः सत्त्ववतां मौलि, -मणीयमान आर्हतः ।

अहिंसाहृदयाश्वासः, श्रीरामः सौवर्षदि ॥२१॥

56. आसुरेन्द्रम् ।

प्रकाशमेति लेखः स, यस्मिन्दिने तदैव तम् ।

युक्तिप्रयुक्तिभिः प्राज्ञ,-प्रवरो व्यरुणत्तराम् ॥ १२२ ॥

अहिंसाविषये ह्येव,-महिंसाप्रिययोर्द्वयोः ।

विवादे प्रस्तुतेऽत्यन्तं, चित्रीयन्ते पुरीजनाः ॥ १२३ ॥

द्वाभ्यां दर्शितयोर्हिंसा,-हिंसास्वरूपयोर्बुधः ।

सत्यं लेभे जनः क्षीरं, हंसवत् क्षीरनीरयोः ॥ १२४ ॥

मुनिवाणीषु सम्यक्त्व,-मस्तीति सत्यमीयिवान् ।

बहुर्जनः क्रमाज्ज्योति,- रिव दीपः प्रदीपतः ॥ १२५ ॥

हीयमानां स्वकीर्तिं यत्, कृतमुन्नयितुं जने ।

तेनैव प्रत्युतातीव, हीनामालोक्य तां सभीः ॥ १२६ ॥

गान्धी तुर्येण लेखेन, लेखावलीं न्यमीलयत् ।

अयं हि विजयो राम,-विजयस्य जनैर्मतः ॥ युगम् ॥ १२७ ॥

गान्धिभक्तेषु सर्वेषु, भीमः कलकलोऽभवत् ।

किमिदं सत्यमथवा, किं तदितीव चिन्तया ॥ १२८ ॥

गान्धिवादं बुधाः केचित्, समर्थयितुमाययुः ।

व्याख्यानास्थानिकायां श्री,-सामर्थ्यस्य वाग्मिनः ॥ १२९ ॥

दूरमेव स्थितं तावद्, गान्धिवादसमर्थनम् ।

वाग्मिवाचावबुद्धास्ते, पद्यानीवार्करोचिषा ॥ १३० ॥

गान्धिभक्ता इतः केचित्, स्वपक्षस्थितिमीदृशीम् ।

विभाव्यायुर्मुनेः पार्श्वं, नीतिशास्त्र-कृतश्रमाः ॥ १३१ ॥

उपायमन्यमप्रेक्ष्य, प्रेक्षावन्तः कथञ्चन ।

दण्डोपायं समुद्रम्य, मुनिराजं बभाषिरे ॥ १३२ ॥

प्रतिकरोषि यस्योक्तीः, किं रे व्रतिन् न वेत्ति तम् ।
भारतस्योव्रतिं कर्तुं, योऽवतीर्णोऽस्ति भूतले ॥३३॥

महात्मेति प्रजा सर्वा, यं बहुमन्यते यते ।
तमाक्षेप्तुस्तव क्रुद्धा, साऽपकर्त्री न किन्नु किम् ॥ विशेषकम् ॥३४॥

सत्त्वशालिशिरोरत्नं, प्रत्युत्पन्नमतिर्यतिः ।
स्मित्वा प्रतिबभाषे तान्, न्यक्कृताम्भोधिनिःस्वनम् ॥३५॥

सोऽस्तु नेता महात्मा वा, यादृशस्तादृशोऽथवा ।
असत्यस्य प्रतीकारे, प्रमाद्यामः कदापि न ॥३६॥

कर्मणि तादृशि कैश्चिद्, विघ्निता विरमन्ति ये ।
तेऽन्ये निपीतजैनोक्तिः, -सिंहीदुग्धा वयं नहि ॥३७॥

सवस्त्रावरणं⁵⁷ चाद्य, विद्यते तस्य मस्तकम् ।
विना जिनाज्ञया शीर्षे, धरामः किञ्चनापि न ॥ कलापकम् ॥३८॥

राजत्सात्त्विकशौर्या गां,⁵⁸-मिमामाकर्ण्य वर्णिनः ।
मृगा इव मृगेन्द्रस्य, पलायन्ते स्म ते ततः ॥३९॥

स्वसंस्थावश्यकस्वार्थं,⁵⁹ प्राग्यन्नामाप्यलं जने ।
तद्गान्धिप्रेरणाप्यर्वाक्, कान्ताररुदनायते ॥४०॥

एवं स्वमानहानीः स्व,-धाग्निं ह्यालोक्य मूढहत् ।
गान्धी भक्तानुरोधेन, वाचिकं प्रेषयद् यतेः ॥४१॥

आजिगमिषुरस्म्यद्य, भवतोऽनुज्ञया सभाम् ।
एतद् वाक्यमितो गान्धि,-वाचिके संयतोऽपठत् ॥ ४२॥

स्मयमानाननः किञ्चिद्, विस्मयमानमानसः ।
यतिः स्म साम्प्रतं तस्मा,-युत्तरयति तत्क्षणम् ॥४३॥

57. वस्त्रावरणं 'टोपी' इति भाषायाम् । 58. वाणीम् । 59. स्वं धनम् ।

पुरेऽस्मिन्नामहापौर,-मासामान्यप्रजाजनम् ।

यः कोऽपि धर्मजिज्ञासुः, सकलोऽप्यनिवारितः ॥४४॥

नित्यमायाति सद्धर्म,-सभायामिह तेन नः ।

नानुज्ञावश्यक किन्तु, जिज्ञासा नम्रता च वः ॥४५॥

अन्यश्च नः प्रतिज्ञास्ति, यद्भाषितुं न शक्यते ।

गृहिणे गच्छ वाऽऽगच्छ, नाऽऽगच्छ गच्छ नाथवा ॥ कलापकम् ॥४६॥

गान्धी न गतवोस्तत्र, तद्भक्ता भूरयः परम् ।

मुनिं श्रोतुं ययुर्नित्यं, सत्यं तत्त्वं च लेभिरे ॥४७॥

इतश्चान्यो महादेश,-नेता वल्लभसंज्ञकः ।

पटेलोपाह्व एतत्पू,-वासी भासितभारतः ॥४८॥

अयःपुरुषताख्यातः⁶⁰ पुंपरीक्षाविचक्षणः ।

व्याख्यानपर्वदि श्रीमद्,-रामर्षेरकदाययौ ॥४९॥

आकर्ण्य वर्ण्यमानं तं, वर्णिना धर्ममार्हतम् ।

दध्यावेष विशेषज्ञ,- श्रित्रीयमाणमानसः ॥५०॥

अहोऽनुदगतकूर्चालोऽप्यसौ गम्भीरिमावधिः ।

शिक्षितैरपि दुःप्रापा, प्रतिभा-ऽप्रतिमाऽस्य हि ॥५१॥

येन केन प्रकारेण, शक्तिरस्योपयोज्यते ।

देशस्वतन्त्रताकार्ये, किं हि न्यूनं तदा भवेत् ॥५२॥

श्रोतृचेतःसु वार्ताः स्वाः, सहसोत्तारयत्यसौ ।

इत्यस्मिन् ध्यायति सति, व्याख्यानाद् व्यरमद् व्रती ॥ कलापकम् ॥५३॥

यातेषु श्रोतृषु प्रीतः, श्रितः प्रशमिनोऽन्तिकम् ।

प्रणम्य च प्रवक्तृणा,-मग्रेसरमुवाच सः ॥५४॥

आङ्ग्ललोकैः स्वमाक्रान्तं, देशं पश्यथ सर्वथा ।

स्वतन्त्रीकरणं तस्य, धर्मकर्मव नास्ति किम् ? ॥५५॥

60. लोखण्डी पुरुष इति विख्यातः ।

युष्मत्समा महात्मान्, - श्रेयस्तत्र रसदर्शिनः ।
सिद्ध्येन्निमेषमात्रेण, तत्सर्वकर्म निश्चितम् ॥ विशेषकम् ॥ ५६ ॥

प्रत्युवाच वचस्वीशः, सत्यं देशोऽधुनापदि ।

परं युष्मत्प्रत्यत्ने तु, धर्मं नोपलभामहे ॥ ५७ ॥

धर्मश्च द्रक्ष्यते तस्मिन्, कार्येऽस्माभिर्यदा तदा ।
प्रार्थनां वोऽनपेक्ष्यैव, करणीयं करिष्यते ॥ युगम् ॥ ५८ ॥

वचो वचस्विनः श्रुत्वा, महासत्त्वं निरीहताम् ।
धर्मेकशर्मदृष्टिं च, ध्यायं ध्यायमयात्ततः ॥ ५९ ॥

चतुर्मासीमिमां जैन-शासनोन्नतिकारिणीम् ।
व्यतीत्य पवितुं पृथ्वीं, निर्ययुर्यतयः पुरात् ॥ ६० ॥

क्रमाद् यतिक्षितीशानाः, श्रीदानादय ऐयरुः ।
पिण्डवाटकनामानं, ग्रामं मरुविभूषणम् ॥ ६१ ॥

इमां तेऽथ मुनिप्रेम, - विजयस्य जनुर्भुवम् ।
कालं वार्दलसंव्याप्त, - व्योममण्डलमाश्रयन् ॥ ६२ ॥

सङ्क्रमकरणं नाम्ना, कर्मसिद्धान्तगुम्फितम् ।
ग्रन्थमग्रन्थतात्र श्री, - प्रेमगुरुर्गुरूपमः⁶¹ ॥ ६३ ॥

तां व्यतीयुश्चतुर्मासी, - मन्यां च पाडिवाह्वये ।
महीदाह्वे पुरे चैकां, मरौ ते मुनयः क्रमात् ॥ ६४ ॥

श्रीमान् भगवतीलालः, सौभाग्यभाग्यभाग् यतेः ।
भुवनादिमविजय, - नाम्नाभूत्प्रथमोऽनुगः ॥ ६५ ॥

विहरन्तो हरन्तोऽघं, नृणां सस्वागतोत्सवम् ।
आराधनाधनाः प्रापुः, श्रीराधनपुरं पुरम् ॥ ६६ ॥

मुनेः प्रवचने पौरा, मन्त्राकृष्टा इवाहयः ।
आयासुः प्रत्यहं तत्र, भूरयः सचिवादयः ॥ ६७ ॥

61. बृहस्पतितुल्यः ।

वाचश्च किल्बिषविष,-वमनीः सांयतेन्दवीः⁶² ।

आकर्ण्य वर्ण्यतेजस्कं, जायते स्म पुरं तदा ॥६८॥

नृणामिह प्रणीयासौ, मुक्तिमार्गगतौ मतौ ।

भवोद्वेगं च वेगं च, व्यहर्षीद् गुरुभिस्ततः ॥६९॥

उज्ज्वलैर्निर्मलैर्गोभिः⁶³, कुवलयं प्रबोधयन् ।

चिरं विहरति स्मोर्व्यां, विभुर्व्योम्नीव भास्करः ॥७०॥

क्रमादहम्मदाबादं, श्रीप्रेमविजयादयः ।

पुरं प्रापुः पयोवाहाः, पयोवाहाश्रयं⁶⁴ पुनः ॥७१॥

गुरूक्त्या तेऽथ तत्र श्री,-सिद्धिसूरीशसन्निधौ ।

विशालं विद्याशालाङ्ग, -मुपाश्रयमुपाश्रयन् ॥७२॥

छायाङ्गां च गणिः श्रीमान्, दानर्षिर्वस्तुमैत्पुरीम् ।

पूज्यश्रीविजयाचार्य,-कमलेन सुवासिताम् ॥७३॥

चतुर्मास्यां च पूर्णायां, पूज्यैः कमलसूरिभिः ।

पंन्यासदानविजयः, श्रीलब्धिविजयस्तथा ॥७४॥

आचार्यपदमुञ्चैरा,-रोहयातां यतीश्वरौ ।

स्वपट्टेऽस्थापयातां च, तेजसांशुविधू इव ॥ युगम् ॥७५॥

इतः प्रावृद्धव्यये श्रीमान्, सिद्धिसूरीश्वरः स्वयम् ।

ददौ पंन्यासपदवीं, श्रीप्रेमविजयर्षिणे ॥७६॥

दुःखरूपं सुखं दुःख,-फलं दुःखानुबन्धि च ।

यत्र तस्माद् भवान्मुक्तिः, सुधर्मकवशा किल ॥७७॥

इत्यादिमुनिवाक्प्रीत,-पौरप्रार्थनया पुरे ।

द्वितीयामपि वर्षतुं, व्यतीयुरत्र संयताः ॥७८॥

62. संयतेन्दोरिषं सांयतेन्दवी । 63. गौः किरणं वाणी च । 64. व्योम ।

आकर्ण्य कर्णपीयूषं, श्रीरामवाक्यमन्वहम् ।

मोक्षैकलक्षं दीक्षैक,-पक्षं पौरं मनोऽभवत् ॥७९॥

जनो भववनभ्रान्तं, स्वमधन्यममन्यत ।

गन्तुं च मुक्तिनगरी,-मकुण्ठमुदकण्ठत ॥८०॥

अपारसंसारमहा,-कूपारपारकारणम् ।

व्रतमादित्सवः पौरा, अहमहमिकां व्यधुः ॥८१॥

आजन्म ज्ञानहीनोऽपि, जनः सम्यगबुध्यत ।

संसारहेयतां मोक्षा,-देयतां व्रतलेयताम् ॥८२॥

मार्गानुसारितां केचिच्, श्रावकत्वं च केचन ।

केप्यापुर्यतितां क्वापि, नाफला मुनिदेशना ॥ पञ्चभिः कुलकम् ॥८३॥

जेर्सीगलालसंज्ञस्य, श्रेष्ठिवर्यस्य चेतसः ।

श्रीरामवाक्यःपूरै, रागो द्राङ्निरवास्यत ॥८४॥

नह्यभिनिष्क्रमिष्यामि, प्रावृषः पूर्वमेव चेत् ।

तर्ह्यस्तु नाथानशनं, ममेति श्रेष्ठिसत्तमः ॥८५॥

गुरोरभ्यग्रमत्युग्रं, जग्राहाभिग्रहं कृती ।

यद्वा विक्रमवित्तानां, लोकाग्रमपि सुग्रहम् ॥ युग्मम् ॥८६॥

बहवः श्रावकास्तेन, श्रेष्ठिना जगृहुः सह ।

तां प्रतिज्ञां जनः प्रायः, सर्वोऽप्यग्रेसरानुगः ॥८७॥

संप्राप्ते समये श्रेष्ठी, प्रतिज्ञां पूरयन्निजाम् ।

द्वितीयोऽभून्मुनेः शिष्यः, श्रीजसविजयाह्वयः ॥८८॥

अर्हतां चार्हतानां च, भक्तौ लक्ष्मीरवर्षयत् ।

महाव्रतोत्सवे श्रेष्ठी, पुष्करावर्तमेघवत् ॥८९॥

जैनं जगदयं दीक्षा-क्षणः किञ्चिदकारयत् ।

पूर्वकालीनप्रव्रज्या,- पर्वणां स्मरणं किल ॥९०॥

तरुणोऽरुणतेजस्वी, चीनुलालस्तदा मुनेः ।

स्वीचकार चरणयोः, पद्मयोश्चञ्चरीकताम् ॥९१॥

चारित्र्येणैव विजय,-श्रीर्लभ्येतीव दर्शयन् ।

चारित्र्यविजय इति, मुमुक्षुः स श्रुतोऽभवत् ॥९२॥

महोत्सवेन संसार,- त्यागं श्रीसुतयोस्तयोः ।

अदृष्टपूर्वमैक्षन्त, पौराः स्फारितलोचनाः ॥९३॥

दीक्षादुर्भिक्षक्षामार्हद्,-धर्मक्षमा साध्वभ्र^{६७}स्यास्य ।

व्याख्यानाम्भोधारासिक्ता, भातीदानीं सौभिक्ष्येण ॥ विद्युन्माला ॥९४॥

प्रद्योतिष्यत्यत्यन्तं द्राक्, नूनं जैनं धर्मं व्योम ।

सम्पूर्णद्योतं प्राप्यैनं, साधुं ध्वान्तारार्ति^{६८} नव्यम् ॥९५॥

युगेषु यातेषु परःशेतषु, हितोपकारैकरता जनानाम् ।

ये केऽपि सन्तो भुवि सम्भवन्ति, तेष्वेष भात्येकतमः शमस्वः ॥ उपजातिः ॥

हर्षप्रकर्षादिति मन्यमानैः, परैर्जनैरप्यनुमुद्यते च ।

प्रशस्यते च व्रतिवासवस्य, गुणावलिः श्रीजिनशासनं च ॥ कलापकम् ॥९७॥

सिद्धान्तनीरनिधिमन्थनमन्दरा^{६९}गं, सिद्धान्तवाग्विहितसंसृतिमन्दरागम् ।

संप्राप्य सद्गुरुमगण्यगुणं नवीनौ, स्वं संयतौ गणयतः स्म विमुक्तिसंस्थम्

॥९८॥ वसन्ततिलका ॥

दीक्षापुनर्भवपराय वराय पुंसे, विश्राणिता परभवे सुलभात्मनः स्यात् ।

इत्यागमोक्तिपरिभावितचित्तवृत्तिः, प्रीतिं प्रभुः प्रशमिनामसमां समाप ॥९९॥

इति श्रीरामचन्द्रीयमहाकाव्ये श्रीजिनवचनामृतवर्षक-भावनावनश्रीवर्धक-जिज्ञासुजनान्तः-

करण-संतर्पक-पूज्यपादाचार्यदेव-श्रीमद्विजयरामचन्द्रसूरीश्वर-चरितवर्णनात्मके षष्ठः सर्गः ॥

६७. अभ्रः = वारिदः । ६८. ध्वान्तारार्तिः सूर्यः ॥ ६९. मन्दरागः = मेरुः ॥

परिनिर्वाणम्

(मन्दाक्रान्ता)

दिव्यालोकं, दिशि विदिशि वि-स्तारयन् सूरिदेवः,
शिष्योत्तंसैः, परिवृततनुः, प्रावृषं वीक्ष्य पार्श्वे ।
वस्तुं तीरे, व्यचरदुषितां, साभ्रमत्याः स साभ्र-
मत्याहवानां, दिवमिव पुरीं, देवसेव्याङ्घ्रिपद्मः ॥१॥

तां पूर्वयां प्रति विहरतः सूरिसम्राज एषा,
सिन्धुर्मन्दं मधुरमधुरं स्वागतं व्याजहार ।
नीरालम्बिभ्रमणनिपुणश्वेतपक्षस्वनैश्च,¹
तीरालिङ्गिद्रुमततिलसत्कोकिलाकूजितैश्च ॥२॥

हर्षोद्रेकादभिमुखमिव श्रीगुरोर्गन्तुमुक्ता,
छायां काञ्चिद् रचयति चिरोत्कण्ठितायाः प्रियायाः ।
फुल्लोत्फुल्लैः कमलनयनैः शिञ्जितैर्वीचिनादै-
र्हंसीशब्दैः सरसरसनाकिङ्किणीरम्यरादैः ॥३॥

मध्येदेहं नहि धृतजिनः² किन्तु साक्षाज्जिनेशः,³
सत्यां तथ्याममृतपदवीं⁴ दिव्यलभ्यां⁵ ददानः ।
गाम्भीर्यात्मा महिमभवनं निर्मलश्रीसनाथः,
सान्निध्यं मे नवमणिनिधिः स्वीकरोति स्वतोऽयम् ॥४॥

ध्यायन्तीति स्वगतमभवत् स्तब्धनीरेव सूरिं
निध्यायन्ती परमरमणं विस्मृताशेषविश्वा ।
स्वस्यायान्तं स्वयमभिमुखं नाथमभ्यर्थ्यमानाऽऽ-
कण्ठाश्लेषं विलसति सरित् सा तरङ्गोर्ध्वबाहुः ॥ युग्मम् ॥५॥

1. श्वेतपक्षाः = सितच्छदाः = हंसाः 2. जिनो विष्णुरपि 3. बहुव्रीहिसमासः 4. मोक्षमार्गः 5. दिवि स्वर्गे अलभ्याम्

स्वर्ग्यस्त्रीणामपि न सुलभः स्पर्श एतस्य सोऽपि,
 सर्वाङ्गीणस्त्रिभुवनमहाभाग्ययाऽहो मयाऽऽप्तः ।
 इत्येवं सा सरिदनुपमानन्दमुग्धेव भाति,
 सूरौ सेतोर्व्रजति सति तत्कायसङ्क्रान्तकाये ॥६॥

बिभ्रद् देहे लघुनि गुरुतां जित्वरीं स्वर्णशैल-
 मग्रे किञ्चिद्विनमति मतिं निश्चिलामुन्नतां च ।
 विश्रान्तेऽपि प्रतिसमयमश्रान्तमात्मप्रवृत्तिं,
 चेतस्तु स्वं वपुरिव शुचि प्रोज्ज्वलं कोमलं च ॥७॥

नेत्रैर्लोकान् कचन करुणावर्षिभिलोकमानः,
 कुर्वन् क्वापि स्मितमतिसितं दर्शनादेव हृद्यम् ।
 आशीःस्निग्धैः कचिदपि करैर्नन्दयन् वन्दमानान्,
 हर्षस्पर्शं कचन जनयन् धर्मलाभस्वरेण ॥८॥

अग्रेगच्छन्नभिमुखमितैः^६ पौरलोकैर्लुलोके,
 गच्छस्वामी द्विरयुतमितैर्लोचनैर्लोललोले^७ ।
 भीष्मग्रीष्मप्रखरकरसंतापितैः शुष्ककण्ठैः,
 पर्जन्यानामिव नवतरा लोक्वते चातकैः श्रीः ॥९॥ विशेषकम् ॥

कृत्वा हस्तौ मुकुलसदृशौ किञ्चनानम्य मौलिं,
 जानू आदौ तदनु च करावुत्तमाङ्गं ततश्च ।
 एवं पञ्चाङ्गमवनितलं स्पर्शयन्तः सुभावाद्,
 वन्दन्ते स्म व्रतिगणपतिं सत्वरं ते समेताः ॥१०॥

स्थाने स्थाने जननयनसंतानपेपीयमानः,
 श्राद्धैः श्राद्धैर्जयविजयनिर्घोषजेगीयमानः ।
 मार्गे मार्गे ललितानिलयालींश्च जेहीयमानः,
 सूरिः सूरिव्रतिततिपतिर्याति देदीप्यमानः ॥११॥

६. इतैः गतैः ७. विंशतिसहस्रसङ्ख्येः ।

आनन्दौघस्त्वरयति दिशः सुन्दरीर्वन्दितुं श्री-
सूरिं भेरी गमयति यशः श्रीगुरोः स्वर्गलोके ।
प्राच्या नव्या सुषिरसहिता सज्जनार्त्ती घनाली,⁸
हर्षोन्मत्तां रचयति महास्वागते सूरिराजः ॥१२॥

जीव स्वार्मिश्चिरमिति नराः केचनोच्चैः पठन्ति,
गानं केचिन्नटनमपरे कुर्वते मत्तचित्ताः ।
सन्माङ्गल्यं वदति वनितावृन्दमेकान्तमञ्जु,
सुन्दर्यः श्रीगुरुवरपुरः स्वस्तिकानालिखन्ति ॥१३॥

आकर्षन्त्यो नृनयनमिव श्रीतपागच्छनाथं,
सत्कुर्वाणा इव पदमिव श्रीगुरोर्नन्तुमुक्ताः ।
सौधे सौधे पथि पथि तथा चत्वरे चत्वरे च,
स्वं भाषन्ते प्रमुदितमिव स्पन्दमानाः पताकाः, ॥१४॥

ऐन्द्रीं नाम्ना वहति वृषभो वैजयन्तीं⁹ कृगन्तीं,
नृनाबालान् ललितगतयः कुञ्जरा रञ्जयन्ति ।
नृत्यन्तः पूजनमपि मदाद् वाजिनो नर्तयन्ति,
सम्राजः श्रीः स्फुरति सततं स्वागते सूरिराजः ॥१५॥

एवं देवः करपरिलसत्पुस्तकन्यस्तनेत्रः,¹⁰
संसंस्कुर्वन्निव पुरमिमां सङ्क्रमेण क्रमेण ।
लक्ष्मीलीलानिलयमखिलश्रेयसामेकमूलं,
चैत्यं पुण्यप्रसवमविशत् पार्श्वशङ्खेश्वरस्य ॥१६॥

त्वं हि स्वामिन् ! मनुदनुजनुर्देवदेवाधिदेव-¹¹
स्त्वं हि स्वामिन् ! भवभवनविध्वंसकृत् स्पृह्यसेवः ।
त्वं हि स्वार्मिस्त्रिभुवनवनध्वान्तदीप्रप्रदीप-
स्त्वं हि स्वामित्रसमसमताहेतुरंहःप्रतीपः¹² ॥१७॥

8. सुषिरं धनं च वाद्यविशेषो । 9. इन्द्रध्वजेति प्रसिद्धिः । 10. सूरिस्तदानीमशक्तत्वात् शिबिकास्थ
आसीत् । शिबिका - डोली इति गुर्जर्याम् । 11. मानवदानवदेवानां देवाधिदेवः 12. पापविनाशकः

लोकाः सर्वेऽशरणशरणं त्वां श्रयन्तं श्रयन्ते,
स्वीचक्रे स्वःसुखसमुदयः स्वीकृतेन त्वयेश¹³ ! ।
गीर्वाणेन्द्रा अपि किल नमस्कुर्वते नाथ ! तुभ्यं,¹⁴
दूरं दूरं व्रजति व्रजतस्त्वज्जिनाधीश ! लक्ष्मीः ॥१८॥

विश्वं¹⁵ विश्वं तव जिनपते ! सेवकं सेवकस्य,
सर्वोऽपि श्रद्दधति¹⁶ तनुमाञ् श्रद्दधाति त्वयीश ! ।
स्वामिन् ! शङ्खेश्वर ! वरतरश्रीप्रभो ! पार्श्वनाथ !,
किन्नु ब्रूमस्त्वमिव भवति त्वत्प्रभावेन जन्तुः ॥१९॥

देवं वामाभवमिति हृदा भक्तिपूर्णेन नुत्वा,
सूरीशानः प्रवचनसभामण्डपद्वारमेतः ।
किन्त्वेतस्मिन्नतिशयितसंमर्दगाढे प्रवेष्टुं,
कश्चिन्नैव प्रभवति तपागच्छसम्राडपि स्म ॥ कलापकम् ॥२०॥

जाने पुर्याः समवसरणस्थं बहिः शालिभद्रं,
श्रुत्वा नन्तुं त्वरितमनसा मातृवध्वादिना सः ।
गेहायातः स्वयमपि¹⁷ यथा केनचिन्नावबुद्ध-
स्तद्वत्सूरीन्दुरपि भविना तत्प्रतीक्षाकुलेन ॥२१॥

निर्गत्याऽतः पदशतदलैः शोभयामास रम्यं,
धर्म्यं हर्म्यं¹⁸ समतृणमणिस्तत्र तत्कारयित्रा¹⁹ ।
सार्द्धं श्राद्धैरथ कतिपयैः श्रीगुरुः स्तूयते स्म,
निन्दावाक्यं स्तवनवचसा संमितं मन्यमानः ॥२२॥

श्रीरायाता यतिधव ! तव स्वागतेनैव सार्द्धं,
त्वत्स्पर्शेन स्पृशति पदवीं तीर्थतायाः पुरी स्म ।

13. त्वं यं स्वीकरोषि स्वसेवकत्वेन स स्वःसुखं लभते इति तात्पर्यम् । 14. तुभ्यं नमस्कुर्वते = नमस्कुर्वाणाय जनाय सुरेन्द्रा अपि नमस्कुर्वते नमस्कुर्वन्तीत्यर्थः, 'नमस्कुर्वते' इति पदं देहलीदीपकन्यायेनोभयत्रान्वेयम् । 15. समग्रम् 16. श्रद्दधति = सप्तम्यन्तं वर्तमानकृदन्तमिदम् । त्वद्विषये श्रद्दधति जने सर्वोऽपि जनः श्रद्दधातीत्यर्थः 17. स्वयं गेहायातोपीत्यन्वयः 18. 'पुखराज रायचन्द आराधना भवन' इतिनामभृत् 19. श्रीराजचन्द्रात्मजश्री पुष्करराजनान्मा श्रेष्ठिवर्येण

दृष्टं लोकैः करतलगतं दर्शनेनाऽमृतं ते,
चैतन्यं सङ्क्रमितमिह ते सङ्क्रमेणाऽद्य देव ! ॥२३॥

चित्ताकाशं विगलिततमः स्वान्तकोका अशोकाः,
फुल्लोत्फुल्लं कुवलयकुलं²⁰ गोसु²¹धार्द्रा धरित्री²² ।
आनन्दाब्धिर्गगनतलसंस्पृष्टकल्लोलमालो,
भावस्तापस्त्वयि²³ समुदिते रामचन्द्रे गतोऽस्तम् ॥२४॥

त्वत्प्राप्तिर्नः फलयति चिरप्रार्थितस्वर्द्वरीश !,
त्वत्प्राप्तिर्नः स्थगयति पदौ पापमार्गे पतन्तौ ।
त्वत्प्राप्तिर्नस्त्वरयति महानन्दमाप्नु²⁴ महात्मैस् ! ।
त्वत्प्राप्तिर्नः कथयति भवाम्भोधितीरं नदूरम् ॥२५॥

त्वं नः स्वामी श्रितजिनपतिं त्वां श्रयामस्त्वयाऽस्मच्च
चित्तं नीतं शिवमभि नमस्कुर्महे नैकशस्ते ।
लप्स्यामस्त्वत् सुपदपदवीं मङ्क्षु दासास्तिव स्मः,
प्राणाधार ! त्वयि सति विभो ! जीवनं जीवनीयम् ॥२६॥

त्वं बन्धुस्त्वं प्रियतमजनस्त्वं पिता त्वं च माता,
त्वं चक्षुस्त्वं हृदयहृदयं त्वं मतिस्त्वं च तत्त्वम् ।
त्वं प्राणास्त्वं करणशरणं त्वं गतिस्त्वं च सत्त्वं ,
त्वं स्वर्लोकस्त्वममृतपदं त्वं हि देवाधिदेवः ॥२७॥

निर्मथ्याऽर्हत्समयमुदधिं यत्सुधीधुर्य ! लब्धं,
सत्यां सत्यामृतममरतां सत्वरं संददानम् ।
लिप्सन्तस्तल्लवमतितरां विश्वविश्वोपकार-
सज्ज ! स्वामिन्ननुनयममी हार्दवेदिन् ! विदध्मः ॥२८॥

20. पृथ्वीवलयवर्ति धार्मिककुलमित्यप्यर्थः 21. गोः = द्युतिर्वाणी च 22. लक्षणया धरित्रीस्पृशो जना अपि 23. भवकृतो भावः 24. मोक्षम्

एवं देवः पुलकितवपुःस्तोतृभिः प्रार्थितः सैल-
लघ्वीं शब्दैरदिशदलघुं देशनां हृद्यभावेः ।
धन्यमन्यः स जननिवहस्तां निपीय स्म याति,
देवं बाष्पापिहितनयनैरस्फुटं लोकमानः ॥ कुलकम् ॥२९॥

सद्धर्मं दुर्गतिपरिपतज्जन्तुजाताय यच्छन्,
संरक्षन् स्वं यमिसमुदयं रागरोषादिदोषाद् ।
श्रीजैनेन्द्रप्रवचनहितं चिन्तयन्नेकचित्तं,
कौंश्चिद्घस्त्रानतिगमयति²⁵ श्रीव्रतीन्द्रः स्म तत्र ॥३०॥

कादम्बिन्या दिनमणिरिव त्रासदोषान्मणीव,
दम्भारम्भाद् वृषविधिरिव²⁶ श्रीर्मनोमूर्च्छयेव ।
आशालेशादृषिरिव सुधादीधिति राहुणेव,
हा ! विच्छाया गुरुतनुरभूद् व्याधिनोग्रेण जातु²⁷ ॥३१॥

अस्वास्थ्येन प्रशमितमतेः श्रीगुरोर्विग्रहस्य,
चित्तस्वास्थ्यं प्रतिदिवसमायाति वृद्धिं नितान्तम् ।
भक्तग्राह्या यमिसमुदयस्वान्तचिन्ताऽपि तावत्,
किञ्चित्स्वस्थं विभुवपुरभूत्केष्वपीतेष्वहःसु ॥३२॥

वैद्यादेशाद् गुरु पुरवरं रुग्विशेषपचर्या-
हेतोर्गच्छाधिपतिरमदावादमानीयते²⁸ स्म ।
तस्मिन्नेकं गृहपतिगृहं³⁰ चारुचैत्यं पुपाव,
सूरिः शश्वत्समुपहतसदृशनो³¹ दर्शनाद्वम् ॥३३॥

यावद्वैद्या रुगुपचरणं कुर्वते तावदेव,
द्वैतीयिकेऽहनि समजनि व्याधिरुग्रस्वरूपः ।

25. दिवसान् 26. धर्मविधिः 27. आषाढशुक्लनवमीतिथौ 28. अहम्मदाबादनाम पुरमधुनाऽमदावाद इत्युच्चार्यते । 29. शिबिकाद्वारा, 'डोली' द्वारेति गुर्जयां । 30. 'श्रीबकुभाईमणिलाल' इति प्रसिद्धनाम्नः श्रेष्ठिवर्यस्य गृहम्, पालडीनामविस्तारवर्ति । 31. सदैव सम्यग्दर्शनदेशक इत्यर्थः

वैद्यैः पृष्टः कथमपि महाशैलसंदष्टपद्म-

सङ्काशाङ्गः कथयति विभुर्बाधते मां न किञ्चित्³² ॥३४॥

आरोग्यं द्राक् पुनरपि गुरुः प्राप्नुयादेवमेक-

मन्त्रे लीनः सततमचरन्मन्त्रजापेषु सङ्घः ।

प्रत्येकं हत् प्रतिपलमलं कम्पते चिन्तयैव,

किन्वस्माकं हृदिव सुगुरुर्दृक्पथाद् यास्यतीति ॥३५॥

विज्ञायाऽऽयुर्विलयमचिराद्भाविनं विद्वरेण्यः,

सज्जं स्वान्तःकरणमकरोत् पश्चिमाराधनायै ।

शुश्रूषायै सविनयिवरः श्राद्धवर्यः समोऽपि,

वैद्यश्रेणी जगदनुपमा रुक्चिकित्साकृते च ॥३६॥

शुक्लध्यानानिलविघटिताऽशेषकर्माभ्रमालः,

संमोहान्धब्रुडदसुमतां तारको गोतरीभिः ।

सर्वः सार्वस्त्रिभुवनगुरुः सर्ववेदी विमुक्ति-

मार्गं ख्याता भवतु शरणं मे त्रिलोकीशरण्यः ॥३७॥

यावत्कालं निरुपमसुखाम्भोधिमग्नाः कृतार्थाः,

सिद्धात्मानः शरणमजरामृत्यवो मे भवन्तु ।

शान्ता दान्ता दुरितविरताः सर्वथा मुक्तिकान्ता-

दत्तस्वान्ताः शरणमसकृत् सन्तु मे साधुधुर्याः ॥३८॥

श्रेयोमूलं सकलकमलाकार्मणं मुक्तिमन्त्रं,

यावज्जीवं भवतु शरणं मेऽखिलज्ञोक्तधर्मः ।

श्रेयः स्वान्ते स्वहितचतुरो भावयन्नेवमस्ति,

सूरीशानः शमरससरोराजहंसायमानः ॥३९॥ विशेषकम् ॥

पञ्चाचारे व्रतसहचरे वाङ्मनःकाययोगाद्,
योऽतीचारस्त्रिविधमपि तं व्युत्सृजामि त्रिधाऽपि ।
सर्वं सत्त्वं क्षम उपशमप्लावितोऽहं च मां च,
सर्वः सोऽपि क्षमयतु सदा तत्र मैत्री ममाऽस्तु ॥४०॥

एकोऽहं कश्चिदपि नहि मे कस्यचिन्नाहमस्मि,
किञ्चिच्चैवं नहि मम विनाऽऽत्मानमक्षीणलक्ष्मिम् ।
सावद्यानामहमुपरतः सर्वयोगोपधीना-
मन्त्योच्छ्वासे तनुमपि जहाम्याश्रितो निर्ममत्वम् ॥४१॥

श्रीजैनेन्द्रं चरणयुगलं संश्रये कर्ममुक्तान्,
सिद्धान् ध्याये प्रवचननभोभास्करान् नौमि सूरीन् ।
वन्दे सर्वाञ् श्रुतपरिणतान् वाचकान् संयतोऽश्रु,
तेषां तं तं सुगुणमनिशं साभिलाषं स्तवीमि ॥४२॥

दृश्यान्मां स त्रिभुवनविभुः प्राग्विदेहावनिश्रीः,
श्रीमान् सीमंघरजिनवरः पुण्यकारुण्यनेत्रः ।
स्थानात्स्थानं समवसरतां विश्वलोकोपकृत्यै,
तत्पादानां प्रणिधिरधुना मेऽस्तु तत्प्राप्तिहेतुः ॥४३॥

पूर्णोल्लासादिति बहुविधं भावयन्नात्मनीनं,
जाग्रद् रात्रिन्दिवमवहितः केवलं चित्समाधौ ।
आषाढस्योपचरमदिनात्^{३३} प्राग्दिने सूरिदेवः,
सेहे तीव्रं हृदयरुज आघातभेकं कथञ्चिद् ॥४४॥ कुलकम् ॥

तीव्रातीव्रानसहत नव श्रीगुरुस्तादृशान् हृद् -
रोगाघातानपरदिवसप्रातरुद्याति यावद् ।
सूर्यालोके प्रसरति सति श्रीशमीन्दुर्मुमूर्च्छं,
तत्कालं च श्रमणगणहृद् व्याप घोरान्धकारः ॥४५॥

३३. गुर्जरदेशप्रसिद्धोऽयमाषाढमासः, तस्य कृष्णत्रयोदश्यां तिथौ

किं भावीति प्रहरति मनः प्रश्नपशुः प्रकामं,
जातः कञ्चित्समयमिव निश्चेतनः सर्वलोकः ।
तावद्देवः किमिव फलयन् प्रार्थितानि प्रजानां,
हृद्द्वाराणीन्दुरिव कुमुदं नेत्रमुन्मीलति स्म ॥४६॥

स्वान्तं धृत्वा कथमपि महादुःखभारं बभाषे,
शिष्योत्तंसः सुमधुरगिरा सङ्घशृङ्गारमेकः ।
किंस्वित् स्वामिंश्चिरपरिचिते साम्यभावेऽसि मग्नः,
संख्यातीतान् स्वयमसुमतोऽमज्जयस्त्वं हि यस्मिन् ॥४७॥

किंस्विन्नाथ ! स्मरसि हृदयप्रार्थितं ते तथाहि,
शश्वदाता शमहमरिहा सम्भवेयं कदा नु ।
विश्वं विश्वं प्रवचनरथं रोहयित्वा नयेयं,
मुक्तौ पुर्यामरिहति विभो ! तत्र लीनासि किंस्वित् ॥४८॥

शृण्वन्वाणीमिति वरयतेर्भाषमाणः सुभूक्ष्म -
मर्हज्जब्दं प्रथमचरमश्रीजिनानां च मूर्तीः ।
शङ्केशस्य प्रतिकृतिमुश्रीसमाधिप्रदातुः,
सिद्धाद्रेश्च³⁴ स्वपरमगुरोः प्रेमसूरेश्च पश्यन् ॥४९॥

त्यक्तह्योऽन्त्यप्रहरसकलाहारभैषज्यजातः,³⁵
स्वीकुर्वाणः शमिसमुदयैः श्रावकैः श्राव्यमाणम् ।
सप्तक्षेत्र्यामगणितधनत्यागरूपं सुकृत्यं,
स्वाध्यायानां विविधतपसामन्तहीनाङ्गरूपम् ॥५०॥

सत्योपास्तिं विदधति नरा ये हि सर्वात्मना ते,
मद्वन्नूनं परमसमतामाप्नुवन्त्यन्त्यकाले ।
मौनेनापीत्यनुपमवचोदेशनेनाऽनुगृह्णन्,
सेवासक्ताननुगतमतीन् स्वीयशिष्योपशिष्यान् ॥५१॥

34. श्रीविमलाचलतीर्थस्य 35. त्यक्तो ह्यस्तनदिवसान्तिमप्रहारात् सकलाहार-भैषज्यजातो येनेति समासः

आधातं यं युवहृदपि न प्रायशः सोढुमीशं,
रोगस्यास्यासहत नव तान् क्षीणकायोऽपि सूरिः ।
स्वस्थः शान्तः सुखविमुखतानन्यलक्ष्योऽयमेवं,
वैद्यानां हृद्भुवि शिवफलं स्थापयन् बोधिबीजम् ॥५२॥

यावज्जीवं सुविहितजगन्मङ्गलो मङ्गलार्थं,
स्वाऽसामर्थ्यं किमथ कलयन् क्षीणवाक्कायवीर्यः ।
भव्यं पश्यन्नपरधरणौ भूरिभव्योपकारं,
श्रेयोरूपः परहितरतः क्वाऽपि सूरिर्जगाम ॥५३॥ कुलकम् ॥

वित्रासार्तः स्रवदमृतदृग्^{३६} घोरशून्यावकाश-
शीर्णस्वान्तो मलिनवदनः कम्पमानाङ्घ्रिपाणिः ।
एकस्तस्माद् बहिरुपशमस्वो निवासादुपेत्य,
त्रुट्यच्छब्दं सुकरुणलयं गद्गदार्तस्वरं च ॥५४॥

उद्दिश्य श्रीगुरुवरतनूवार्तवृत्तैकलिप्सं,
तत्रारात्रेः स्थितममितमावेदयामास सङ्कम् ।
प्राणानां नः शरणमिह हा ! नाऽथ नाथः समस्ति,
श्रुत्वा तप्तत्रपुनिगलनं श्रोत्रयोर्वाक्यमेतत् ॥५५॥

भूमीकम्पाः किमिव शतशः किन्नु शैलेशभङ्गा,
उल्कापाताः किमिव किमिव ह्रादिनीव्रातपाताः^{३७} ।
किंवा लोकप्रलयपलभूदैत्यदेवप्रचारा-
स्तत्राऽभूवन्गुरुविरहिणामार्तनादास्तदानीम् ॥५६॥ विशेषकम् ॥

हित्वा धैर्यं सहजमपि ते केऽपि चक्रन्दुरुच्चैः,
केचित् तारं रुरुदुरपरे शोचयामासुरन्ये ।
जीवत् सूरैर्विरहवदपि स्फालयौचक्रिरे स्वं,
द्विड्वद् वक्षो विलपितुमितः केचिदारेभिरे यद् ॥५७॥

३६. अमृतं = जलम् ॥ ३७. ह्रादिनी विद्युत् ॥

सर्वोत्कृष्टा व्रतपरिणतिः शास्त्ररक्तिर्विरक्ति -
मोक्षासक्तिः परहितरतिर्धीरगम्भीरवृत्तिः ।
धीर्वाग्लब्धिर्गुणगणमिमं नश्च हा ! हन्त हन्त,
हित्वाऽनाथानसदृशकृप ! त्वं प्रभो ! कुत्र यातः ? ॥५८॥

मृत्योर्बिभ्यन्नमृतमयगोवृष्टिमाप्नोतु कुत्र,
कुत्र स्वामिन् ! ब्रजतु मनुजः पापतापादितोऽद्य ।
सर्वत्रापि प्रसृमरमिदं कस्तमो हन्तु कुर्या -
दुन्निद्रं कस्त्वयि कुवलयं रामचन्द्रे गतेऽस्तम् ॥५९॥

दूरस्थानामपि हितवचोदानदाता न^{३८} आसी-
स्त्वं नेदानीं कथमिव वचः पार्श्वगानां ददासि ? ।
नूनं नः^{३९} काचिदभवदयि ! क्षान्त्ययोग्या क्षतिर्नः,^{४०}
कस्मान्मुक्त्वा शरणरहितानन्यथा यास्यकस्मात् ॥६०॥

त्यक्ता एते वयमनुनयाकोविदास्तत्प्रतीमः,
किन्त्वेतन्नो कथमपि दयाऽप्युज्जिता हा ! त्वया किम् ? ।
वारं वारं यदभिलपतामुत्तरं दूरमस्तु,
नो दत्से नश्चिरमपि कृपादृष्टिमेकामपीश ! ॥६१॥

यान् वात्सल्यामृतकणकिरा स्वाम्यशालिन्^{४१} ! गिरा प्राग्,
भूमिस्थोऽपि त्रिदिवपदमारोपयामासिथ त्वम् ।
हा ! हा ! तान्नः कथमिव गतः स्वर्गसन्धस्विदानीं,
कारुण्यस्व ! क्षिपसि धरणीधूलिषु स्वीयशिष्यान् ॥६२॥

श्रोष्यामस्त्वद्वच उपनिषज्जैनवाचां समस्ता-
माप्स्यामः संयमपरिणताः संभविष्याम एवम् ।
नैकं यावत् फलति हृदयप्रार्थितं तावदेव,
देवत्वं त्वं श्रयसि धिगिदं भङ्गुरत्वं भवस्य ॥६३॥

38. चतुर्थी ॥ 39. षष्ठी ॥ 40. द्वितीया ॥ 41. स्वामिभावः स्वाम्यम्

यन्नेत्राब्जं विसृमरकृपासौरभं स्मेरमासीद्,
वक्त्रेन्दुर्यः स्रवदमृतगोदीधितिः कान्त आसीत् ।
आस्तामाशीर्वितरणपरौ श्रीगुरो ! यौ करौ ते,
निद्राणं तत् सकलमधुना हा ! नितान्तं दुनोति ॥६४॥

पल्यङ्गादुत्तरणमपि यः शिष्यसाहाय्यतो हि,
चक्रे नित्यं स कथमधुना स्वर्गमारोहसि त्वम् ।
एकाकी हा ! शतदलदलादप्यहो ! कोमलाङ्ग,
इत्येवं नः स्फुटति शतधा चिन्तया स्वान्तमेतत् ॥६५॥

मिथ्यात्वस्य स्फुरति महिमा पुष्टकायाः कषाया,
आमोदन्ते शमति कुट्टशां चित्तचिन्ता समस्ता ।
स्वामिन् ! स्वैरं विहरति रतिप्राणनाथः समन्तात्,
स्वर्गं याते त्वयि भुवि गणो वर्द्धते दूषणानाम् ॥६६॥

कारुण्यार्तस्वरमिति मुहुः साधुश्रान्दा विलप्य,
स्वस्थं कृत्वा कथमपि मनो दुःखशोकव्यथार्तम् ।
स्वं स्वं योग्यं विदधति विधिं निःसरत्रीरनेत्रा,
जीमूता नु क्षितिमुपगता दातुमाश्वासनानि ॥६७॥ कुलकम् ॥

आयाता आश्रयमभिधया दर्शनं दर्शनार्थं,
श्रीसूरीन्दोः परमपरमाणूद्भवस्याऽङ्गकस्य ।
श्रुत्वा सूरिस्वरुपगमनं कर्णयोर्वज्रघात -
कल्पं लोका बहव इव खात् तारकाः स्म च्यवन्ति ॥६८॥

याऽयोध्यायां व्यसरदिह साऽर्त्तिर्विना रामचन्द्र-
मास्तां मासौ नृदृशि युगपद् ही ! नभस्यो^{४२} नभाश्च^{४३} ।
तत्रालोक्याविरतरुदनान् मानवान् किं बहूक्त्या,
वर्षत्रासीद् रविरपि तदा शीकरानश्रुबिन्दून् ॥६९॥

दिव्यैर्वस्त्रैरकृत शिबिकां श्राद्धवर्गो महार्घ्या,
तस्यां सूरीश्वरवरतनुं स्थापयामास पश्चात् ।
श्रद्धाभिस्तां तनुमनणुभिः पूजयामास वित्तैः,
स्वस्य प्राणानपि गुरुकृते सुत्यजान् मन्यमानः ॥७०॥

अंसादंसं तदनु शिबिका लक्षशः श्रावकाणां,
गच्छन्ती नौरिव जलनिधौ निर्निरोधं वहन्ती ।
दुःपारेऽस्मिन्नसुखवति निःसारसंसारवारां -
राशौ सूरैः प्रकटयति किं निष्णनिर्यामकत्वम्⁴⁴ ॥७१॥

एवं स्वांसे रुचिरशिबिकां भक्तिशाली वहैस्तां,
शोकाद्वैतं भुवि विरचयन् रोदनैः क्रन्दनैश्च ।
वाद्यैः कामं करुणनिनदै रोदयन् भूर्भुवःस्वर्-
लोकं मार्गे श्रियमनुपमां सन्ततं साधु वर्षन् ॥७२॥

सर्वोऽन्योन्यं वपुषि विकिरन् पाटलं क्षीरं चूर्णं,
सर्वं सर्वः सुरगण इव श्राद्धवर्गो वितन्वन् ।
मार्गं तीर्त्वाऽनवरतमसौ सप्तगव्यूतदीर्घ -
मायातस्तां पुनरपि पुरं साभ्रमत्यास्तटस्थाम् ॥७३॥ युग्मम् ॥

तत्रैकस्मिन्नतिशयपृथुस्थान उत्तार्य तां ते,⁴⁵
श्रीखण्डैधोविरचितमनोहचिचितायाममुञ्चन् ।
संस्कारोपस्करमपरमप्युद्यताः सञ्चिकाया -
ऽर्हन्निर्वाणे⁴⁶ विरतरतयः स्वर्निवासा इवाशु ॥७४॥

दास्ये भक्त्यै यतिगणपतेः साधिकं कोटि वित्तं,
सङ्कल्प्यैवं धनपतियमं⁴⁷ वह्निमाधाच्चितायाम् ।

44. निष्णाः = निष्णातः । 45. श्राद्धवर्गः 46. अर्हन्निर्वाणकल्याणकसमये 47. यमं = युग्मम् । श्रेष्ठिवर्यश्रीआत्मारामात्मजश्रीजयन्तीलालपरिवारः श्रीमणिलालात्मजश्रीकल्याणश्रेष्ठिवर्यपरिवारश्च

आकाशेऽस्तं व्रजति तरणौ रामचन्द्रे च भूमौ,
स्वच्छन्दं स्म प्रचरति कुहो⁴⁸ तामसौघस्तदानीम् ॥७५॥

महोदयं शं प्रति संप्रति श्री-महोदयः सूरिवरः सकाङ्क्षः ।
विशालभाग्यः सुविशालगच्छं, प्रशास्ति गच्छाधिपतित्वशाली ॥७६॥

उपेन्द्रवज्रा ॥

मोक्षरतिव्रतिरचितम्, सुधीतपोरत्नमुनिवरविशुद्धम् ।
परिनिर्वाणं काव्यं, सहृदयहृदयेषु वसतु चिरम् ॥ ७७ ॥ आर्या ॥

॥ ॐ ह्रीं श्रीं धरणेन्द्रपद्मावतीपूजिताय शङ्खचरपार्श्वनाथाय नमः ॥

॥ ॐ ह्रीं श्रीं विजयरामचन्द्रसूरीश्वराय नमः ॥

॥ ॐ ऐं नमः ॥

॥ श्री रामचन्द्रीयकाव्यम् ॥

॥ प्रथमः सर्गः ॥

ઈન્દ્રોના મુકુટમણિઓનાં તેજકિરણોની રંગછાયાઓ અને જેમના ચરણોનાં ઝળહળતા નખકિરણો પરસ્પર સંમિલિત થઈને દેવો, દાનવો અને માનવોના નેત્રોને અદ્ભુત શોભા આપે છે તે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના દેદીપ્યમાન નખકિરણો કલ્યાણકારી થાઓ ॥ ૧ ॥

મારા દુષ્ટ ભાવનાઓથી ભરેલા મનઘરને જેઓશ્રીએ અકલ્પનીય ચમત્કારપૂર્વક સદ્ભાવનાઓથી છલકાવી દીધું, તે ગુરુદેવ મને કૃપાપૂર્ણ નયને નિહાળો ! ॥ ૨ ॥

સ્નાન કરવાથી ગંગાનદી પાપોને પ્રમાળે કે ન પમાળે, પણ ધ્યાન કરવામાત્રથી જે પાપોને પમાળે છે તે સરસ્વતીદેવી જય પામો ॥ ૩ ॥

કવિનું કાવ્ય એટલે કાચું સોનું. લોકોની નજરે એ ક્યાંથી ચડે ? એટલે જ એને જરૂર પડે છે પવિત્ર અગ્નિ જેવા પવિત્ર આશયવાળા સજ્જનોની. સજ્જનો જ્યારે એને શુદ્ધ કરે છે ત્યારે તે કાવ્ય જનદર્શનીય બને છે ॥ ૪ ॥

“આમની અમૃત જેવી જીવનકથાને સાંભળીને મનુષ્યો શ્રેષ્ઠ અમરત્વ પામે છે” -એવું નિહાળીને જાણે દેવો પણ જેઓશ્રીનું જીવનવૃત્ત સાંભળવા ઉત્સુક થઈ ગયા છે, તે સમરથનંદન પૂજ્યપાદ શ્રી વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાની સ્તવના કરવા હું ઉત્સાહિત થયો છું ॥ ૫ ॥

મહાસાગરમાં તરતી હિમશિલાઓ જેવું છે કથાનાયકનું જીવન-ચરિત્ર ! મોટાભાગનું છે અગમઅગોચર ! હું શી રીતે સમગ્રજીવનચરિત્ર કહી શકીશ ? મુંઝાઉં છું... ॥ ૬ ॥

અથવા, કથાનાયકના પ્રભાવથી હું પણ આ કાવ્યકાર્ય સારી રીતે પાર પાડી શકીશ... ચાંદનીના પ્રભાવે જડ એવો પણ ચન્દ્રકાંત મણિ દ્રવી ઊઠતો નથી શું ? ॥ ૭ ॥

દ્વીપોમાં શ્રેષ્ઠ જંબૂદ્વીપ નિધાનોનું પણ નિધાન હોય એવું નિશ્ચિત લાગે છે... કારણ કે સુભટોની જેમ અસંખ્ય દ્વીપસમુદ્રોથી વીંટળાઈને તે સૌની બરાબર મધ્યમાં રહીને એ શોભાયમાન છે ॥ ૮ ॥

“શ્રી જિનેશ્વરદેવોના જન્માભિષેક મહોત્સવપ્રસંગે સ્નાત્રજલની સરવાણીઓથી પવિત્રિત થયેલો આ મેરુપર્વત પણ પૂજ્ય-પૂજનીય થયો છે” એવી ભવ્ય ભાવનાપૂર્વક જ જાણે કે ચન્દ્રસૂર્યગ્રહનક્ષત્રો જેને પ્રદક્ષિણા કરી રહ્યાં છે તે મેરુપર્વત આ જંબૂદ્વીપની બરાબર મધ્યમાં શોભે છે. ॥ ૯ ॥

“આ ક્ષેત્ર મારી દિશા તરફ વસ્યું છે - એટલે કૃપાપાત્ર છે” - આવા કોઈ તર્કથી જાણે યમરાજાએ જેને અપમૃત્યુરહિત બનાવ્યું છે, તે દક્ષિણભરત ક્ષેત્ર અહીં જંબૂદ્વીપમાં શોભી રહ્યું છે ॥ ૧૦ ॥

આ દક્ષિણભરત ક્ષેત્રમાં ગુજરાત પ્રદેશ શોભે છે. અહીં લક્ષ્મી છે, સરસ્વતી છે, ગૌરી છે.... અને એટલે જ અહીંની ભૂમિની વિષ્ણુ અને શ્રીમંતો, બ્રહ્મા અને પરમેષ્ઠીઓ (= આચાર્ય ભગવંતો, ઉપાધ્યાય ભગવંતો, સાધુ ભગવંતો) તથા શંકર અને સૌન્દર્યપ્રેમીઓ નિરંતર એકાગ્રતાપૂર્વક ઉપાસના કરે છે... અર્થાત્ અહીંના લોકો ધર્મ-અર્થ-કામ-મોક્ષ પુરુષાર્થમાં ઉદ્યમશીલ છે. ॥ ૧૧ ॥

“અહીં સ્વર્ગમાં તો કેવલ ભૌતિક સમૃદ્ધિ જ છે, જ્યારે ધરાતલ ઉપર તો આધ્યાત્મિક સમૃદ્ધિ પણ છે” - એવું વિચારીને જાણે કેટલાક દેવોએ બનાવેલી હોય એવી શ્રી વડોદરા નામની નગરી આ ગુજરાતપ્રદેશમાં છે. ॥ ૧૨ ॥

આ વડોદરા નગરીની બાજુમાં કલ્પવૃક્ષ જેવા લોકો તથા ભૌતિકઆધ્યાત્મિક સમૃદ્ધિઓથી છલોછલ શ્રી પાદરા નામનું ગામ છે. જેની સમૃદ્ધિને કારણે જ જાણે નાગકુમાર દેવોના નગર ધરાની નીચે ચાલ્યા ગયા છે... ! ॥ ૧૩ ॥

અહીંના લોકોમાં પરસ્પર મૈત્રી-મનમેળ-સંપ એટલાં બધાં છે કે જેને જોઈને શબ્દોના અર્થોએ પણ પરસ્પર વિરોધ છોડી દીધો... એટલે જ અહીંના લોકો રૂપથી કામદેવ હોવા સાથે અકામ (નિર્વિકારી) હતા અને અસમા (અનુપમ) હોવા સાથે સમા (લક્ષ્મીયુક્ત) હતા... ॥ ૧૪ ॥

અહીંના લોકો વિચક્ષણ અને વિવેકી છે. તેમણે નિકટવર્તી લવણ સમુદ્ર પાસેથી લાવણ્ય મેળવ્યું તો ખરું પણ તે શરીરમાં, સ્વભાવમાં નહિ ! (સ્વભાવમાં, લાવણ્ય એટલે ખારાશ.) તેઓએ આકાશ પાસેથી વિશાળતા મેળવી તો ખરી,

પણ તે સ્વભાવમાં, શરીરમાં નહિ ! (મતલબ કે તેઓના દેહ સપ્રમાણ હતા, જાડાપાડા નહીં !!) ॥ ૧૫ ॥

આ લોકોના વિવેકનાં વધારે વખાણ તો શું કરીએ ? કયા ગુણનો ઉપયોગ ક્યાં કરવો એ પણ એ લોકો બરાબર જાણતા હતા. - લોકવિરોધી કાર્યો કરનારની સામે તે લોકો મુઠ્ઠી ભીડી પણ શકતા હતા અને ધનત્યાગ કરવાનો અવસર આવે ત્યારે એ લોકો મુઠ્ઠી ખોલી પણ શકતા હતા... ॥ ૧૬ ॥

અહીં કોઈ દરિદ્ર નથી, કોઈ લઘુ નથી, એવું જણાવતા કહે છે કે - અહીં ‘અવિભવ’ (અવિ એટલે ઘેટી અને ઘેટીથી જન્મેલું ઘેટું એટલે અવિભવ) શબ્દ માત્ર ઘેટા માટે જ વપરાય છે. ‘અગુરુ’ શબ્દપ્રયોગ માત્ર સુગંધિત કાષ્ઠ માટે વપરાય છે. ... અહીં અરતિ માત્ર શબ્દકોષમાં જ છે અને અનાચાર તો ક્યાંય નથી... ॥ ૧૭ ॥

એકબીજાના સુખદુઃખનો અનુભવ પોતાનાં સુખદુઃખની માફક કરતા અહીંના લોકોને જોઈને જ જાણે કેટલાક લોકોએ આવો અદ્ભુત મત સ્વીકાર્યો લાગે છે : શરીરની બહાર પણ આત્મા હોય છે ! ॥ ૧૮ ॥

અહીં છોટાલાલભાઈ નામના એક સજ્જન રહે છે. જેઓ સદાચારી, ન્યાયનિષ્ઠ, વેપારી, અગ્રણી નાગરિક છે જેઓ શ્રીજિનેશ્વરદેવના ભક્ત છે. ॥ ૧૯ ॥

તેઓને કોઈની સાથે વૈર, વિરોધ, કટુતા ક્યારેય નહોતા, છતાં પણ ક્રોધ-કપટ આદિ દુર્ગુણો તેને પોતાનો મહાશત્રુ માનતા હતા... ॥ ૨૦ ॥

જેની ગંભીરતાથી પરાજિત થયેલો સમંદર દરરોજ ભરતીઓ દ્વારા જાણે આક્રમણ કરવા માગતો હોય એવું લાગે છે... પોતાના કરતા વધુ ધૈર્યવાન આ શ્રેષ્ઠીને જોઈને જાણે મેરુપર્વત સ્તબ્ધ થઈ ગયો છે ! ॥ ૨૧ ॥

જેના મુખકમલમાં સરસ્વતી, કરકમલમાં લક્ષ્મી, શરીરમાં કાંતિ અને હૃદયમાં ધૃતિએ આશ્રય કર્યો છે - આ જોઈને કીર્તિ જાણે રીસાઈને દિગદિગન્તમાં ચાલી ગઈ... ॥ ૨૨ ॥

પરસ્ત્રીઓ ક્યારેય એમની આંખો પામી શકી નથી અને યાચકો ક્યારેય ‘ના’ પામી શક્યા નથી - અને તે છતાં તેઓ દાતા છે એવો એમનો યશ વારંવાર ગવાય છે... ॥ ૨૩ ॥

અમૃત જેવા ગો (કિરણો અને વચનો) વરસાવતા, તમસ્ (અંધકાર અને અજ્ઞાન) દૂર કરતા, કુમુદનો (ચંદ્રવિકાસી કમલોનો અને પૃથ્વી ઉપર હર્ષનો) વિકાસ કરવા માટે સદા ઉદ્યમશીલ અને અદોષ (રાત્રિરહિત અને દોષરહિત)

એવા આ શ્રેષ્ઠીનું અનુકરણ કરવા માટે અર્થાત્ આ શ્રેષ્ઠી જેવા થવા માટે ચન્દ્ર હજુ પણ પ્રદક્ષિણા કરી રહ્યો છે. ॥ ૨૪ ॥

વધારે શું કહેવું ? હોશિયાર માણસો ભેગા થઈને દિવસરાત થાક્યા વગર એના જેવો બીજો માણસ શોધવા નીકળે તો છેલ્લે એ જ મળી આવે ... ॥ ૨૫ ॥

પોતાની સલામતી માટે સમર્થ અને શ્રેષ્ઠ નીવડી શકે એવી આ સ્ત્રી છે - એમ માનીને જાણે સુશીલતા જેના શરણે આવી છે એવી અને જગત્નો ઉદ્ધાર કરવામાં સમર્થ એવા પુત્રને જન્મ આપવામાં સમર્થ એવી સમર્થા = સમરથ નામની તેઓની પત્ની છે... ॥ ૨૬ ॥

આ સમર્થા કેવી છે ? “ત્રણેય જગતના લોકો માટે ખૂબ દુર્ધર એવું શીલ આણે તો મસ્તકરત્નની માફક સરળતાપૂર્વક ધારણ કરી લીધું છે.” - એવું જોઈને જાણે અન્ય સદ્ગુણોએ “કૃપા કરીને અમને પણ સ્વીકારી લો” એમ કહીને સમરથબેનની સામે અંજલિ જોડીને પ્રાર્થના શરૂ કરી દીધી છે... ॥ ૨૭ ॥

એના શરીર ઉપર કામદેવનું એકછત્રી સામ્રાજ્ય સતત છવાયેલું રહે છે... આમ છતાં, તેનું કામરહિત ચિત્ત સૌને વિસ્મય પમાડી રહ્યું છે. ॥ ૨૮ ॥

બ્રહ્મા સરસ્વતીદેવીના પતિ કહેવાય છે. બ્રહ્મા નિરંતર વેદપાઠ કર્યા કરે છે - એથી કંટાળીને એકદિવસ સરસ્વતી પતિની આંખો ચુકાવીને ભાગી છૂટે છે, ધરતી ઉપર આવી જાય છે, અને સમરથબેન તરીકે રૂપપરાવર્તન કરી લે છે !! ॥ ૨૯ ॥

શ્રી જિનેશ્વરદેવની ઉપાસના કરવામાં પરસ્પર સ્પર્ધામાં ઊતરેલાં તેનાં તન, મન, વચન અતિશય શોભી રહ્યા છે. ॥ ૩૦ ॥

જેમ બે ચરણો એક દિશામાં પ્રયાણ કરે છે, જેમ બે નેત્રો એક દૃશ્યને જુએ છે, જેમ બે પાંખો એક બાજુ ઉડ્યન કરે છે અને જેમ બે કાન એક શબ્દને સાંભળે છે તેમ તે બંનેના પતિપત્નીનાં - મન હંમેશા એક વિચાર કરે છે... ॥ ૩૧ ॥

અને એક દિવસ; સૂર્યસંતપ્ત ધરતીને જ્યારે જલધારા વડે વાદળાઓએ આશ્વસ્ત બનાવી છે... જ્યારે મોરલાઓના ટહુકાઓથી દિશાઓ ગુંજી ઊઠી છે... માટીની ભીની ભીની સુગંધ લઈને મંદ મંદ હવા વહી રહી છે... વાદળાઓના પડદા પાછળ સંતાઈને નિશા (રાત્રિ) અને નિશાપતિ (ચન્દ્ર) બંને જ્યારે ચિરસમયથી રતિમીડા કરી રહ્યા છે... કેટલાક ગ્રહો જ્યારે ઉચ્ચસ્થાનમાં આવ્યા છે... જ્યારે સર્વદિશાઓ પ્રસન્ન પ્રસન્ન બની ઊઠી છે... ત્યારે વાત-પિત્ત-કફના

પ્રકોપથી રહિત અવસ્થામાં મીઠી નિદ્રા માણી રહેલી સમર્થાએ એક વખત રાત્રિના છેલ્લા પ્રહરમાં સ્વપ્ન જોયું... સ્વપ્નમાં જોયો ઝળહળતો સૂરજ ! કેવો છે એ સૂરજ ? કિરણોના વૈભવથી પૃથ્વીલોકને જગતનું સ્વરૂપ જણાવતો... કમલવનની શોભાને વિકસાવતો... ચક્રવાક-ચક્રવાકીઓને આનન્દવિભોર બનાવતો... રાત્રિનો અંત આણતો... સર્વમાર્ગોને પ્રકાશિત કરતો... આટલું જ નહીં, વધુમાં એ સૂરજ કેવો છે ? ચકોર-ચકોરીઓને ત્રાસ પમાડતો... ચન્દ્રવિકાસી કમલોની પાંખડીઓને બંધ કરતો... અંધકારનો તિરસ્કાર કરતા કિરણોને પ્રસરાવતો... ધૂવડોને આંધળા બનાવતો... તેજપુંજથી દિશાઓના મુખને જનદર્શનીય બનાવતો... આવો, રાહુથી નહિ ગ્રસાયેલો અને વાદળાઓમાં નહિ ફસાયેલો તેજસ્વી સૂર્ય પોતાના મુખમાં પ્રવેશ કરતો સમર્થાએ નિહાળ્યો ! ॥ ૩૨ થી ૩૭ ॥

સુંદર સ્વપ્ન જોઈને સમર્થા જાગી... એ અકલ્પનીય આનન્દ અનુભવવા લાગી... નમસ્કાર મહામંત્રનું સતત સ્મરણ કરતી કરતી, કલહંસ જેવી ગતિથી ચાલતી ચાલતી પોતાના પતિ પાસે આવી... મસ્તકે અંજલિ કરીને તેણે પ્રિયવચનો દ્વારા પતિને જગાડ્યા... પતિએ તેને આસન ઉપર બેસવા જણાવ્યું... તે બેઠી... ॥ ૩૮ ॥

હૃદયમાં નહિ સમાતા હર્ષને અક્ષરોના પ્રતિક દ્વારા મુખમાર્ગે બહાર લાવતી સમર્થાએ પતિના શ્રવણોને માટે અમૃતસિંચન સમાન સ્વપ્નને યથાસ્થિત કહી સંભળાયું ॥ ૩૯ ॥

સમર્થાની વાણી સાંભળતાંવેંત જાણે અમૃતપાન કર્યું હોય તેમ તેનો પતિ પુલકિત થઈ ગયો. સમર્થાની સામે હર્ષભર્યા નેત્રે જોવા લાગ્યો... વિમુક્તિસેતુ (સંસારથી મુક્તિ સુધી લઈ જનાર પુલ = bridge સમાન) અને કુલકેતુ (કુલને વિશે ધ્વજ સમાન) પુત્રરત્નના આગમનનો સંકેત પામીને કોણ આનન્દિત ન બને ? ॥ ૪૦ ॥

પતિએ કહ્યું “હે પ્રિયે ! તું એવા પુત્રરત્નને જન્મ આપવાની છે, કે જે અપૂર્વ શાસનપ્રભાવના કરશે !” અને પતિના આ કથનને સમર્થાએ “હે સ્વામિન્ ! આપ જે કહો છો તે સત્ય છે. આનન્દપ્રદ છે !” આવું કહીને વધાવી લીધું... ! ॥ ૪૧ ॥

પતિની અનુજ્ઞા પામીને સમર્થા પોતાના સ્થાને આવી અને ત્યાં પોતાનું ભવ્ય સ્વપ્ન નિષ્ફળ ન જાય એ માટે સખીઓ સાથે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતો અને આચાર્ય ભગવંતોના પાવનચરિત્રોની સ્તવના કરવા લાગી ... ॥ ૪૨ ॥

પ્રભાવકોનાં કીર્તિ, યશ અને સદ્ગુણોની સ્તવના કરતાં તે બધી મહિલાઓ અનુપમ શોભાથી ઝળકી ઊઠી... એવું લાગતું હતું, જાણે તેઓ કોઈ મનુષ્યસ્ત્રી નથી પણ શ્રુતદેવતાની વિવિધ પ્રતિકૃતિઓ છે... ! ॥ ૪૩ ॥

“મારા તેજને ઝાંખું પાડી દે એવો તેજસ્વી તારો પુત્ર થવાનો છે” સમર્થાને જાણે કે આવું જણાવવા માટે સેંકડો કિરણોને ફેલાવતો સૂરજ ત્યારે ઊગ્યો ॥ ૪૪ ॥

જેમ કાદમ્બિની (મેઘઘટા) જળને, વિદૂરભૂમિ મણિને, છીપ મોતીને, શમીવૃક્ષ અગ્નિને, મેરુધરતી કલ્યાંકુરને અને ગુફા સિંહને વહન કરે તેમ સમર્થા ગર્ભનું વહન કરવા લાગી... ॥ ૪૫ ॥

કુલવૃદ્ધાના વચનથી ચાલવું, બેસવું, ખાવું-પીવું, સૂવું - બધું જ વિવેકપૂર્વક ધીરે ધીરે કરતી સમર્થાને હવે, ક્રમશઃ સારા દોહલા થવા માંડ્યા... ॥ ૪૬ ॥

કેવા દોહલા ? પોતાનો પુત્ર અરિહંતવચનોની વર્ષા દ્વારા વસુંધરાને આપ્લાવિત કરવાનો છે એના સૂચન રૂપે સમર્થાને દોહદ થયો જળવરસતાં વાદળાં જોવાનો ॥ ૪૭ ॥

પોતાનો પુત્ર એકલવીર થઈને જિનસાસનના શત્રુઓને સંત્રાસ પમાડવાનો છે - એથી જ જાણે કે સમર્થાને સિંહગર્જના સાંભળવાનો દોહદ થયો ! ॥ ૪૮ ॥

ઉજ્જવલ અને ગતિશીલ યશ દ્વારા પોતાનો પુત્ર શંખને પણ જીતી લેવાનો છે - એના સંકેતરૂપે જ જાણે કે સમર્થાને શંખદર્શન અને શંખનાદ શ્રવણનો દોહદ થયો. ॥ ૪૯ ॥

પ્રતસ્વીકાર અને શાશ્વતભૂતિઓના પૂજનના અન્ય પણ જે જે દોહદ સમર્થાને થયા, તે સર્વ યથાયોગ્ય રીતે તેના પતિએ પૂર્ણ કર્યા - જેવી રીતે કલ્પવૃક્ષ મનવાંછિતોને પૂર્ણ કરે, તેવી રીતે ! ॥ ૫૦ ॥

શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના ધર્મની પ્રાપ્તિ પછી આત્મલક્ષ્મી ગુણઅલંકારોથી વિભૂષિત બને, તેમ દોહદપૂર્તિ પછી સમર્થાનું કૃશ શરીર પુષ્ટ થઈને શોભાયમાન બની ઊઠ્યું ॥ ૫૧ ॥

સમર્થાની આ પહેલી જ પ્રસૂતિ હતી, તેથી તેના પિતા શ્રેષ્ઠીવર્ય લાલચંદ્ર તેને દેહવાણ નામના પ્રસિદ્ધ ગામમાં લઈ ગયા... ॥ ૫૨ ॥

હવે જ્યારે પ્રસૂતિ ખૂબ નિકટ આવી ગઈ ત્યારે મન્દ ગતિ કરનારી અને ક્રાંતિમય પ્રભા ધરનારી સમર્થા અત્યંત શોભવા લાગી... જાણે વૃષ્ટિ પહેલાંની મેઘમાલા ...જાણે સૂર્યોદય પહેલાંની પૂર્વદિશા ! ॥ ૫૩ ॥

૭૪

શ્રી રામચન્દ્રીયમહાકાવ્ય

ગ્રહો જ્યારે ઉચ્ચસ્થાનમાં આવ્યા અને શ્રેષ્ઠી લાલચંદ્રને ઘેર શ્રેષ્ઠ વૈદ્યો આવ્યા ત્યારે - શ્રી જિનેશ્વરમાતા જેમ શ્રીજિનેશ્વરને જન્મ આપે, એમ પૃથ્વીલોકને વિશે તિલક સમાન પુત્રને સમર્થાએ જન્મ આપ્યો... ! ॥ ૫૪ ॥

જગતજનને પાવન કરનારું આનું મુખકમલ જોઈને ત્યારે પવન પણ જાણે પવિત્ર થઈ ગયો ! ... યશના બહાને હવે અમારું મુખ આ સત્વર ચૂમવાનો છે - એમ માનીને જાણે ત્યારે દિશાસુંદરીઓ પ્રસન્ન થઈ ગઈ ! ॥ ૫૫ ॥

લોકોનાં નયન અને મનને તે મારા તરફ આકર્ષિત કરશે - એમ માનીને જાણે મોક્ષલક્ષ્મી નૃત્ય કરવા માંડી ... હવે અમને વિશ્વઆખામાં સ્થળે સ્થળે નિવાસસ્થાન મળી જશે - એમ માનીને જાણે ખુશ થયેલી ગુણશ્રેણીઓ પરસ્પર એક બીજા સાથે આલિંગનની આપ-લે કરવા માંડી... ॥ ૫૬ ॥

પુણ્યાઈ અને પ્રતિભાબુદ્ધિ દ્વારા આ પુત્ર મારા જેવો જ થવાનો છે - એમ માનીને જાણે નિશ્ચિત થયા હોય એમ આ જ વર્ષમાં પૂજ્યપાદ શ્રી વિજયાનન્દ સૂરીશ્વરજી મહારાજા સ્વર્ગે સંચર્યા... ॥ ૫૭ ॥

આ હર્ષસભર જન્મ પ્રસંગે પોતાના - પરાયા સૌને, અરે - પ્રાણીઓને પણ આનન્દના મહાસાગરના મોજાંઓમાં ડૂબકીઓ ખવડાવતો જન્મમહોત્સવ બન્ને શ્રેષ્ઠીવર્યાએ કર્યો ... ॥ ૫૮ ॥

તપાગચ્છાધિરાજ વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ મહારાષ્ટ્રદેશોદ્ધારક આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય રામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાના જીવનચરિત્રને વર્ણવતા શ્રી રામચન્દ્રીય મહાકાવ્યમાં પહેલો સર્ગ પૂરો થયો...

(આ સર્ગમાં સ્વપ્નદર્શન-દોહદવર્ણનાદિ સંભાવનીય માનીને ઉમેરાયું છે - આ વસ્તુ સજ્જનોએ ધ્યાનમાં લેવા વિનંતી)

॥ द्वितीयः सर्गः ॥

જેમ એક કમળ ઉપરથી અન્ય કમળ ઉપર કલહંસનું બચ્ચું રમતું રમતું શોભી ઊઠે, એવી જ રીતે એક હાથો પરથી અન્ય હાથોમાં રમતું રમતું નવજાત શિશુ અલૌકિક શાભા ધારણ કરી રહ્યું... ॥ ૧ ॥

‘ત્રિપદીના માર્ગે ચાલીને તે જગતનું પાપોથી રક્ષણ કરવાનો છે’ એ જ કારણે જાણે વડીલોએ એનું નામ ‘ત્રિભુવનપાલ’ એ પ્રમાણે રાખ્યું ! ॥ ૨ ॥

શૈશવોચિત રમતમાં પણ તે પોતાના નાનકડા બાળદોસ્તોને હંમેશા ધર્મકથા કહી સંભળાવતો... ભવિષ્યમાં આવનારા બે ગુણો- મહાન પ્રવચનકારપણું ને ગચ્છાધિપતિપણું - બન્ને ગુણોને સૂચવનારી એ ધર્મકથાઓ હતી... ॥ ૩ ॥

પોતાના પુત્રને દિવ્ય સાધનો દ્વારા સુખી કરવાની ઈચ્છાથી અને પુત્રના રૂપને પલકારો માર્યા વગર અનિમેષ નયને નિરખવાની ઈચ્છાથી જાણે કે તેનાં પિતા અને માતા ક્રમશઃ સ્વર્ગવાસ પામ્યા... ॥ ૪ ॥

મનુષ્યોનું મરણ એ તો પ્રકૃતિ છે, વિકૃતિ તો જીવિત છે - આવા કોઈ ઉપદેશ વગર પણ તેણે પોતાના મનને શોકરહિત બનાવી રાખ્યું ॥ ૫ ॥

સંસારના સુખોથી કાંઈક વિમુખ્ત એવા માતાપિતાનું અનાસક્ત જીવન જોઈને જે આરંભથી જ વિરાગી હતો, તેના વિરાગમાં આ મૃત્યુપ્રસંગોએ વૃદ્ધિ આણી... ॥ ૬ ॥

તેણે આ પ્રમાણે વિચાર્યું - “પાણીના પરપોટાની જેમ, પાણીનાં મોજાંની જેમ, વીજળીના ચમકારાની જેમ અને મેઘધનુષની જેમ પ્રાણીઓનું જીવન અસ્થિર છે... શિશુ હોય, તરુણ હોય કે યુવાન હોય, રાજા હોય કે પ્રજાજન હોય, પંડિત હોય કે મૂર્ખ હોય - બધે જ ઠેકાણે ચમરાજ સમાન રીતે ત્રાટકે છે... અસંખ્ય વર્ષોના આયુષ્યવાળા દેવો પણ ફક્ત નામથી જ અ-મર છે, બાકી ધરતીને અતિક્રમીને મરણ તો દેવલોકમાં પણ સર્વત્ર ઉપસ્થિત છે જ !.... આ જન્મના સ્વજનોને છોડીને આત્મા અન્ય અન્ય જન્મમાં નવા નવા સ્વજનોને ફરીફરીને પામે છે - છતાં, મનવાંછિત સુખથી તે વંચિત જ રહી જાય છે... તેથી, મારી માતા અને દાદીમા મને જે અવારનવાર કહેતી હતી, તે મોક્ષના શાશ્વત સુખો માટે જ બુદ્ધિશાળી માણસોએ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ... જગત્સ્થિતિની ક્ષણભંગુરતાને આ રીતે વિચારતાં એવા તેનું મુખ જોઈને

વિચક્ષણોએ જાણી લીધું કે - આ હવે વિરાગી થયો છે ! ॥ ૭ ॥ થી ॥ ૧૨ ॥

માતાપિતાના અવસાન સમયે ઘરે આશ્વાસન આપવા આવેલા સ્વજનોએ એનું સ્વસ્થ મુખ જોઈને ઉપરથી નવું આશ્વાસન મેળવ્યું ! ॥ ૧૩ ॥

વિદ્વાન શિક્ષકો પાસેથી હવે તેણે ક્રમસર બધી વિદ્યાઓ રમતવાતમાં સારી રીતે પ્રાપ્ત કરી લીધી, સાક્ષાત્ સરસ્વતી જેના ઉપર પ્રસન્ન હોય એવા સદ્ભાગી આત્માઓના ગુરુજનો તો જાણે માત્ર સાક્ષીરૂપ હોય છે... ॥ ૧૪ ॥

એક દિવસ તરુણાવસ્થામાં તેનાં લોચનો વેદનાગ્રસ્ત અને ગ્લાન બન્યાં, જેમ હિમપ્રપાતથી ગ્રસ્ત થઈને કમલિની મ્હાન બને, તેમ. ॥ ૧૫ ॥

ન જલ, ન ભોજન, ન સ્થિતિ, ન ગતિ - આ અવસ્થામાં તેને કાંઈ ગમતું નથી. તે બસ, રાતદિવસ પથારીમાં પડ્યો રહે છે. આમને આમ કેટલાક દિવસો વીતી ગયા. ॥ ૧૬ ॥

વ્યથાર્ત નેત્રે એક રાત્રે નિસરણી પાસે રહેલો મનોહર તેજલિસોટો તેણે જોયો... ગાઢ અંધારામાં તેને સ્પષ્ટ કશું સમજાયું નહિ, તેના મનમાં વિસ્મય-હર્ષ જેવા ભાવો ઉમટવા માંડ્યા, તે મનોમન વિચારવા લાગ્યો... આ શું હશે ? શું આ ગવાક્ષમાંથી ઊતરી આવેલી ચાંદની હશે ? શું ધરતીને પાવન કરવા આવેલી સાક્ષાત્ સુર-ગંગા હશે આ ? શું આ, પ્રિયર્તમ ચન્દ્રના આગમનને વધાવતા રાત્રિ-લલનાના સ્મિતમાંથી પ્રગટતી દન્તકાન્તિ હશે ?... અને એટલે જ શું રાત્રિલલનાએ પ્રગટાવેલી દીપશિખા હશે આ ?... શું આ ચારેકોર ફેલાયેલા ગગનસ્પર્શી મોજાંઓ ઉછાળતાં અંધકારરૂપી મહાસમુદ્રનું ઊજળું ઊજળું ફીણ હશે ?... મારાં નેત્રોના પરિતાપને દૂર કરવા શું આ પ્રભામય સુકૃતમાલા આવી છે ?... અરે ઓહ ! આ તો સ્વર્ગને શોભાવનારી મારી માતા છે !! તે હજી આવો નિર્ણય કરે છે એટલી વારમાં તો તે દેવાંગના ઝડપથી તેની પાસે આવે છે અને તેનાં નેત્રોને કરકમલ દ્વારા સ્પર્શે છે... ॥ ૧૭ ॥ થી ॥ ૨૨ ॥

આહલાદક દિવ્ય સ્પર્શ દૂર થયો અને એણે તુરંત આંખો ખોલી, પણ ત્યાં કોઈ નહોતું - સ્વર્ગસ્થ માતા પણ નહિ અને નયનસ્થ મહાવેદના પણ નહિ ! ॥ ૨૩ ॥

હવે, યૌવનલક્ષ્મી દ્વારા બહારથી અને ગુણલક્ષ્મી દ્વારા અંદરથી તે શોભી રહ્યો. જેમ આક્રંચન મનોહર રૂપ-સુગંધ દ્વારા બહારથી અને મનોહર રસ દ્વારા અંદરથી શોભી ઊઠે, તેમ. ॥ ૨૪ ॥

જગતનાં નયનોને માટે વિશ્રામસ્થાન જેવું તેજ તેના શરીરમાં જે પહેલાંથી

હતું, તે હવે યૌવનના આગમનથી પરિપૂર્ણ બની ગયું - જાણે મધ્યાકાશમાં આવેલા સૂર્યનું તેજ ! ॥ ૨૫ ॥

એના કાળા કાળા વાંકડિયા વાળ જાણે જગતને કહી રહ્યા છે - હે લોકો ! તમે ક્યારેય કુટિલ (વાંકડિયા) ના બનશો, નહિતર મારી જેમ તમને પણ કાળાશ અને બહિષ્કારનો ભોગ બનવું પડશે. ॥ ૨૬ ॥

મહાપુરુષોને પણ આશ્ચર્યકારી એવું આનું કલાકોશલ્ય તો જુઓ - આણે કુટિલતા અને કૃષ્ણતાને માત્ર વાળમાં જ સ્થાન આપ્યું છે ! ॥ ૨૭ ॥

આના સુધાવર્ષી મુખને વિશે દેવીદેવો એટલા બધા રક્ત બની ગયા કે - તેઓએ ચન્દ્રામૃત પીવાનું છોડી દીધું, પરિણામ એ આવ્યું કે ચન્દ્રમાં શેવાળ બાજી ગઈ, જે આજે લાંછનરૂપે દેખાય છે ! ॥ ૨૮ ॥

કમલને અપેક્ષા છે સૂર્યોદયની, કુમુદને અપેક્ષા છે ચંદ્રોદયની, જ્યારે આનું મુખ તો દિવસરાત પ્રસન્ન જ રહે છે, વિકસિત જ રહે છે - આ બતાવે છે કે આના મુખે તો કમલ-કુમુદ બંનેને જીતી લીધા છે ! ॥ ૨૯ ॥

મધુરધ્વનિ અને ત્રિવલીથી સુશોભિત કણ્ઠ દ્વારા આણે જીતી લીધેલા પાંચજન્ય શંખે સમુદ્રમાં આત્મહત્યા કરવાનો નિષ્ફળ પ્રયાસ કર્યો હતો - આ તો સારું થયું કે સમુદ્રવાસી વિષ્ણુને દયા આવી અને એને હાથમાં ઝીલી લીધો ! ॥ ૩૦ ॥

આના શોભાયમાન બે બાહુ કેટલા છે ? જગતનો ઉદ્ધાર કરવામાં સુસમર્થ છે ! શેષ સર્પ સાથે એની તુલના કોણ કરે ? કેમ કે શેષસર્પ તો ઝેરી પણ છે ! ॥ ૩૧ ॥

વિદ્યાતા ચોક્કસ વિચક્ષણ હોવો જોઈએ. આના હૃદયમાં વિશાળ શ્રુતસાગરનો સમાવેશ થવાનો છે - એવી એને ખબર હતી, એટલે જ આની છાતી એણે પહોળી બનાવી છે ! ॥ ૩૨ ॥

આની નાભિ એટલે અંગે અંગે વહેતી પ્રભાસરિત્નો એક મનોહર આવર્ત ! જો આમ ન હોય તો તેની આજુબાજુ આ નાજુક રોમાવલિના તરંગો શા માટે દેખાઈ રહ્યા છે ? ॥ ૩૩ ॥

સિંહ જેવાં સમુન્નત અને વિશાળ નિતમ્બ ધારણ કરીને તે જગતને જણાવવા માગે છે કે - તમારે હવે દુરિતરૂપી હાથીઓથી ડરવાની કોઈ જરૂર નથી ! ॥ ૩૪ ॥

શ્રી જિનશાસનરૂપી મંદિરના સ્થિરીકરણાર્થે સ્તંભ જેવા તેના બે વિશાળ સાથળ સુનયનાઓનાં નયનને આકર્ષતા હતા... ॥ ૩૫ ॥

આનાં બન્ને ચરણ ભવિષ્યમાં સજ્જનોના શરણ રૂપ થવાનાં છે - એવું વિચારીને સમજદાર વિધાતાએ તેના ચરણોમાં તલવાર, વજ્ર, ચક્ર, ધનુષ્ય મૂકી દીધાં અર્થાત્ તેના ચરણોમાં આવા ચિહ્નો હતાં. ॥ ૩૬ ॥

લાંબા સમયથી અલગ અલગ રહેતી મતિ-લક્ષ્મી-ધૃતિ-કીર્તિ-કાન્તિ જાણે સાથે રહેવાની અદમ્ય આકાંક્ષાથી એક સાથે આનામાં આવી પહોંચી !! ॥૩૭ ॥

મેરુપર્વત આની દેહકાન્તિ સાથે ભલે સ્પર્ધા કરે, પણ ધીરતાની બાબતમાં તો તે આની સામે ઊભો પણ રહી શકે એમ નથી ! ॥ ૩૮ ॥

શંકરે કામદેવને બાળી નાખ્યો છે, શા માટે ખબર છે ? એવું નથી કે કામદેવે શંકરના ધ્યાનનો ભંગ કર્યો અને ક્રોધે ભરાઈને શંકરે કામદેવને બાળી નાખ્યો... જો એવું જ હોત તો શંકરે પાર્વતી સાથે પાણિગ્રહણ ન કર્યું હોત. ... ખરેખર કારણ જૂદું જ છે. વાસ્તવમાં પોતાના ઉત્કૃષ્ટ નિર્માણસ્વરૂપ ત્રિભુવનપાલના રૂપ સાથે તુલના કરવામાં કામદેવ આગળ આવ્યો એટલે વિધાતાએ શંકરને કહ્યું હતું કે - આ પાપીને બાળી નાખો ! અને શંકરે એ જ કર્યું ! ॥ ૩૯-૪૦ ॥

ક્યારેક શ્રમણો પાસે તો ક્યારેક સ્વયં, તેણે જેમ જેમ શ્રુતજ્ઞાન મેળવવા માંડ્યું, તેમ તેમ તે શ્રમણસંઘમાં પણ વિશ્રુત શ્રવ્ણ માંડ્યો. ॥ ૪૧ ॥

આની શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિપ્રતિભાથી પરાજય થઈ જશે - એવા ભયથી જાણે સરસ્વતી હાથમાંથી પુસ્તક છોડતી જ નથી. પછી હસ્તમેળાપ ક્યારે કરે ? ॥ ૪૨ ॥

ખૂબ વિચારીને પણ વિદ્વાનો એ નક્કી કરી શકતા નથી કે - આ દોષોથી ડરેલો છે ? કે દોષો આનાથી ડરેલા છે ? ! ॥ ૪૩ ॥

સકલ કલાઓમાં કૌશલ્ય, હિત-મિત અને શોભાસ્પદ વચનો, શ્રેષ્ઠ લક્ષ્મીમાં મન- આ એનું વ્યક્તિત્વ હતું... અથવા ઊંચા લોકોનું બધું જ ઊંચું ઊંચું હોય છે !! ॥ ૪૪ ॥

વધારે શું કહીએ ? એના ગુણલાને ગણવા માટે વિધાતા દરરોજ રાતે ગગનની પાટી પર તારલાંઓના ટપકાં કર્યા કરે છે - (દિવસે પાટી ભૂંસી નાખીને રાતે પાછો ગણવા માંડે છે)... અને વૃક્ષો ઉપર પાંદડાં ઉગાડ્યા કરે છે ! ॥ ૪૫ ॥

હવે આ તરફ-

આ અવનીમાં દેવતાઓએ જેમનું નામ વીર-મહાવીર પાડ્યું હતું- એવા

શ્રીજિનેશ્વર ભગવાન થઈ ગયા. જેઓ શ્રી જિનોમાં સૂર્યસમાન હતા જેઓએ પોતાની વાણી દ્વારા (કિરણો દ્વારા) ભવ્યજનોને મોહ-મહાસંતાપ શમાવ્યો હતો. ॥ ૪૬ ॥

જિનનામ કર્મના ફળસ્વરૂપ તીર્થની રચના કરીને તે તીર્થંકર પ્રભુ મોક્ષમાં પધાર્યા, એમના સ્થાને એમના પાંચમા શિષ્ય ગણધર ભગવાન શ્રી સુધર્મા સ્વામી પધાર્યા ॥ ૪૭ ॥

જેમ સ્વર્ગનગરીના સત્તાસ્થાને ક્રમસર પુણ્યવાન આત્માઓ આરૂઢ થતા હોય છે, તેમ શ્રી સુધર્માપ્રભુના સ્થાનને ક્રમશઃ સંખ્યાબંધ જિનાગમાનુયાયી પૂજ્ય શ્રમણપ્રવરો આરૂઢ થયા... ॥ ૪૮ ॥

હવે વિક્રમની વીસમી સદીને સૂરજ થઈને અજવાળનારા બૃહસ્પતિસમાન શ્રી વિજયાનન્દ સૂરીશ્વરજી થયા, જેમણે પોતાના તેજથી વિશ્વ આખાને ઉદ્દ્યોતિત કરી દીધું હતું... ॥ ૪૯ ॥

પ્રભુવીરના સ્થાનને શોભાવનારા અરિહંતસમાન સૂરિશેખરોમાં તેઓનું સ્થાન તોતેરમું હતું. તેઓ મોક્ષમાર્ગેક-પ્રેમી અને મહામતિ હતા... ॥ ૫૦ ॥

જેઓનું બીજું નામ આત્મારામજી હતું, જેમણે પૂજ્યપાદ શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરજી મહારાજા પછી જૈનશાસનમાં ફેલાયેલા અજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વના અંધકારને સૂર્યની જેમ ક્ષણમાત્રમાં દૂર કરી દીધેલો. ॥ ૫૧ ॥

તેઓનો સંક્ષિપ્ત જીવનવૃત્તાંત આ પ્રમાણે છે - સૌપ્રથમ તેમણે ઢુંઢકમત - સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયમાં દીક્ષા લીધેલી. ક્રમસર પોતાની બુદ્ધિ પ્રતિભાના જોરે તેમણે ગુરુદ્દયે સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું... તેમની બુદ્ધિ સ્વભાવથી જ સત્યશોધ કરવામાં તત્પર રહેતી. સંપ્રદાયમાં વ્યાકરણ ભણવાનો નિષેધ હોવાથી તેમણે છાનાં છપનાં વ્યાકરણ ભણી લીધું. ક્રમે કરીને શ્રીજિનાગમોના સાચા અર્થોનો બોધ થવા માંડ્યો. જિનમત અને નિજમત વચ્ચેનો ભેદ તેઓને સમજાવા માંડ્યો. તેઓને સંપ્રદાયાનુસારી શાસ્ત્રાર્થ અશુદ્ધ લાગ્યો, મૂર્તિપૂજક મતાનુસારી શાસ્ત્રાર્થ યોગ્ય લાગ્યો. ખૂબ અભ્યાસ કરીને, ખૂબ લાંબુ વિચારીને, ખૂબ ધૈર્ય રાખીને, ખૂબ કષ્ટો સહીને એમણે એક દિવસ શિષ્યો સાથે કુમત છોડીને સુમતનો સ્વીકાર કર્યો...

જિનાગમો રૂપી શ્રુતસાગરનું મતિરૂપી મેરુ દ્વારા મંથન કરીને અમૃતમય વચનો દ્વારા તેઓશ્રીએ ઠેકઠેકાણે સંખ્યાબંધ લોકોને મૃત્યુભયથી રહિત કરી દીધા.

અર્થાત્ સદ્ધર્મ પમાડ્યો. તેઓની અપાર બુદ્ધિપ્રતિભાથી દેશપરદેશના વિદ્વાનો સતત આકર્ષાતા હતા, જેમ કમલની સુરભિથી ભ્રમરો દૂરદૂરથી ખેંચાઈને આવે તેમ !! તેઓ દરરોજ ૩૦૦ શ્લોક કણ્ઠસ્થ કરતા હતા. આ રીતે તેમણે શાસ્ત્રોનાં રહસ્યો પ્રાપ્ત કર્યા અને નૂતન હિતકારી શાસ્ત્રશ્રેણીનું સર્જન કર્યું. વિદ્વાનોને મન સરસ્વતી કૃપાપત્ર અને યશસ્વી એક હતા ઉપાધ્યાયપ્રવર શ્રીયશોવિજયજી અને એ પછી હતા આત્મારામજી !! ॥ ૫૮ ॥ થી ॥ ૬૪ ॥

શ્રી આત્મારામજીના સ્થાને, જેમ કમલ સરોવરને શોભાવે તેમ, ગુરુવરે આપેલા શ્રી જિનવચનસમર્પણ આદિ મઘમઘતા ગુણો દ્વારા પૂજ્યપાદ શ્રી વિજય કમલસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ શોભાવ્યું. તેઓનું સંક્ષિપ્ત જીવનવૃત્ત આ પ્રમાણે છે - તરુણવયે કોઈ યતિએ ફોસલાવીને એમને દીક્ષા આપી હતી. પણ પૂર્વજન્મના સંસ્કારોને કારણે એમને સુખમય યતિજીવન કરતાં સાધનામય મુનિજીવન વધારે ગમતું હતું. યતિએ એમને ભલે છેતર્યા, પણ સુખ એમને ના છેતરી શક્યું... એવામાં આત્મારામજીનો પરિચય થયો અને એમણે સ્થાનકવાસી દીક્ષા સ્વીકારી. એ પછી જ્યારે આત્મારામજીએ મૂર્તિપૂજક મત સ્વીકાર્યો ત્યારે ગુરુની સાથે તેમણે પણ સંવેગીદીક્ષા અંગીકાર કરી... તેઓના પ્રગુરુ પૂજ્ય શ્રી વિજયાનન્દસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ અને તેઓએ ક્રમશઃ પંજાબમાં ધર્મપ્રવાહ વહેતો રાખ્યો. જેમ દક્ષિણ ભરતક્ષેત્રમાં ક્રમશઃ બે સૂર્ય પ્રકાશપ્રવાહ વહેતો રાખે છે... ! જેમ દિવસને અંતે સૂર્ય પોતાની પ્રભા ચન્દ્રમાં મૂકીને જાય છે, તેમ જીવનને અંતે શ્રી વિજયાનન્દસૂરીશ્વરજી પોતાની નિઃસ્પૃહતાઆદિ ગુણલક્ષ્મીને શ્રી વિજયકમલ સૂરીશ્વરજીમાં મૂકીને ગયા.... કેટલાક રાજાઓને એમણે કરુણામૃત પીવડાવીને કેટલાય પ્રાણીઓના પ્રાણોની રક્ષા કરી - ગજબનું આશ્ચર્ય સર્જ્યું એમણે ! એકવાર મૂર્તિવિરોધી પ્રચાર કરતા કોઈ મોહનમુનિને એમણે વાદ માટે પડકાર ફેંક્યો હતો. ગભરાયેલા મોહનમુનિ જ્યારે નિશ્ચિત સમયે વાદ માટે આવ્યા જ નહિ, ત્યારે તેમણે પર્યદામાં પ્રતિમાની પૂજ્યતા સિદ્ધ કરી બતાવી હતી... જેમ રામ-સીતાના વિઘ્નોને લક્ષ્મણે હર્યા હતા, તેમ તેઓએ અનેક કુમતોને દૂર કરીને શ્રી જિનશાસનની સુંદર સેવા બજાવી હતી. ॥ ૬૫ ॥ થી ॥ ૭૨ ॥

જેમ કષપટ્ટી = કસોટીનો પથ્થર સુવર્ણને અને યૌવન શરીરની રૂપસંપદાને ચમકાવે તેમ, તેઓના પછી તેઓના સ્થાનને શ્રીવિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ ચમકાવ્યું... જેમ શ્રીહીરવિજયસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ અકબરને ધર્મોપદેશ આપ્યો હતો, તેમ શ્રી વિજય દાનસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ વડોદરાનરેશને ધર્મદેશના આપી હતી... તેઓ ભીમ અને કાન્તગુણોથી પ્રસિદ્ધ હતા, એટલે જ એમના પદકમલની

સેવના માટે સજ્જનહંસો સુખપૂર્વક એમની પાસે જતા હતા, પણ તેઓના મુખ-સૂર્યને દુર્જન-ઘૂવડો તો જોઈ પણ નહોતા શકતા... એકવાર કોઈ મુનિસંમેલનમાં કોઈ મુનિએ બાલદીક્ષાનો વિરોધ કર્યો ત્યારે તેઓએ તે મુનિને સહજમાં નિરુત્તર કરી દીધા હતા... તેઓ સિદ્ધહસ્ત જ્યોતિષી હતા, એકવાર મારવાડમાં વિહાર કરતા કોઈ મહેન્દ્ર નામના જ્યોતિર્વિદ્ સાથે મુદૂર્તવિષયક વાદ થયો હતો, તેમાં તેઓ વિજયી નીવડ્યા હતા... તેઓમાં વિદ્વતા પણ હતી અને વિનય પણ હતો, સુભગતા પણ હતી અને શીલ પણ હતું, સામર્થ્ય પણ હતું અને સમતા પણ હતી, આમ, એમણે વિરોધી ગુણોને પણ સાથે સાથે રાખ્યા હતા... તે સૂરીશ્વર સ્વપર આગમશાસ્ત્ર- સિન્ધુને પી જવા માટે અગસ્તિઋષિ જેવા હતા, ગુણલક્ષ્મીને આકર્ષવા માટે વિષ્ણુ જેવા હતા, જિનશાસનના ગગનને ઘેરી લેતા વાદળાઓને હઠાવવા માટે ઝંઝાવાતી પવન જેવા હતા, વિનય અને સમ્યગ્જ્ઞાન રૂપી સૂર્યચન્દ્રને ધારણ કરવા માટે ગગન જેવા હતા, ભવ્યાત્માઓ રૂપી ભમરાઓને પાસે ખેંચી લાવવા માટે શતદલ કમલ જેવા હતા, કુમતીથી પરિતાપિત જગતને ઠારવા માટે તેઓ જળભરેલા વાદળા જેવા હતા... શ્રીવિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજા અને શ્રીવિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા જેવી બે મહાન હસ્તીઓની જૈનસંઘને ભેટ આપનારા શ્રીવિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજા વિશે વધુ શું કહીએ ? ॥ ૭૩ ॥ થી ॥ ૮૨ ॥

તેઓના પછી, તેઓના સ્થાનને, તેઓના શિષ્યરત્ન શ્રી વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ શોભાવ્યું, કે જેઓને શ્રીવિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા નામનું રત્ન જડી આવ્યું ! ॥ ૮૩ ॥

શ્રી જિનવાણી રૂપી પ્રિયતમા સાથેના સહવાસથી ઉત્પન્ન થયેલા નિર્મલ બ્રહ્મચર્યથી તેઓ વિભૂષિત હતા, સંસાર સુખોથી તેઓ તદ્દન વિમુખ હતા, તેઓ વિદ્વાન હતા, તેઓ વ્રત-પાલન કરવામાં ખૂબ ધીર હતા... પોતાના પૂર્વજોની જેમ તેઓ પણ સહજમાં શ્રીજિનાગમોનો પાર પામી ગયા, અને તેથી ગુરુદેવે તેઓને સિદ્ધાન્તમહોદધિ બિરુદથી અલંકૃત કર્યા... કર્મગ્રન્થવિષયક અભ્યાસને ખૂબ ઓછો નિહાળીને એમણે એ અભ્યાસ ખૂબ કર્યો અને અન્યોને કરાવ્યો, એટલું જ નહીં, કર્મસાહિત્યનું નવસર્જન પણ ખૂબ કર્યું - કરાવ્યું... એમનું વાત્સલ્ય અનુપમ હતું, વાત્સલ્યભર્યા કરકમલો દ્વારા એમણે સંખ્યાબંધ ભવ્યાત્માઓને સંસારથી દૂર કર્યા - જેમ કામણગારા કંઠ દ્વારા કોયલ માણસોને બીજા કામકાજથી દૂર કરે તેમ !... વર્ષોથી જેનું અધ્યયન સ્થગિત હતું, તે કર્મપ્રકૃતિ નામના કઠિન ગ્રન્થરત્નનું અધ્યયન એમણે જાતે કર્યું અને પ્રચલિત કરાવ્યું ... છેલ્લા કેટલાક સમયથી ચાલી આવતી તિથિ સંબંધી પરંપરાને ગુરુવાક્યથી અશુદ્ધ જાણીને એમણે તજી દીધી

હતી અને પર્વતિથિની ક્ષયવૃદ્ધિની શાસ્ત્રશુદ્ધ માન્યતાનો સ્વીકાર કર્યો હતો. ॥
૮૪ ॥ થી ॥ ૮૯ ॥ .

જેવી રીતે સૂર્ય પોતાના ગ્રહમંડલ સાથે ગગનમાં પધારે તેમ, એકવાર શ્રીવિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજા (ત્યારે મુનિ અવસ્થામાં) પોતાના શ્રમણ સમુદાય સાથે વિચરતાં વિચરતાં એકવાર પાદરા ગામમાં પધાર્યા ॥ ૯૦ ॥

દીક્ષાસ્વીકારના વિચારોમાં એક તો ત્રિભુવનપાલ ખોવાયેલો હતો, અને એવામાં એણે સાંભળ્યું કે શ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજા વગેરે શ્રમણો પધાર્યા છે... આ તો એવું થયું કે - એક તરફ બ્રાહ્મણ ભૂખ્યો થયો અને બીજી તરફ તેને લાડવા મળી ગયા... એક તરફ આમેય મૃગલોચના સ્ત્રી કામવિવશ થઈ હતી અને બીજી તરફ મોરલાઓએ ટડૂકા કરવા માંડ્યા !! ॥ ૯૧ ॥

इति श्री जिनशासन शशगार, अगणितगुणालंकार, मोक्षाभिलाषीजन-
प्राज्ञाधार पूज्यपाद आचार्यदेव श्रीमद विजयरामचन्द्र सूरीश्वरजि महाराजना
चरित्रने वर्णवता श्री रामचन्द्रीयमहाकाव्यमां बीजो सर्ग पूर्ण थयो...

॥ તૃતીયઃ સર્ગઃ ॥

“કલ્પવૃક્ષ આજે અમારે ઘરઆંગણે ઊગ્યું... અમારે ઘરઆંગણે વાદળોએ અમૃત વરસાવ્યું આજે... શ્રેષ્ઠ ભુક્તિસુખો અને મુક્તિસુખોએ કૃપાભર્યાં નેત્રે અમને આજે નિહાળ્યા... હે મહોદયપદપ્રદાતા ! ચરણકમલો દ્વારા અમારા નગરને પવિત્ર કરતાં આપશ્રીએ આજે અમારા સર્વતોગામી ઉદયનો આવિષ્કાર કર્યો છે.” આ પ્રમાણે પૂજ્યપાદ મુનિ શ્રી દાનવિજયજી મહારાજાની સ્તવના કરીને જિનવાણી શ્રવણની અભિલાષાથી નગરજનો તેઓની સામે, જેમ શ્રી જિનેશ્વરભગવાનની સામે દેવતાઓ બેસે છે તેમ, વિનયપૂર્વક બેઠા. ॥ ૧ ॥ ૨ ॥ ૩ ॥

શ્રી ગુરુ રૂપી મેરુપર્વત દ્વારા હૃદયમાંના આનન્દમહાસાગરનું મંથન થઈ રહ્યું છે - એની સાક્ષી સમું અને હૃદયના રક્તરંગે રંગાયેલું અમૃતમય શ્વેત સ્મિત ફરકાવતાં ત્રિભુવનપાલકુમારે સભાને શોભાવી. ॥ ૪ ॥

સભાને ધર્મબોધ પમાડવા ગુરુદેવે પોતાની વાણી પ્રસારી, જેવી રીતે નિશાના પ્રારંભે ચન્દ્ર કુમુદવનને અને જેવી રીતે દિવસના આરંભે સૂર્ય કમલવનને વિકસિત કરવા પોતાના કિરણો ફેલાવે, તેમ. ॥ ૫ ॥

હે ભવ્યમનુષ્યો ! આ મનુષ્ય-જન્મ તો ધર્મ-અમૃતપાનનું સાધન છે. આ ભાજનમાં પાપરૂપી મૃત્યુદાયક વિષાન્નભોજન સદંતર અનુચિત છે. લક્ષ્મી ક્યારેય બંધાઈને રહેતી નથી. આજે છે, કાલે નથી. આમ તો તે સમંદરમાં જન્મી કહેવાય છે અને જળમાં રહેતી મનાય છે - તો પણ તેનું મન ક્યારેય આર્દ્ર થતું નથી. તમારી હજાર દયામણી કાકલૂદીઓને ગણકાર્યા વગર, તે અચાનક ચાલી જાય છે... પત્ની હંમેશા પરાભવનું કારણ બને છે, સ્વજનો હંમેશા બંધન સમાન હોય છે, વિષયસુખો મૃત્યુને અને ગણનાતીત મરણોને ખેંચી લાવે છે અને તે છતાં લોકોનો મોહ તો જુઓ - જે શત્રુ છે એને તેઓ સ્વજન માની બેઠા છે.... સ્વાર્થી સ્વજનો માટે પાપ કરનારો માણસ દુર્ગતિભેગો થઈ જાય છે - પણ એની સાથે કોઈ જતું નથી, સિવાય એણે કરેલાં પાપો ! ... આક્રમણ કરવા સજ્જ બનેલા સિંહને સંમુખ નિહાળનાર હરણશિશુની જેમ, ક્રોધાયમાન યમરાજ જ્યારે સામે આવે ત્યારે માણસને કોઈ શરણાધાર નથી... જીવિત જલબિન્દુ જેવું ચંચળ છે, યૌવન નદીવેગ જેવું ચપળ છે અને સમ્પત્તિઓ વીજળી જેવી ચલાયમાન છે - માણસ કોનું આલંબન લઈને સુખ પામે ?... પોતાના આત્મા વિના આ જગતમાં કશું

એટલે જ ધર્મ. તેથી જ, ધર્મ જ એકમાત્ર શરણાધાર છે- સૌને માટે !... તે ધર્મ શ્રીજિનેશ્વરદેવોએ બે પ્રકારનો બતાવ્યો છે : ગૃહત્યાગીઓનો પહેલો અને ગૃહવાસીઓનો બીજો. આમાં વિશેષતા એ છે કે - પહેલો ધર્મ જેને મનપસંદ છે, તેને જ બીજા ધર્મનો અધિકારી ગણાવાયો છે. ॥ ૬ ॥ થી ॥ ૧૩ ॥

ગુરુદેવની દેશના સાંભળતા ત્રિભુવને વિચાર્યું કે “મારા મનમાં જે હતું કે ‘આ સંસારમાં રહેવા જેવું નથી’ એ બિલકુલ સત્ય છે !... તેથી હું પણ આ ભયજનક ભવસંસારને છોડીને શ્રમણ બનીશ” રોમહર્ષ અનુભવતા ત્રિભુવને આ પ્રમાણે નિર્ણય કર્યો. ॥ ૧૪ ॥ ૧૫ ॥

કેટલોક સમય પ્રતિબોધ કરીને ગુરુદેવ પ્રવચનથી વિરામ પામ્યા અને તેઓના ચરણે પુનઃ પુનઃ નમીને લોકો વિખરાઈ ગયા. ॥ ૧૬ ॥

પૂજ્યપાદ શ્રી દાનવિજયજી મહારાજના ચરણકમલમાં મૂકાયેલું ત્રિભુવનનું મુખ એવી રીતે શોભી ઊઠ્યું, જાણે તેઓના ચરણકમલમાં નિવાસ કરતી ભગિની લક્ષ્મીને મળવા ત્યાં ચંદ્ર આવ્યો ! (લક્ષ્મી કમલમાં વસે છે અને લક્ષ્મી તથા ચંદ્ર બંને સાગરમાંથી જન્મ્યા છે - એવો કવિસંપ્રદાય છે.) ॥ ૧૭ ॥

હવે મુનિરાજ શ્રી પ્રેમવિજયજીના ચરણોમાં ત્રિભુવને મસ્તક ઝુકાવ્યું - જાણે શ્વેત કમલમાં એક સાથે ઘણા બધા ભમરાઓ આવીને બેઠા !! ॥ ૧૮ ॥

ત્રિભુવનને ઓળખીને મુનિરાજ શ્રીપ્રેમવિજયજીએ કહ્યું - વત્સ ! તારા જેવાએ તો સંસારમાં ક્ષણમાત્ર રહેવું જોઈએ નહિ ! ॥ ૧૯ ॥

સાકર જેવી વાણીથી વિનમ્રતાપૂર્વક ત્રિભુવને અત્યુત્તર આપ્યો કે - હું જાણું છું નાથ ! મારું મન તો આપશ્રીના ચરણકમલની સેવા લાંબા સમયથી ચાહે છે ... પરન્તુ “પુત્ર ! તારે દીક્ષા લેવાની જ છે. પણ મારા જીવતા નહિ, મારા ગયા પછી” આવો મારા દાદીમાનો આગ્રહ જ મને અટકાવે છે... ॥ ૨૦ ॥ ૨૧ ॥

દંતદીપ્તિથી ઝગમગતું અર્થપૂર્ણ સ્મિત કરતા મુનિરાજ શ્રી પ્રેમવિજયજીએ કહ્યું “આ અનિત્ય સંસારમાં કોણ પહેલું જશે એની કોને ખબર છે ?” ॥ ૨૨ ॥

મુનિરાજશ્રીના આ અમૃતઝરતા વચનને વારંવાર મમળાવતો ત્રિભુવન જાણે નવી ચેતના મળી હોય તેમ આંખો પટપટાવતો ક્ષણવાર આ પ્રમાણે વિચારવા લાગ્યો : ગુરુદેવ સાચું જ કહે છે. ખરેખર કોઈ નિશ્ચિત રૂપે જાણતું નથી કે - કોણ ક્યારે ક્યાં કેવી રીતે યમરાજના નિષ્ઠુર અનુશાસનનો ભોગ બનશે ?... તેથી, જ્યાં સુધી યમનું આગમન ન થાય, ત્યાં સુધીમાં મારું આત્મહિત હું સત્વર સાધી લઉં. આગ ઘરને ઘેરી વળે ત્યારે ફૂવો ખોદવા બેસવું કોઈ રીતે ઉચિત

નથી ! ... આવું વિચારતા ત્રિભુવને ગળગળા સાદે ભીની આંખે ગુરુદેવશ્રીને કહ્યું કે - હે ગુરુદેવ ! આપશ્રીના કથનનું હાર્દ હું પામ્યો છું, ખરેખર આપશ્રીએ મારા ઉપર ખૂબ મોટો અનુગ્રહ કર્યો છે... ફક્ત દીક્ષાસ્વીકારનો સમય આ નથી - એવું લાગે છે. કારણ કે - મારા મામાઓ અને દાદીમા ઉગ્ર વિરોધ કરશે... તેથી, કોઈ પણ રીતે ઘેરથી ભાગીને હું જ્યારે જ્યાં પણ આપશ્રી પાસે આવું ત્યારે ત્યાં મને તુરંત જ સંયમ-અર્પણ કરશો જ એવી આશા છે ! ॥ ૨૩ ॥ થી ॥ ૨૮ ॥

‘ભલે, એમ હો. તારો માર્ગ શ્રેયસ્કર હો.’ એમ ગુરુદેવે કહ્યું અને અંજલિ જોડીને, મસ્તક ઝુકાવીને અશ્રુઝરતા નેત્રે ત્રિભુવન પોતાને ઘેર ગયો. ॥ ૨૯ ॥

તે દિવસથી ત્રિભુવન સાવધાન થઈને, સતત અવસરની રાહ જોતો ઘેર રહે છે - જાણે શત્રુના ઘરમાં રહ્યો હોય એ રીતે ! ॥ ૩૦ ॥

પાંજરામાં રહેલા પંખીની આંખ અને પાંખમાં મુક્તિ પામવાનો જે તલસાટ દેખાય, એ જ તલસાટ ઘરમાં રહેલા ત્રિભુવનની આંખોમાં દેખાય છે. ॥ ૩૪ ॥

સતત ધર્મરત અને બંધનનો અહેસાસ કરતા ત્રિભુવનને જોઈને, તેને દીક્ષાગ્રહણના વિચારથી વિચલિત કરવા એક દિવસ કુટુંબીજનોએ તેને વિવિધ વાતો કરી, તે આ પ્રમાણે -

“હે કુલાભરણ ! જે આંખોએ આ વિશાળ કુટુંબમાં એક સાથે દોઢસો માણસોને જોયા છે, તે આંખોમાં હે પુત્ર ! આજે તું જ એકમાત્ર રમે છે ... વધુમાં, કમળતંતુ જેવી કોમળ તારી આ કાયા, તારી બાલ્યવય, એનોય વિચાર કર્યો છે તે ? આ ભરપૂર સમૃદ્ધિ તારી જ છે, દિનરાત તેનો ઉપભોગ કર - ભુક્તભોગી થઈને પ્રોઢ બન્યા પછી સંયમ સ્વીકારજે !” આ પ્રમાણે દાદીમાએ ગળગળા અવાજે કહ્યું અને વિનયપૂર્ણ બુદ્ધિપૂર્વક ત્રિભુવને જવાબ આપ્યો કે - “હે માતા ! સ્વકુલવૃદ્ધિ તો માણસો જ નહીં, પશુઓ પણ કરે છે, મારા દ્વારા સુધર્મા સ્વામીના કુલની વૃદ્ધિ થાય તો એમાં આપને વાંધો શો છે ?.... શારીરિક કોમળતા અને બાલ્યવય પણ ડાહ્યા માણસોએ ધ્યાનમાં ન લેવી જોઈએ - ગર્જના કરતા મોટા હાથી ઉપર સિંહનું શિશુ પણ કૂદી પડે જ છેને ?.... આઠમા વર્ષે દીક્ષા લેવી જોઈએ - એવું પરમાત્મા કહે છે - જ્યારે મારા તો ઉપર આઠ વર્ષ બીજા નિષ્ફળ ચાલ્યા ગયા છે, જેમ અવકેશી નામાના વાંઝિયા વૃક્ષના તમામ ઋતુચક્ર નિષ્ફળ જાય તેમ !... દુઃખના અંશથી રહિત, સ્વાધીન, શાશ્વત અને સંપૂર્ણ આત્મ-સુખોને નિહાળીને તૃષ્ણાવર્ધક, દુઃખદાયક અને અસ્થિર ભોગસુખોમાં કોણ રમે ? વધુમાં, જેને યમરાજ સાથે મૈત્રી હોય, અથવા જે યમરાજ આવ્યે ભાગી જઈ શકતો હોય, અથવા જે ત્રિકાલજ્ઞાની હોય - તે જ

યમરાજ આવ્યે ભાગી જઈ શકતો હોય, અથવા જે ત્રિકાલજ્ઞાની હોય - તે જ આવતીકાલની રાહ જોઈને બેસી રહે, બીજો નહિ” ॥ ૩૫ ॥ થી ॥ ૪૩ ॥

આમ, ત્રિભુવનના વચનોથી તેના નિર્ણયાત્મક માનસને જાણ્યા પછી તેના મામાઓએ હવે તેને ડરાવવાનો પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો. અમારી આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ જઈને જો તં દીક્ષા લીધી છે તો જાણી લે કે એનું પરિણામ સારું નહિ આવે. અને હા, એ પણ જાણી લેજે કે અમે અખબારમાં જાહેરખબર પણ આપીએ છીએ કે - તને દીક્ષા આપનાર ગુનેગાર ગણાશે !! ॥ ૪૪ ॥ ૪૫ ॥

દન્તકાંતિથી ગાલને ચમકાવતાં ત્રિભુવનને નિર્ભયતાપૂર્વક ભવ્યવિનમ્રતાપૂર્વક અને ધૈર્યપૂર્વક મામાઓને આ પ્રમાણે જવાબ આપ્યો : “હે પૂજ્યો ! આપ સૌ આમ શા માટે નિરર્થક ખેદ અનુભવો છો ? મારા મનમાં હવે એવી સંયમકામના પ્રગટી ચૂકી છે, કે જેને કોઈ દબાવી શકે એમ નથી... ॥ ૪૬ ॥ ૪૭ ॥

આ પછી મામાઓને કોપાયમાન થયેલા જોઈને, દાદીમાએ સૌને છૂટા કરી દીધા... એક દિવસ મામાઓ ત્રિભુવનને સમજાવીને એક ન્યાયાધીશ પાસે લઈ ગયા. ॥ ૪૮ ॥

ન્યાયાધીશે કહ્યું “ત્રિભુવન ! ધર્મ કરવો હોય તો શું ઘર છોડવું જરૂરી છે ? ઘર છોડ્યા વગર શું ધર્મ થઈ શકે જ નહિ ? શું ક્યાંય કોઈ માણસ ઘરે રહીને ધર્મ નહિ કરતો હોય ?” ॥ ૪૯ ॥

મોહક સ્મિત વેરતાં ત્રિભુવન તત્કાળ બોલ્યો : આપ ખુદ વિચારો કે - ઘરે રહીને આપ કેટલો ધર્મ કરો છો ? ॥ ૫૦ ॥

ત્રિભુવનના આ યુક્તિગર્ભિત અદ્ભુત પ્રત્યુત્તરથી નિરુત્તર થયેલા ન્યાયાધીશે કહ્યું “વિધાતાએ આનું સર્જન દીક્ષાર્થે જ કર્યું લાગે છે ! ॥ ૫૧ ॥

એકવાર ત્રિભુવન પોતાના ફઈબાના ઘરે વડોદરામાં રહ્યો હતો. ત્યાં તેને ખબર પડી કે - પૂજ્યપાદ શ્રી દાનવિજયજી મહારાજા અહીં નિટકમાં છે. ॥ ૫૨ ॥

હોશિયાર ત્રિભુવન ઘરનાઓની નજર ચુકાવીને ચૂપચાપ સિંહ જેવી નિર્ભયતાપૂર્વક ઘરબહાર નીકળી ગયો અને ત્વરાપૂર્વક પૂજ્યપાદશ્રી પાસે પહોંચી ગયો. ॥ ૫૩ ॥

તેઓશ્રીએ કહ્યું ‘ત્રિભુવન ! તું જંબૂસર ગામે પહોંચી જા. ત્યાં મારા તાતપાદ ગુરુદેવશ્રી વીરવિજયજી બિરાજમાન છે. તેઓશ્રી તારી ઈચ્છા પૂરી કરશે... બે દિવસ પછી દીક્ષાગ્રહણ માટેનું શ્રેષ્ઠ મુહૂર્ત છે, તેથી વિલંબ કરીશ મા. હે ભદ્ર ! તારો માર્ગ કલ્યાણકારી હો.’ ॥ ૫૪ ॥ ૫૫ ॥

ગુરુદેવના આ મંગલવચનોનું ભાથું બાંધીને, માર્ગે આવેલાં વિઘ્નોના સાગરને ઓળંગીને ત્રિભુવન એકલો જ અડધી રાતે જંબૂસર પહોંચ્યો. ॥ ૫૬ ॥

ત્યાં પૂજ્યપાદ મહોપાધ્યાય શ્રીવીરવિજયજી મહારાજને જગાડી, વિનયપૂર્વક વંદન કરી પૂજ્યપાદ શ્રી દાનવિજયજી મહારાજાનો સંદેશો સંભળાવીને બોલ્યો : મારા સંયમસ્વીકારનો એક માત્ર આધાર હવે આપશ્રીના ઉપર છે. હે ગુરુદેવ ! કૃપા વરસાવો !’ ॥ ૫૭ ॥

પૂજ્યપાદ શ્રી વીરવિજયજી મહારાજા બોલ્યા : ‘હે મોક્ષાભિલાષી ! અહીં જંબૂસરમાં પણ તારી દીક્ષા નહિ થઈ શકે, તેથી સવારે આપણે અહીંથી વિહાર કરીને નિકટના આમોદ ગામે ચોક્કસ જઈશું. ગભરાઈશ નહિ, નિશ્ચિંત થઈને સૂઈ જા !’ ॥ ૫૮ ॥

ગુરુદેવે તેને વિવિધ રીતે સાન્ત્વન આપ્યું, પણ તેને રાતે જરાય ઊંઘ ન આવી. બસ એક વિચારે એનું મન ઘેરી લીધું હતું કે - લાંબા ગાળે આવેલો આ સોનેરી અવસર હું સાધી શકીશ કે નહિ ? ॥ ૫૯ ॥

ગુરુદેવની સાથે સવારે ત્રિભુવન આમોદ પહોંચ્યો. કિન્તુ ત્યાં નવું વિઘ્ન આવી પડ્યું. ઉપાશ્રયે પહોંચ્યા કે તરત જ ત્રિભુવનની એક બીજી ફોઈ તેને જોઈ ગઈ. પૂછ્યું : “અત્યારે અહીંયા તું ?” ॥ ૬૦ ॥

‘બસ, એમ જ, ગુરુદેવને વંદન કરવા આવ્યો છું’ કહી ત્રિભુવને ફોઈને તો રવાના કર્યાં, પણ ગુરુદેવને શંકા પડી-ગઈ. પૂછ્યું : ‘આ કોણ હતું ?’ ॥ ૬૧ ॥

‘એ મારા ફોઈબા હતા ગુરુદેવ ! લાગે છે કે અહીં પણ દીક્ષા નહીં લઈ શકાય. ઓહ્ હવે શું કરશું નાથ ! આવતી કાલે તો મુહૂર્તનો દિવસ છે !... ઓ ગુરુદેવ ! હવે સત્વર કાંઈક કરો. હવે ઉપેક્ષા ના કરશો. હે મારા મનોરથના સારથિ ! મને ઝટ સંયમ-મહેલમાં લઈ જાઓ !’ ગદ્ગદ સ્વરે ત્રિભુવન આ પ્રમાણે બોલ્યો, અને ઉપાધ્યાયજીએ એક મુનિરાજશ્રીને આદેશ કર્યો કે - ‘નિકટમાં જ ઉત્તમ એવું ગંધારતીર્થ છે, ત્યાં તમે તુરંત પહોંચો અને આને દીક્ષા અર્પણ કરો !’ ॥ ૬૨ ॥ થી ॥ ૬૪ ॥

ગુરુદેવના આદેશને સ્વીકારીને અન્ય બે મુનિવરની સાથે તે મુનિરાજશ્રીએ સાંજે જ વિહાર કર્યો, અને તેઓની સાથે મનથી મેરુ જેવા અડોલ એવા ત્રિભુવને પણ પગ ઉપાડ્યા ॥ ૬૫ ॥

કોઈ એક ગામે રાતવાસો કરીને સવારે બીજા પ્રહરે તેઓ ગંધારતીર્થે આવી પહોંચ્યા ! એઓ પહોંચે એ દરમ્યાન જ વડોદરાથી કોઠારી કુટુંબના પૂર્વસંકેતપૂર્વક બોલાવાયેલા એક સભ્ય પણ સાધુવેશ લઈને આવી પહોંચ્યા ॥ ૬૬ ॥

મધ્યાસ્ન થવા આવ્યું ત્યારે સૌ ફટાફટ જીર્ણશીર્ણ જિનાલયમાં પ્રવેશ્યા અને રંગમંડપમાં દીવાલ વગરના સ્થાને વ્રતવિધિનો પ્રારંભ કર્યો. ॥ ૬૭ ॥

જાણે ભવવનનો જોજનો જેટલો પંથ એક એક પગલે કાપતો હોય, એ રીતે ત્રિભુવને ત્યાં બિરાજમાન કરેલા ચતુર્ભુજ જિનેશ્વરપ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી. ॥ ૬૮ ॥

દીક્ષાવિધિમાં અરિહંત પ્રભુના કૃપામૃત વરસાવતાં નયનોમાં નિમજ્જન કરતાં કરતાં આત્માને પવિત્ર અને નયનોને વિમલ બનાવતા બનાવતા ત્રિભુવન શોભી ઊઠ્યો ! ॥ ૬૯ ॥

અને હવે જેની લાંબા સમયથી પ્રતીક્ષા હતી, તે રજોહરણને ગ્રહણ કરવાની ક્ષણ નિકટમાં આવી પહોંચી, ત્રિભુવનના હૃદયમાં લહેરાયેલા હર્ષસાગરને ઊંચે ઉછાળતી હર્ષસભર ક્ષણ ... !! ॥ ૭૦ ॥

અને, સર્વકર્મોનું હરણ કરવામાં સમર્થ એવું ઉત્તમ રજોહરણરૂપી રત્ન પૂજ્યપાદ મુનિરાજશ્રી મંગલવિજયજી મહારાજે આદરપૂર્વક સમર્પિત કર્યું.... ત્રિભુવને ઉલ્લાસપૂર્વક સ્વીકૃત કર્યું ॥ ૭૧ ॥

નાચી ઊઠેલા ત્રિભુવનના હાથોમાં તે રજોહરણ એવી રીતે શોભતું હતું - જાણે કે ઝટ મોક્ષપદે આરૂઢ થવાની ઈચ્છાથી ત્રિભુવને કોઈ નવી પાંખ ધારણ કરી છે ! ॥ ૭૨ ॥

નાણમાં ખુલ્લા મૂકેલા દીવડાઓ દરિયાઈ હવાના ઝપાટાઓથી બૂરું બૂરું થઈ રહ્યા હતા, પણ ત્રિભુવનના પ્રબલપુણ્યને કારણે છેક સુધી બુઝાયા નહીં.... ॥ ૭૩ ॥

ત્યારે પૂજ્યપાદ શ્રી મંગલવિજયજીના મુખમાંથી ભાવિગમિત વાણી નીકળી પડી : હે મુનિવર ! આ દીવડાઓ જેવું જ તારું જીવન વીતશે એમ લાગે છે ! ॥ ૭૪ ॥

ન્યાયમાર્ગે ચાલીને આ મુનિવર રામને પણ જીતી લેશે એવું વિચારીને પૂજ્યપાદ શ્રી મંગલવિજયજી મહારાજે નૂતન મુનિવરનું મંગલ નામ પાડ્યું : મુનિરાજ શ્રી રામવિજયજી મહારાજ ! ॥ ૭૫ ॥

વિક્રમસંવત્ ૧૯૬૯ ના પોષ માસની શુકલ ત્રયોદશીના શુભ મુહૂર્તે પૂજ્યપાદ મુનિરાજ શ્રી પ્રેમવિજયજી મહારાજના શિષ્યરૂપે ત્રિભુવન સંયમી બન્યો ! ॥ ૭૬ ॥

સમ્રાટ અકબરના પ્રતિબોધક પૂજ્યપાદ શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરજી મહારાજ દ્વારા જે પવિત્રિત થયેલું હતું, તીર્થસ્વરૂપે જે લાંબા સમયથી જગતમાં પ્રસિદ્ધ હતું અને દુઃષ્ઠમકાલના દુષ્પ્રભાવથી જેનો મહિમા ઘટતો જતો હતો તે શ્રીગંધાર તીર્થ, ત્રિભુવનપાલકુમારની દીક્ષાથી મહિમાવંતા તીર્થોત્તમ તરીકે ફરીવાર જાણીતું થયું ! ॥ ૭૭ ॥

इति श्री विशुद्ध भोक्षभार्ग प्ररूपक, दीक्षायुगप्रवर्तक, शास्त्रीयसत्यसमर्थक -
पूज्यपाद आचार्य देव श्रीमद् विजय रामयन्द्र सूरीश्वरजી महाराजाना
श्रवणयरित्रने वर्णवता श्रीरामयन्द्रीयमहाकाव्यमां त्रीजो सर्ग समाप्त थयो.

॥ ચતુર્થઃ સર્ગઃ ॥

હવે પોતાના ગુરુદેવોથી અલંકૃત નગર તરફ નૂતન મુનિવરે ત્રણે વડીલો સાથે સાંજે જ વિહાર કર્યો. ॥ ૧ ॥

કપડાં પર લાગેલી ધૂળની જેમ સંસારને ખંખેરીને મુનિવર હવે મહાવ્રતોમાં રમમાણ બન્યા, જેમ નવવધૂ પોતાના પ્રિયતમમાં રત બને તેમ ॥ ૨ ॥

નૂતન મુનિવર કેવા છે ?

રાગદ્વેષ રૂપી બે બંધનોથી રહિત છે.... મનદંડ, વચનદંડ, કાયદંડથી રહિત છે... માયાશલ્ય, નિદાનશલ્ય, મિથ્યાત્વશલ્યથી રહિત છે.... રસગારવ, ઋદ્ધિગારવ, શાતાગારવથી રહિત છે... સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રથી ભાવિત છે... મનગુપ્તિ, વચનગુપ્તિ, કાયગુપ્તિથી વાસિત છે.... ચાર પ્રકારની સમાધિથી અને ચાર પ્રકારના સંવરોથી શોભિત છે... પાંચ મહોવ્રતોને સ્પર્શી રહ્યા છે... પાંચ ક્રિયાઓને વર્જી રહ્યા છે... પાંચ પ્રમાદોને ત્યજી રહ્યા છે... પાંચ ઈન્દ્રિયોને જીતી રહ્યા છે... છ પ્રકારના જીવોની રક્ષા કરવામાં ઉદમશીલ છે. .. બાહ્ય-અભ્યન્તર છ-છ પ્રકારની તપશ્ચર્યાથી અલંકૃત છે... આઠ ભયથી અને આઠ મદથી મુક્ત છે... અષ્ટપ્રવચનમાતાઓથી લાલિતપાલિત છે.... નવપ્રકારના નિદાનચિન્તનોને ત્યજી રહ્યા છે... જિનપ્રણીત નવતત્ત્વોનું અધ્યયન કરી રહ્યા છે... દશ પ્રકારની દશાઓ અને દશ પ્રકારના અસંવરને વિશે અનાદર રાખે છે અને દશ પ્રકારના સાધુધર્મનું નિવાસસ્થાન છે ! ॥ ૩ ॥ થી ॥ ૧૦ ॥

ચારે મુનિઓ ક્રમશઃ વિરહતાં વિરહતાં ભરુચનગરમાં પધાર્યા, ત્યાં તેઓએ પ્રમુદિત થઈને ગુરુદેવોનાં ચરણો ચૂમ્યાં ! ॥ ૧૧ ॥

આ બાજુ, પાદરાના લોકોએ ત્રિભુવનના પલાયનથી માંડીને મહાવ્રતસ્વીકાર સુધીની વાત ક્યાંકથી સાંભળી... ॥ ૧૨ ॥

આખી વાત સાંભળીને દાદીમા રતન બા ક્ષણભર માટે પુત્રમોહ અને જિનવાણી-સમર્પણના વિરોધી ભાવોથી અસ્વસ્થ થઈ ગયા. ॥ ૧૩ ॥

પરન્તુ ક્ષણવારમાં જ એમણે પુત્રમોહને ખંખેરી નાખ્યો, અને મુનિવરો પાસે જઈ રહેલા કુદ્ધ લોકસમુદાયને ઉદેશીને તેઓ બોલ્યા કે જુઓ, મુનિભગવન્તો તો

આપણા સૌને સદા પૂજનીય જ હોય, તેઓની વિરાધના તો વિચારાય પણ નહિ !
મારા તરફથી નૂતન મુનિવરને આટલો સંદેશો કહેજો કે 'હવે સ્વીકારેલા
મહાવ્રતોનું જીવનભર અશિશુદ્ધ પાલન કરજો... ગુરુકૃપા પ્રાપ્ત કરજો, ગીતાર્થ
બનજો, અને હા, આ બધું કરતાં કરતાં ક્યારેક યાદ કરીને અહીં પધારીને મારો
પણ ઉદ્ધાર કરજો ! ॥ ૧૪ ॥ થી ॥ ૧૭ ॥

રતન બાની આ શીખના પ્રભાવે તે લોકો મુનિવરો પાસે જઈ, રતનબાનો
સંદેશો કહી, કોઈ પણ પ્રકારનો ઉપદ્રવ કર્યા વગર, વંદન કરીને પાછા ફરી
ગયા... ॥ ૧૮ ॥

ભરૂચથી બીજે જ દિવસે વિહાર કરીને મુનિવરો વડોદરા તરફ વિહરી
ગયા. ॥ ૧૯ ॥

કેટલાય દિવસોની અવિરત રઝળપાટને કારણે નૂતન મુનિવર અત્યંત શ્રાન્ત
થઈ ગયા હતા, છતાં પણ ગુરુદેવોના કથનાનુસાર સમયસર વડોદરા પહોંચી
ગયા... ખરેખર ગુરુશાસન સત્યુદ્ધોને પોતાના જીવન કરતાં પણ વધુ પ્રિય હોય
છે ! ॥ ૨૦ ॥

નૂતન મુનિવરના પગે આવી ગયેલા સોજાને ઉપચારો દ્વારા દૂર કરીને, થાક
ઊતર્યા પછી ગુરુદેવોએ એમને યોગોદ્ધન કરાવ્યા. ॥ ૨૧ ॥

લગભગ ૫૦ જેટલા સાધુભગવંતોની ઉપસ્થિતિમાં પૂજ્યપાદ મુનિરાજ
શ્રી સંપત વિજયજી મહારાજે આનન્દ વિભોર બનેલા નૂતનમુનિની વડીદીક્ષા
કરી... ॥ ૨૨ ॥

વડોદરાની સ્થિરતા દરમિયાન કોઈ એક સુધારાવાદી આચાર્ય ભગવંત ત્યાં
પધાર્યા. ॥ ૨૩ ॥

વિધવાવિવાહ આદિ સુધારાવાદના સમર્થનાર્થે તેઓએ ત્યાં એક સભા
બોલાવવાનું અને ઠરાવો પસાર કરવાનું વિચાર્યું... ॥ ૨૪ ॥

પરન્તુ, ત્યાં એમણે જોયું કે જિનશાસન સમર્પિત તેજોધામ બુદ્ધિનિધાન
મુનિશ્રી રામવિજયજી અહીં છે... ॥ ૨૫ ॥

એમના તરફથી આવનાર ભયને અગાઉથી ટાળવા નિમંત્રણપત્રિકામાં તે
આચાર્ય ભગવન્તે સ્પષ્ટ લખાવ્યું કે - અઢાર વર્ષથી ઉપરના લોકો જ આ
સભામાં પ્રવેશવાને અધિકારી છે ! ॥ ૨૬ ॥

આ બાજુ પત્રિકાને જોઈને નૂતનમુનિવર આચાર્યદેવનો આશય સમજી
ગયા... ખરેખર વિચક્ષણ માણસો સામા માણસના મનને પલકવારમાં જાણી લેતા

સાથે સભામાં પધાર્યા... ॥ ૨૮ ॥

તેઓને જોઈને ભયવિત્ત્વલ થયેલા આચાર્યદેવે સાશંક પૂછ્યું ‘આપ અહીં ?’ નૂતન મુનિવરે તુરત જ જવાબ વાળ્યો - આપશ્રીના આમંત્રણથી આવ્યો છું. સદ્ભાગ્યે હમણા જ મને અઢારવર્ષ પૂરા થયાં છે ! ॥ ૨૯ ॥ - ॥ ૩૦ ॥

આચાર્યશ્રી તત્ પપ થઈ ગયા. એમણે પૂછ્યું ‘વક્તવ્ય આપશો ?’ નૂતન મુનિવરે કહ્યું ‘સૌ વક્તાઓ બોલી લે પછી આપીશ... નહિ તો નહિ !’ ॥ ૩૧ ॥ - ॥ ૩૨ ॥

નૂતન મુનિવરના પ્રત્યુત્તરનો સંકેત સ્પષ્ટ હતો. બધાનું બોલેલું/બાફેલું તેઓ સાફ કરી શકે એ આશયથી તેઓ છેલ્લે બોલવાની ઈચ્છા રાખતા હતા... અને આ આશય જાણ્યા પછી આચાર્યશ્રીનું મુખ શ્યામ થઈ ગયું. ॥ ૩૩ ॥

આચાર્યશ્રીએ પોતાના મનોરથને ચૂર ચૂર થઈ જતા જોયા, તેઓ ખૂબ મુંઝાયા... અંતે તેઓને નિશ્ચય થઈ ગયો કે - આજે ધર્મવિરુદ્ધ કાંઈ બોલી શકાશે નહીં. નહિ તો આ નિર્ભય અને ધૈર્યવાન અને બુદ્ધિમાન નૂતન મુનિવર વિરોધ કર્યા વગર નહીં રહે ! ॥ ૩૪ ॥ - ॥ ૩૫ ॥

હવે સભાનો પ્રારંભ થયો. આડુંઅવળું કાંઈ પણ બોલ્યા વગર, કોઈ પણ સુધારાવાદી નિર્ણયો કર્યા વગર અગ્રણીએ સભાને ઝડપથી આટોપી લીધી ॥ ૩૬ ॥

એકદમ આમ સભા કેમ આટોપાઈ ગઈ ? એનું કારણ ખૂબ ઓછા લોકો નહોતા જાણતા, બાકી મોટો ભાગ નૂતન મુનિવરના પ્રભાવથી પરિચિત હતો ... ધીરે ધીરે સૌ વિખરાયા, પોતપોતાના ઘરે ગયા. નૂતન મુનિવર પણ ઉપાશ્રયે પધાર્યા ... ॥ ૩૭ ॥ - ॥ ૩૮ ॥

પોતાની વિઘ્નમાનતા માત્રથી આર્યસંસ્કારોની સુરક્ષા કરીને આવેલા નૂતનમુનિને ગુરુવરોએ આનન્દિત થઈને ઉલ્લાસપૂર્વક આવકાર્યા ! ॥ ૩૯ ॥

વિહાર દ્વારા પૃથ્વીતલને પાવન કરતાં કરતાં ક્રમે કરીને ગુરુદેવ પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી વીરવિજયજી મહારાજા પોતાના સાધુઓ સાથે જેમ ગ્રહો સાથે ગ્રહેશ સૂર્ય આકાશમંડલમાં પધારે તેમ, બહુ નાના નહીં અને બહુ મોટા નહીં એવા શિનોર નામના ગામમાં પધાર્યા અને એ સાથે જ ગગનમાં વાદળાંઓ આવ્યા ! ॥ ૪૦ ॥ - ॥ ૪૧ ॥

આ ચાતુર્માસમાં, એકવાર ગુરુદેવે પ્રશિષ્યના શિષ્ય નૂતન મુનિવરને વ્યાખ્યાન આપવાનો આદેશ કર્યો ॥ ૪૨ ॥

ખૂબ ઓછો શાસ્ત્રાભ્યાસ હોવા છતાં, મુક્તિપુરીમાં ઝટપટ પહોંચાડનાર સમ્યગ્દર્શનના પ્રશમ આદિ પાંચ લક્ષણોને અનુલક્ષીને નૂતન મુનિવરે એટલું સુંદર વ્યાખ્યાન આપ્યું કે - ચકિત થયેલો શ્રાવકગણ નૂતન મુનિવરને સરસ્વતીપુત્ર માનવા લાગ્યો ! ॥ ૪૩ ॥ - ॥ ૪૪ ॥

નૂતન મુનિવરનું વ્યાખ્યાન ગોખે બેઠેલા ગુરુદેવોએ સાંભળ્યું અને તેઓએ રોમહર્ષ અનુભવ્યો ॥ ૪૫ ॥

અલ્પસમયમાં પૃથ્વીતલને અજવાળનારી મહાન શાસન પ્રભાવનાને પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી જોઈ રહ્યા ... ॥ ૪૬ ॥

દેશના આપીને જ્યારે નૂતન મુનિ પૂજ્ય પાઠક પ્રવર પાસે પધાર્યા, ત્યારે તેઓના મુખમાંથી આ પ્રમાણે વચનો સરી પડ્યા “હે મુનિવર ! તમે સંસાર સાગરમાં ડૂબતા જગતના ઉદ્ધારક બનશો, તમે અદ્વિતીય મહાપ્રભાવક થશો !” ॥ ૪૭ ॥ - ॥ ૪૮ ॥

અહીં ગુરુદેવોએ નૂતનમુનિને શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર અને શ્રીઆચારાંગ સૂત્રના યોગોદ્ધન કરાવ્યા ... ગુરુદેવોને મન સમર્પણ એ જ મોટી યોગ્યતા હોય છે. ॥ ૪૯ ॥

એકવારે નૂતન મુનિના શરીરમાં પિત્તનો પ્રકોપ થયો - ગુરુદેવના આગ્રહથી ઔષધ તો લીધું, પણ કોઈ ભળતા જ વૈદે આપેલા એ અશુદ્ધ ઔષધના દુષ્પ્રભાવે એ રાત્રે તેમના આખા શરીરે સખત દાહ પેદા થઈ ગયો, નસો જાણે કે ખેંચાવા લાગી અને તૂટવા લાગી હોય એવી વેદના થઈ આવી ॥ ૫૦ ॥ ૫૧ ॥

ફટાફટ ચંદનલેપ આદિ કરવામાં આવ્યા, અને આ પ્રતિકારથી પીડા કાંઈક ઓછી થઈ. જેમ તેમ કરીને રાત પસાર કરી ॥ ૫૨ ॥

સવારે જ બોલાવાયેલા એક સારા વૈદે થોડાક દિવસોમાં મુનિવરને નિરોગી બનાવ્યા.... પરંતુ તે રોગ પોતાની ખરાબ અસરો છોડતો ગયો. આમેય, ઉગ્રરોગો મોટી મોટી ચિકિત્સા પછી પણ સંપૂર્ણ મટતા નથી હોતા ॥ ૫૩ ॥ - ॥ ૫૪ ॥

આ પછી મુનિવરનું શરીર, તપશ્ચર્યા માટે અસમર્થ બની ગયું. વિદ્યાતાની વક્તાને ધિક્કાર હો ! ॥ ૫૫ ॥

શ્રી જિનેશ્વર વાણી રૂપી પ્રિયતમાથી જરા પણ અળગા થયા વગર, ક્યારેક ગુરુદેવ પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી પ્રેમવિજયજી મહારાજાની, ક્યારેક પ્રગુરુદેવ પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી દાનવિજયજી મ. ની, તો ક્યારેક પ્રગુરુદેવ પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી વીરવિજયજી મ.ની તો ક્યારેક પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રી કમલસૂરીશ્વરજી

ગુરુદેવ પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી પ્રેમવિજયજી મહારાજાની, ક્યારેક પ્રગુરુદેવ પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી દાનવિજયજી મ. ની, તો ક્યારેક પ્રપ્રગુરુદેવ પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી વીરવિજયજી મ.ની તો ક્યારેક પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રી કમલસૂરીશ્વરજી મહારાજાની સેવા કરતાં વિનયવાન નૂતન મુનિવરે સંયમસાધનાના પાંચ વર્ષ વીતાવ્યાં ॥ ૫૬ ॥ - ॥ ૫૭ ॥

આ અરસામાં એકવાર પૂજ્યપાદ શ્રી આનન્દસાગર સૂરીશ્વરજી મ. વડોદરા પાસેના કોઈ ગામમાં અચાનક ભેગા થઈ ગયા... ॥ ૫૮ ॥

આચાર્યદેવ સ્વયં અચ્છા વ્યાખ્યાતા હતા, પૂજ્ય મુનિશ્રી રામવિજયજી મહારાજાના વ્યાખ્યાનોની પ્રશંસા એમણે અનેકવાર સાંભળી હતી, તેમને જોઈને તેઓ, જેમ વાદળું જોઈને મોર પ્રમુદિત થઈ જાય, તેમ પ્રમુદિત થઈ ગયા ! ॥ ૫૯ ॥ - ॥ ૬૦ ॥

વ્યાખ્યાનના સમયે તેઓએ આગ્રહપૂર્વક પૂજ્ય મુનિશ્રી રામવિજયજીને, સાથે પોતાના એક શિષ્યમુનિને અને પૂજ્ય મુનિશ્રી મનોહરવિજયજીને પાટ ઉપર બેસાડ્યા ॥ ૬૧ ॥

ક્રમસર ત્રણેયે ધર્મદેશના આપી, સાંભળીને પૂજ્યપાદ આચાર્યશ્રી પ્રસન્ન થયા, અને એમાં એમણે મુનિશ્રી રામવિજયજીની ખૂબ સરાહના કરી. એમણે કહ્યું - વ્યાખ્યાનકારોમાં આ સૌથી આગળ નીકળી જશે ! ॥ ૬૨ ॥ - ॥ ૬૩ ॥

આ ઘટના પછી પ્રભાવિત થયેલા પૂજ્યપાદશ્રી સાગરાનન્દસૂરીશ્વરજી જ્યારે જ્યારે ભેગા થતા, ત્યારે ત્યારે મુનિશ્રી રામવિજયજી પાસે વ્યાખ્યાન ખાસ કરાવતા ॥ ૬૪ ॥

હવે મુનિશ્રી રામવિજયજીએ ક્રમસર વિભિન્ન પંડિતો પાસે અધ્યયન ચાલુ કર્યું. પંડિતો તો આ બુદ્ધિમંતને ભણાવનાર તરીકે પોતાને તો માત્ર સાક્ષીરૂપ માનતા હતા ॥ ૬૫ ॥

એકવાર એ પંડિતજી ભણાવતાં ભણાવતાં સત્યાસત્યનો વિચાર કર્યા વગર, વગર પ્રયોજને બોલ્યા કે - મદાન્ધ બનેલા અન્ય શાસ્ત્રોરૂપી હાથીઓ ત્યાં સુધી જ ગર્જના કરી શકે છે - જ્યાં સુધી ત્યાં વેદ રૂપી સિંહ આવતો નથી ! ॥૬૬॥-॥૬૭॥

મુનિશ્રી રામવિજયજીએ દૃઢતાપૂર્વક કહ્યું કે - “એ વેદકેસરી પણ ત્યાં સુધી જ ગર્જી શકે છે, જ્યાં સુધી જિનાગમ રૂપી અષ્ટાપદ (જે પ્રાણી સિંહ કરતાં અનેકગણું બળવાન હોય છે) સામે પધારતું નથી !”..... જૈનમુનિ જિનાગમોની અવહેલનાને કેવી રીતે ઉવેખી શકે ? દાખલાદલીલો પૂર્વક વેદમાં રહેલી ત્રુટિઓ બતાવીને અને

જિનાગમોને શુદ્ધ સુવર્ણ સાથે તર્કદૃષ્ટાંતો પૂર્વક સરખાવીને મુનિશ્રીએ છેલ્લે કહ્યું કે - હવે અમારે તમારી પાસે અધ્યયન કરવાની ઈચ્છા નથી. એ સુવર્ણને પણ શું કરવાનું કે જે કાનને કાપી નાખે !” આ પછી શ્રાવકોએ વેતન ચૂકવીને પંડિતજીને વિસર્જિત કરી દીધા. મુનિશ્રીની બુદ્ધિપ્રતિભા અને સત્ત્વશાલિતાથી ચમત્કૃત થયેલા પંડિતજીએ વિદાય લીધી ॥ ૬૮ ॥ થી ॥ ૭૨ ॥

શ્રી અનુયોગ દ્વાર નામના ૨૦૦૦ ગાથા પ્રમાણ આગમસૂત્રને મુનિશ્રીએ માત્ર વીશ દિવસમાં કણ્ઠસ્થ કર્યું, એટલું જ નહીં, કણ્ઠસ્થ કરવાની સાથે સાથે એની વૃત્તિ પણ વાંચી (શ્રીજિનાગમોને ઉકેલવાની ગુરુચાવી શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્ર ગણાય છે.) ॥ ૭૩ ॥

પૂજ્યપાદ ઉપાધ્યાયજી શ્રી વીરવિજયજીએ મુનિશ્રીને ચાર માસ સુધી શ્રી જિનાગમોનો અભ્યાસ કરાવ્યા પછી અંતરના આશિષ અર્પતાં કહ્યું - જેમ વજ્ર આખા જગતમાં સર્વત્ર જઈ શકે છે, તેમ હવે પછી તારી મતિ સર્વ જિનાગમોમાં અસ્ખલિત રીતે પ્રવેશ કરી શકશે ! ॥ ૭૪ ॥ - ॥ ૭૫ ॥

જેમ પૂર્ણિમાનો સંગ્રાથ મળતા ચન્દ્રની દ્યુતિ વધી જાય છે. તેમ મુનિશ્રીમાં રહેલી સહજ પ્રતિભા, વિદ્યાના સંગ્રાથથી હવે ઓર ઝળકી ઊઠી. ॥ ૭૬ ॥

ગુરુકુલવાસમાં રહીને ધરાતલને પાવન કરતાં કરતાં મુનિવરે શાસ્ત્રકથિત સમાધિસામ્ય સંપ્રાપ્ત કર્યું ! (અને એટલે જ મુનિવર કેવા બન્યા ?)

એમનું મન શરદઋતુના જળ જેવું નિર્મળ બન્યું. તેઓ શંખની જેમ નરંજન = અંજનરહિત બન્યા, જીવની જેમ તેઓ સતત અસ્ખલિત ગમનાગમન કરતા થયા, આકાશની જેમ તેમને કોઈ ટેકાની જરૂર નહોતી જણાતી... તેઓ સૂર્યની જેમ જગતને પ્રબુદ્ધ કરતા હતા, તેઓ વૃક્ષ જેવા પરોપકારી હતા, ગેંડાની શિંગડાની જેમ તેઓ એકલા હતા (અર્થાત્ તેઓ મમતારહિત હતા) ... તેઓ ભારંડ પંખીની જેમ અપ્રમત્ત હતા, તેઓ પવનની જેમ નિર્બન્ધ હતા (અર્થાત્ આસક્તિરહિત હતા), અને તેઓ ચન્દ્ર જેવા સૌમ્ય હતા... તેઓ અનવરત, કાચબાની જેમ, ઇન્દ્રિયોને વશમાં રાખતા હતા, તેઓ હાથી જેવા પરાક્રમી અને અષ્ટાપદ જેવા બલવાન હતા (= સંયમયોગોને સાધવામાં વીર્યવાન હતા), તેઓ સિંહની જેમ અદૃષ્ટ હતા (કોઈ સામે ન થઈ શકે એવી વ્યક્તિ એટલે અદૃષ્ટ). તેઓ મેરુ જેવા ધૈર્યવાન હતા, તેઓ ગરુડની જેમ વિમુક્ત હતા, તેઓ સાગર જેવા ગંભીર હતા... પૃથ્વીની જેમ તેઓ સર્વને સહન કરનારા હતા, કમલપત્રની જેમ તેઓ નિર્લેપ હતા, સુવર્ણની જેમ તેઓનું રૂપ

ભોગ કે રોગ, તરુણાવસ્થા કે વૃદ્ધાવસ્થા, સર્પ કે પુષ્પ, પથ્થર કે સુવર્ણ, નગર કે વન, શત્રુ કે મિત્ર, મૃગાક્ષી કે ઘાસ - સર્વત્ર મુનિશ્રીની દૃષ્ટિ નિર્વિશેષ હોવા છતાં વિશેષજ્ઞ લોકોમાં મુનિશ્રી અગ્રેસર હતા. ॥ ૮૫ ॥

તન, મન, વચનને ગુપ્તિ (= શાસ્ત્રકથિત ગુણ અને કારાવાસ)માં રાખતાં રાખતાં... ઇન્દ્રિયો રૂપી હાથીઓને સંયમીરૂપી આલાન બન્ધનમાં રોકી રાખતાં યમ-નિયમના પાશમાં પોતાની જાતને સદા બાંધતા બાંધતાં ... આશ્ચર્ય છે કે મુનિશ્રી રામવિજયજી મોક્ષલક્ષ્મીને ઝંખી રહ્યા છે ! ॥ ૮૬ ॥

સમદૃષ્ટિ હોવા છતાં, (ત્રણ આંખો નથી, માટેય સમદૃષ્ટિ કહેવાય), પાસે સ્ત્રી ન હોવા છતાં, દિગમ્બર ન હોવા છતાં, અભવ (અર્થાત્ અલ્પસંસાર) હોવા છતાં મુનિશ્રી સશિવ (= પાર્વતીસહિત અને કલ્યાણમય) હતા, સ્મરના વિનાશક હતા, મહાપ્રતી હતા, ઈશ હતા, મહાદેવ (ગુરુદેવ) હતા. ॥ ૮૭ ॥

તેઓ વિરત પણ હતા અને નિર્વૃત્તિમાં રત પણ હતા, તેઓ શ્રેષ્ઠદાતા (અભયદાન દાતા) હતા, અને અર્કિયન પણ હતા, તેઓ યોગી હોવા છતાં અયોગિતાને ઝંખતા હતા - ખરેખર તેઓનું જીવન આશ્ચર્યકારી હતું. ! ॥ ૮૮ ॥

તેઓ ધ્યાનલીન હતા, છતાં આરાધકો માટે ધ્યેય = ધ્યાનવિષય પણ હતા... તેઓ અદત્ત કાંઈ લેતા નહોતા. છતાં ચિત્તનેન્હરી લેતા હતા, ... તેઓ મૈથુનથી અત્યન્ત વિરામ પામેલા છતાં મુક્તિ-પ્રેયસીના પ્રેમમાં ગળાડૂબ મગ્ન હતા... આશ્ચર્ય છેને ? ॥ ૮૯ ॥

સદૈવ અદીન બનીને તેઓ જિનાજ્ઞાને સેવતા હતા અને એના જ સુખમાં લીન હતા, શ્રીજિનવાણી સુધાપાનથી તેઓ પીન હતા અને છતાં, આશ્ચર્ય છે કે તેઓનું શરીર ક્ષીણ થતું જતું હતું... (પક્ષે, તેઓનો સંસાર ક્ષીણ થતો જતો હતો...) ॥ ૯૦ ॥

સૂર્ય જીવોને પરિતાપ ઉપજાવે છે અને રોજ અસ્ત પામે છે... ચન્દ્ર દોષાકર (= દોષોની ખાણ અથવા રાત્રિને કરનાર) છે અને ક્ષીણ થતો રહે છે... દીવડો હવાથી બુઝાઈ જાય છે... અગ્નિ કાળા ધુમાડા ઓકે છે... તેથી જ કહીએ છીએ કે અન્યકારને દૂર કરતા એવા તે મુનિવરની તુલના કોઈ કરી શકે એમ નથી !! ॥ ૯૧ ॥

હિત શ્રીજિનશાસનભાસનભાસક - મોહાન્ધકાર વિનાશક - ભવ્યજનકમલવન-વિકાશક પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય રામચન્દ્ર સૂરીશ્વરજી મહારાજાના જીવનચરિત્રને વર્ણવતા શ્રી રામચન્દ્રીયમહાકાવ્યમાં ચોથો સર્ગ પૂરો થયો.

॥ પઞ્ચમઃ સર્ગઃ ॥

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ઉપર વ્યાખ્યાન આપતા પૂજ્યમુનિશ્રી પ્રેમવિજયજી મહારાજે પ્રશમની સીમા સમાન, સદ્ભાગ્ય અને સૌભાગ્યના નિધાનસમાન તથા સદ્ગુણોના સાગર સમાન બુદ્ધિમાન એવા મુનિશ્રીને, હર્ષપૂર્વક કહ્યું કે - હે વિનીત ! તું જિનાગમોના મહાસાગરનો પાર પામી ગયો છે, તું મોક્ષકાંક્ષી છે, તારી વાણી લોકોને અતિશય પ્રિય છે; તેથી હું અંતરથી ઇચ્છુ છું કે - હવેથી તું જ વ્યાખ્યાન વાંચ ! ॥ ૧ ॥ - ॥ ૨ ॥

મુનિશ્રીએ ગુરુદેવના ચરણોમાં પ્રણામ કરીને જાણે અમૃત વરસાવતા હોય એવા વચનો દ્વારા ગુરુદેવને કહ્યું કે - આપશ્રીની આજ્ઞા પ્રમાણ છે ॥ ૩ ॥

પૂજ્યપાદ મુનિ શ્રી પ્રેમવિજયજી મહારાજ, મુનિશ્રીના આ વિનયથી અત્યન્ત પ્રસન્ન થયા, તેમણે કહ્યું - હે સુશિષ્ય ! વિમુક્તિકન્યા અને ભવ્યાત્માનો સંગમ કરાવવામાં તું સાંવત્સર (વિવાહ કરનાર પુરોહિત) બન ! ॥ ૪ ॥

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રાનુસાર પ્રવચન કરતાં મુનિશ્રીને જોઈને બહુશ્રુત શ્રાવકો આ પ્રમાણે વિચારવા લાગ્યા - ધીરે ધીરે વધતા જતા કલિકાલના દુષ્ટભાવને કારણે અજ્ઞાનના મહાસાગરમાં ડૂબતા જતા જગતનો ઉદ્ધાર કરવાની કરુણાભાવનાથી પુરુષવેષ ધારણ કરીને આ સાક્ષાત્ સરસ્વતી આવી છે કે શું ? શું આ આગમરહસ્યોને શ્રીમુખે જણાવવાની ભાવનાપૂર્વક કૃપાલુ પૂજ્યપાદ શ્રીઅભયદેવ સૂરીશ્વરજી મહારાજ જાતે આવ્યા છે ? કે પછી પોતે રોપેલા દયાફુરોને વધારવા પૂજ્યપાદ શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી આવ્યા છે ?... દેવતાઓને અધ્યયન કરાવીને હવે મનુષ્યોને અધ્યયન કરાવવા દેવલોકમાંથી આ બૃહસ્પતિ આવ્યા છે ? નક્કી, વચનલબ્ધિનિધાન આ મુનિશ્રીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાંથી શ્રી સીમંધરપ્રભુએ મોકલ્યા લાગે છે ! ॥ ૫ ॥ થી ॥ ૮ ॥

વ્યાખ્યાન પૂરું થયા પછી સંઘાગ્રણી સુશ્રાવકે, પોતાની અશ્રુછલકતી આંખો દ્વારા - દૃઢચસરોવરને હર્ષવર્ષાથી છલકી ઊઠેલું જણાવતાં ગદ્ગદ સ્વરે પૂજ્યપાદ મુનિશ્રી પ્રેમવિજયજી મહારાજને કહ્યું કે ...“આ મુનિવરનો જ્ઞાનવૈભવ અને વાણી વૈભવ પૂર્વસૂરિઓની યાદ અપાવે એવો છે, આ મુનિવર સંયમથી ભાવિત છે, હે પૂજ્ય ! આ મુનિવર દ્વારા શ્રીજિનશાસનનો કોઈ મહાન ઉદય થશે એવું લાગે છે... પ્રભાવ, પુણ્યોદય, પારદર્શિતા, અપ્રમત્તતા, પ્રેમ પરાર્થપટ્ટતા - આ અનન્ય સામાન્ય એવી ગુણલક્ષ્મીથી આ મુનિશ્રી, લાગે છે કે જિનશાસનમાં

છે, હે પૂજ્ય ! આ મુનિવર દ્વારા શ્રીજિનશાસનનો કોઈ મહાન ઉદય થશે એવું લાગે છે... પ્રભાવ, પુણ્યોદય, પારદર્શિતા, અપ્રમત્તતા, પ્રેમ પરાર્થપટુતા - આ અનન્ય સામાન્ય એવી ગુણલક્ષ્મીથી આ મુનિશ્રી, લાગે છે કે જિનશાસનમાં અગ્રણી થશે... ॥ ૯ ॥ થી ॥ ૧૧ ॥

સંઘાગ્રણીની આ વાતને સાંભળીને ગુરુદેવ શ્રી પ્રેમવિજયજી મ. હર્ષિત થયા. એમનું હૃદય આનન્દના સમંદરમાં ડૂબી ગયું... જેમ કૂકડાનું કૂક રે કૂક સાંભળીને ચક્રવાક રાજી થાય, જેમ મેઘનાદ સાંભળીને મોરલા ખુશ થાય, તેમ. ॥ ૧૨ ॥

આ બાજુ, મુંબઈ મહાનગરમાં સુધારાવાદી તરીકે પ્રસિદ્ધ એક આચાર્ય ભગવંતે પોતાના જેવા મુનિવરો અને શ્રાવકોને સાથે લઈને એક પ્રચાર ચાલુ કર્યો કે - શ્રી જિનાગમોમાં દેવદ્રવ્યનો કોઈ ઉલ્લેખ નથી, તેથી તેનો ઉપયોગ સાધર્મિક-આવાસ, હોસ્પિટલ, સ્કૂલ આદિમાં કરવો જોઈએ ! ॥ ૧૩ ॥ - ॥ ૧૪ ॥

લોકમુખે આ વાત સાંભળીને શ્રી સ્તંભનતીર્થ - ખંભાતનગરે બિરાજમાન પૂજ્યપાદ વરિષ્ઠ આચાર્યદેવ શ્રી વિજય કમલ સૂરીશ્વરજી મહારાજનું મન વિચારે ચડ્યું ... ॥ ૧૫ ॥

એમણે નિર્ણય કર્યો કે કોઈપણ ભોગે આનો પ્રતિકાર કરવો અને એમણે પૂજ્યશ્રી દાનવિજયજી મ. આદિ મુનિવરોને પોતાની પાસે તેડાવ્યા, એ જ દરમિયાન પૂજ્યપાદ શ્રી સાગરાનન્દ સૂરીશ્વરજી મ. ડ 'રી' પાલક સંઘ લઈને પાલિતાણા જતાં વચ્ચે ખંભાત પધાર્યા... અને આ તો ભાવતું'તું ને વૈદ્યે કીધું-જેવું થયું... ॥ ૧૬ ॥

ત્રણે પૂજ્યોએ પોતાના શિષ્યસમુદાય સાથે એક સંમેલન રચ્યું. એમાં શાસ્ત્રોને વિશિષ્ટતાથી તપાસીને દેવદ્રવ્યના ઉપયોગની એક હિતકારી સંહિતા બનાવી ... ॥ ૧૭ ॥

સૌએ નક્કી કર્યું કે - સુધારાવાદની અહિતકર કલ્પનાઓનો સખત વિરોધ કરવો અને શાસ્ત્રજ્ઞ મુનિવરોએ આ માટે ઠેર ઠેર પ્રવચનો કરવાં... પૂજ્યપાદ શ્રી સાગરાનન્દ સૂરિજી પાલિતાણા જાય છે, તો તેઓ તે તરફ, અહીં આ પ્રદેશમાં પૂજ્યમુનિશ્રી લબ્ધિવિજયજી મ. અને મુનિશ્રી રામવિજયજી અમદાવાદમાં દેવદ્રવ્યસંહિતાનો પ્રચાર કરે અને લોકોને સત્ય સમજાવે. ॥ ૧૮ ॥ થી ॥ ૨૦ ॥

આ નિર્ણય થયા પ્રમાણે, અહીંથી વિહાર કરીને વ્યાખ્યાતાઓમાં મુખ્ય એવા મુનિશ્રી રામવિજયજી અમદાવાદ આવ્યા, અને ત્યાં ગુરુદેવની અનુજ્ઞાપૂર્વક, ગુરુદેવની પાસે બેસીને તેમણે દેશનાઓ આપી. ॥ ૨૧ ॥

એમના વ્યાખ્યાનો દ્વારા ન માત્ર દેવદ્રવ્યસુરક્ષા થઈ, બલકે, શ્રીજિનમતનો

શ્રી રામચન્દ્રીયમહાકાવ્ય

વિસ્તાર પણ ખૂબ થયો.... પરેખર મહાપુરુષોનું એક કાર્ય અનેક પ્રકારે ફલદાયક બનતું હોય છે. ॥ ૨૨ ॥

“એક તો આ મુનિવર નવા છે, વધુમાં - નાની ઉંમરના છે અને છતાં એમની પ્રતિભા કેવી મહાન છે ! પ્રચલિત શબ્દો અને અર્થગાંભીર્ય ધરાવતા એમના પ્રવચનો બાળકોથી લઈને વૃદ્ધો સુધી સૌના મનને હરી લે એવાં છે ! એમનો ષડ્દર્શનનો બોધ વ્યાપક છે, શ્રોતાઓના હૃદયમાં તેઓ સહજતાથી પ્રવેશી જાય છે” - આવો યશવાદ પુષ્પસુગંધની જેમ દશે દિશામાં ક્ષણભરમાં ફેલાઈ ગયો. ॥ ૨૩ ॥ - ॥ ૨૪ ॥

અમદાવાદમાં જ, એકવાર ક્યારેક પૂજ્યપાદ સ્વ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજયાનન્દ સૂરીશ્વરજી મહારાજાની સ્વર્ગતિથિ ઉપર, તેઓશ્રીના શિષ્યરત્ન પૂજ્યપાદ શ્રી હંસવિજયજી મ. ની નિશ્રામાં મુનિભગવંતો અને વિદ્વાનોથી છલકાતી એક ગુણાનુવાદ સભાનું આયોજન થયું હતું. ॥ ૨૫ ॥

આમંત્રિત કરાયેલા પૂજ્યપાદ શ્રી પ્રેમવિજયજી મ. પોતાના શિષ્યરત્ન સાથે સભામાં પધાર્યા, પ્રયત્નપૂર્વક પૃથ્વીતલને અવલોકીને અને પ્રમાર્જીને બન્ને મુનિવરો યથાસ્થાને વિરાજમાન થયા. ॥ ૨૬ ॥

સભાગ્રણીના પ્રવચન પછી તે નગરના એક દૈનિક અખબારના નામાંકિત તંત્રીએ સિદ્ધાંત વિરુદ્ધ સુધારાવાદી પ્રવચન કર્યું ... અને મુનિઓના હૃદયને આઘાત પહોંચાડ્યો. ॥ ૨૭ ॥

આ સુધારાવાદનો પ્રતીકાર અહીં કોઈ કરી શકે એમ નથી એમ લાગવાથી સભાગ્રણી મુનિવરનું મુખ દિવસના ચંદ્ર જેવું મ્લાન બની ગયું ત્યારે શ્રમણશ્રેણીમાં સૌથી છેલ્લે બેઠેલા મુનિવરે સભાગ્રણીને કહ્યું. “ભગવન્ ! જો અનુજ્ઞા હોય તો આનો પ્રત્યુત્તર આપું...” ... મુનિવરને ઓળખીને હર્ષિત થયેલા સભાગ્રણીએ તે મુનિવરને અનુજ્ઞા આપી... ॥ ૨૮ ॥ - ॥ ૨૯ ॥

આ પછી પેલા તન્ત્રીના સુધારાવાદી પ્રવચનના એક એક શબ્દના લીરેલીરા ઉડાડતાં મુનિવરે દાખલા-દલીલો અને શાસ્ત્રસંદર્ભો આપવા સાથે સિદ્ધાન્તવાદનું જબરજસ્ત મંડન કર્યું ॥ ૩૦ ॥

અને, ધર્મીજનોના દુઃખની સાથે સાથે અધાર્મિકોના હૃદયો ચૂર ચૂર થઈ ગયા... પેલા તંત્રીશ્રીનું મુખ કાજળથી ધોયું હોય એવું શ્યામ અને સભાપતિશ્રીનું મુખ પ્રફુલ્લ કમલ જેવું વિકસિત થઈ ગયું... ॥ ૩૧ ॥

હવે એક દિવસ, આર્યસંસ્કૃતિના હત્યારા જેવી હોટલો જોઈને કલિકાલની કાલિમાનો પ્રસરતો પ્રભાવ વિચારતાં મુનિશ્રીનું હૃદય કંપી ઊઠ્યું. ॥ ૩૩ ॥

અહીંના લોકોને અભક્ષ્ય ભક્ષણ પ્રત્યે આતુર બનેલા જોઈને, જેમ દુઃખી-જનોને જોઈને તેઓને દુઃખમુક્ત કરાવવાનો વિચાર દયાવાનને આવે, એમ ભાવદયાથી છલકતા અંતરવાળા મુનિશ્રીને લોકોને અભક્ષ્ય ભક્ષણથી મુક્ત કરાવવાનો વિચાર આવ્યો ॥ ૩૪ ॥

આ માટે ગુરુદેવના આશિષપૂર્વક બૃહસ્પતિને પરાજય પમાડતી વાણી વડે વિભૂષિત એવા મુનિશ્રીએ, જેમ ચન્દ્રમા અમૃત વરસાવે તેમ, પોળે પોળે આ પ્રમાણે પ્રવચનો કરવા માંડ્યા “આ બધી હોટલો એ સ્પષ્ટ રીતે આર્યસંસ્કૃતિનું મોટું કલંક છે. કારણકે આર્યપુરુષોએ ભોજનના દાનનો ઉપદેશ આપ્યો છે, વ્યાપારનો નહિ... ભોજન-વ્યાપાર આર્યપુરુષોને ક્યારેય સંમત ન હોઈ શકે. ક્યારેક કોઈક બહારગામથી આવેલો હોય તોય એનેય ક્યારેય હોટલમાં જવું પડે નહિ - કારણકે આર્ય લોકો તો અતિથિદેવો ભવ - માં માનતા હોય છે. વળી, તે હોટલો અભક્ષ્ય સિવાય કશું પીરસતી નથી. તેથી, મોક્ષાભિલાષી ધર્માત્માઓએ તો તેનો ત્યાગ કરવો જ જોઈએ. હોટલનું ખાનારાઓ જાણતા નથી કે- અહીં માત્ર ભોજન નથી ખવાતું, પણ આરોગ્ય અને પરલોકસુખકારી આત્મકલ્યાણ પણ તેની સાથે જ ખવાઈ જતું હોય છે... ॥ ૩૫ ॥ થી ॥ ૩૬ ॥

એક તો સર્વલોક-પ્રસિદ્ધ વિષય અને બીજું, સરલ સુબોધ વિવેચન-સોનામાં સુગંધ અને શંખમાં દૂધ જેવો સંયોગ સર્જાયો, મુનિશ્રીના પ્રવચનોમાં... ॥ ૪૦ ॥

અને તે કારણે, ન માત્ર જૈનો કિંતુ જૈનેતરો પણ મુનિશ્રીની વાણીથી વશ થઈ ગયા... તમામ નાગરિકો મુનિશ્રીના પ્રવચનોમાં જવા લાગ્યા... ॥ ૪૧ ॥ .

જેમ સૂર્યકિરણોના પ્રથમ પ્રસારથી જ કુમુદપુષ્પો બિડાઈ જાય, તેમ, મુનિશ્રીના પ્રવચનોના પ્રથમ પ્રસારથી જ તુરંત નગરની મોટી હોટલો બંધ જેવી થઈ ગઈ. ॥ ૪૨ ॥

અને તે પછી તો આ પ્રવચનોનો પ્રભાવ મુંબઈમાં પણ પડ્યો, જો કે એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી - શું સૂર્યકિરણો આ પાર, પેલે પાર બધે જ નથી પહોંચતાં ? ॥ ૪૩ ॥

ત્રીબ્ધ્રતુની સ્થિતિનો અને મુનિઓની ગતિનો છંદ કરતા વર્ષાસમયને આવેલો જાણીને ગુરુદેવની આજ્ઞાપૂર્વક તે મુનિવરોએ અમદાવાદ શહેરના વિદ્યાશાલા નામના ઉપાશ્રયમાં ઉત્સવપૂર્વક પ્રવેશ કર્યો, જેમ વર્ષાઋતુ આવતાં

પ્રવાસીઓ પોતાના ઘરે અને રાજાઓના સૈન્યો પોતાના નગરે પ્રવેશ કરે, તેમ. ॥ ૪૪ ॥ - ॥ ૪૫ ॥

તાત્વિક પ્રવચનો આપતાં મુનિશ્રીએ ગુરુદેવ શ્રીપ્રેમવિજયજીની સાથે ઉપાશ્રયમાં સુખશાતાપૂર્વક નિવાસ કર્યો... જેમ હિમાલયમાં મહાદેવ, સમુદ્રમાં વિષ્ણુ અને માનસરોવરમાં હંસ રહે, તેમ. ॥ ૪૬ ॥

હવે, આ નગરમાં જ્યારે જ્યારે આસો મહિનાના દિવસો આવી પહોંચે છે ત્યારે ત્યારે દયાળુ નગરજનો હંમેશા દુઃખ અનુભવે છે... જેમ દિવસનું આગમન થાય અને ચકોરપક્ષીઓ અને ઘૂવડો દુઃખ અનુભવે, તેમ. ॥ ૪૭ ॥

કારણ કે અહીં આસો સુદ દશમે ભદ્રકાલી માતાના મંદિરે વર્ષોથી ધર્મના આંચળા હેઠળ ઘેટાનો બલિ ચઢાવવામાં આવે છે. ॥ ૪૮ ॥

પરન્તુ તે મંદિરના જબરા પૂજારીઓ સામે કોઈ કાંઈ બોલી શકતું નથી.... બળવાન શત્રુ સામે મૌન રહેવા સિવાય બીજું શું કરી શકે માણસ ? ॥ ૪૯ ॥

આ બાજુ આ દયાળુ નગરજનોનો આર્તનાદ ક્યાંકથી મુનિશ્રીએ સાંભળ્યો અને નિર્દોષ પશુના બલિદાનથી એમના હૃદયમાં રોષ પ્રગટી આવ્યો. ॥ ૫૦ ॥

મુનિશ્રીએ આ બલિદાનને કાયમ માટે બંધ કરાવી દેવાનો નિશ્ચય કર્યો, અવશ્યકરણીય કાર્યમાં બલાબલનો વિચાર વિદ્વાનો નથી કરતા હોતા ॥ ૫૧ ॥

“જેનો તો સદા કરુણાકાર્યમાં સ્મજ હોય જ છે, જેમ નૂતનપ્રેમવાળી પ્રિયતમા પ્રિયના મનનું પ્રિયકાર્ય કરવા સદા તત્પર હોય, તેમ ! પરન્તુ અજેનોને પણ જાગૃત કરીને આ અભિયાનમાં જોડવામાં આવે તો તે ઉત્તમ થઈ જાય, કારણ કે એ સીધી વાત છે કે - સમૂહ દ્વારા આવાં કામ સારી રીતે થઈ શકે... આર્ય લોકો તો આમ પણ અનુકમ્પાથી સ્વભાવતઃ જ કાંઈક ભાવિત હોય છે, તો લાવ, તેઓના હૃદયમાં રહેલા દયાંકુરોને હું જિનવાણીના અમૃતજલથી અભિસિંચિત કરું... અને આસો સુદ દશમ પહેલાં ફક્ત એક પખવાડિયું બાકી રહ્યું છે, તેથી ખૂબ ઝડપથી માહોલ ઊભો કરવો પડશે - હે મુનિ, પાણી વહી ગયા પછી તળાવને પાળ બાંધી શકાય નહિ....” આ પ્રમાણે મનોમન વિચારીને મુનિશ્રીએ પોતાનો વિચાર ગુરુ દેવને જણાવ્યો. સાંભળીને ગુરુદેવે મુનિવરના વચનોની પ્રશંસા કરી. ગુરુ અને શિષ્ય હંમેશા આવા હોય ! ॥ ૫૨ ॥ થી ॥ ૫૬ ॥

હવે ઉપદેશનો આરંભ થયો ! જુદા જુદા સ્થળે જેમ જેમ પ્રવચનો અપાતા ગયા, તેમ તેમ - જેવી રીતે મેઘજલથી તળાવ ભરાય તેમ મંડપો માણસોથી અને માણસોના મન દયાભાવથી ઉભરાયાં. ॥ ૫૭ ॥

હવે ઉપદેશનો આરંભ થયો ! જુદા જુદા સ્થળે જેમ જેમ પ્રવચનો અપાતા ગયા, તેમ તેમ - જેવી રીતે મેઘજલથી તળાવ ભરાય તેમ મંડપો માણસોથી અને માણસોના મન દયાભાવથી ઉભરાયાં. ॥ ૫૭ ॥

મુનિશ્રીના અસાધારણ પ્રવચનો અને આદેયવચન નામકર્મને કારણે ન માત્ર આર્યજનોના હૃદયમાં, કિન્તુ મ્લેચ્છજનોના હૃદયમાં પણ દયાકરુણાના ઝરણાં ફૂટી નીકળ્યાં. ॥ ૫૮ ॥

ધ્વનિવર્ધક યન્ત્ર વગર ઊંચા સ્વરે વ્યાખ્યાન આપતા મુનિશ્રીને દરરોજ હજારો લોકો એકાગ્રચિત્તે સાંભળવા લાગ્યા ॥ ૫૯ ॥

જેમ પૂર્વદિશાવર્તી પર્વત ઉપર આરૂઢ થયેલા સૂર્યની પ્રભા પલકવારમાં પ્રગટે, વધે અને દિશાઓની પેલે પાર પહોંચી જાય, તેમ મુનિશ્રીનો પ્રભાવ પ્રગટ્યો એવો વધ્યો અને જોતજોતામાં તો નગરની પેલે પાર પહોંચી ગયો. ॥ ૬૦ ॥

જેમ જેમ તે આસો સુદ દશમ નિકટ આવતી ગઈ. તેમ તેમ નગરભરમાં ઘરે ઘરે આ બલિદાન-કથાની ચર્ચા થવા લાગી. ॥ ૬૧ ॥

અને એક દિવસ નગરના પ્રસિદ્ધ વિશાળ સ્થળ પર પ્રવચનસભામાં જ્યારે ૫૦,૦૦૦ (અંકે પચાસહજાર) જેટલા લોકો આવ્યા, ત્યારે જાણે શત્રુરાજાએ આક્રમણ કર્યું હોય તેમ નગર આખું જાણે ખાલીખમ દેખાવા લાગ્યું. ! ॥ ૬૨ ॥

આવી અપૂર્વ જાગૃતિ નિહાળીને નગરનું મહાજન ઉપાશ્રયમાં આવ્યું અને મુનિશ્રીએ તે સૌને આ પ્રમાણે સૂચના આપી - હવે તમે ભદ્રકાલી-મંદિરમાં જઈને મંદિરના પૂજારીઓને હિતવચનો દ્વારા સમજાવો - જો આ રીતે સમજાવટ દ્વારા શાન્તિથી કામ થઈ જતું હોય તો આપણે અન્ય ઉપાયો નથી આદરવા ॥ ૬૩ ॥ - ॥ ૬૪ ॥

મુનિશ્રીએ અન્ય પણ કેટલાક મહત્વપૂર્ણ સૂચનો કર્યાં, જેને મંત્રાક્ષરની જેમ હૃદયમાં ધારણ કરીને મહાજન નતમસ્તકે વિદાય થયું. ॥ ૬૫ ॥

આ પછી તેઓએ મંદિરના પૂજારીઓને વારંવાર સમજાવ્યા, પણ તેઓ કોઈ રીતે એકના બે ન થયા... ખરેખર, દુરાગ્રહી લોકોને બ્રહ્મા પણ સમજાવી ન શકે, તો મનુષ્યનું તો શું ગજું ? ॥ ૬૬ ॥

પૂજારીઓને ફરીફરીને શાંતિપૂર્વક સમજાવવામાં આવ્યા પણ તેઓ પીગળ્યા નહિ, સતત વરસતા વાદળાંઓ પણ મગશેળિયા પથ્થરને ભીંજવી શકતા નથી - તે આનું નામ ॥ ૬૭ ॥

આટઆટલું છતાં, આસો સુદ નોમ પૂરી થાય ત્યાં સુધી સૌએ પોતાપોતાની રીતે કરેલા શાન્ત પ્રયત્નો જ્યારે નિષ્ફળ ગયા - ત્યારે હવેનું કર્તવ્ય તેઓએ મનોમન નિશ્ચિત કરી લીધું. ॥ ૬૮ ॥

જ્યારે નોમની રાત પૂરી થઈ ત્યારે અમદાવાદ શહેરના પૂર્વાકાશમાં એક અભૂતપૂર્વ ઐતિહાસિક સૂર્યોદય થયો અને લોકોના હૃદયમાં અભૂતપૂર્વ દયાનો ઉદય થયો. ॥ ૬૯ ॥

હવે જ્યારે બલિદાન કરવાનો સમય થયો ત્યારે મંદિરનું પ્રાંગણ જાણે આકાશમાંથી તારા આવી પહોંચ્યા હોય એટલા અગણ્ય દયાળુ લોકોથી છલકાઈ ગયું. ॥ ૭૦ ॥

લોકોના અંતઃકરણ અને મુખમાંથી ત્યાં સતત એક જ જોરદાર ઉદ્ઘોષ પુનઃ પુનઃ પડઘાવા માંડ્યો કે - ઓ પૂજારીઓ ! બલિપ્રથાને બંધ કરો, ઓ પૂજારીઓ ! બલિપ્રથાને બંધ કરો ! ॥ ૭૧ ॥

ગગનમંડલને ફાડી નાખે એવો આ લોકપોકાર સાંભળીને ભયવિત્ત્વલ બનેલા પૂજારીઓએ પરસ્પર એકઠા થઈને જેમ તેમ કરીને તુરંત નિર્ણય કરી લીધો કે - જો આપણે સામે ચાલીને અત્યારે આ ઘેટાનું બલિદાન નહિ અટકાવીએ તો અતિશય ક્રુદ્ધ થયેલા આ લોકો ક્યાંક આપણું જ બલિદાન દઈ દેશે... ! ॥ ૭૨ ॥ - ॥ ૭૩ ॥

તે પછી, પૂજારીઓ ઝડપથી મંદિરની બહાર આવ્યા અને તેમણે બલિદાન જ નહિ, બલિદાનની પ્રથા જ બંધ કરતી ઘોષણા કરી દીધી... અને એ સાથે જ અતિઆનન્દિત થયેલા લોકોએ દયાધર્મનો અને દયાધર્મના ઉપદેશકનો જયજયકાર વારંવાર ઉદ્ઘોષિત કર્યો ! ॥ ૭૪ ॥

લોકોનો આનન્દ ત્યારે મહાસાગર બની ગયો અને લોકમુખે ઉચ્ચારાતો જયજયકાર ત્યારે મહાસાગર-ગર્જના બની ગયો - આમ, આશ્ચર્ય એ સર્જાયું કે વર્ષાઋતુનો ઉદય ન હોવા છતાં (પક્ષે, સમજૂ લોકોનો ઉદય થયે છે) તે નગરમાં સર્વત્ર જલમય, પક્ષે, સમજભર્યું વાતાવરણ સર્જાયું ! ॥ ૭૫ ॥

નગરજનોએ ભેગા મળીને નિરધાર્યું કે - વિજેતા રાજાની જેમ, હવે આ બલિદાનના બોકડાને આગળ ઊંચકીને આપણે નગરના ખૂણે ખૂણે અહિંસાદેવીની વિજયયાત્રાનું આયોજન કરીએ... ॥ ૭૬ ॥

ત્યાંથી નીકળીને સૌ હરખાતા હરખાતા સીધા દયાધર્મના ઉપદેશક મુનિશ્રી પાસે આવ્યા - આર્યજનો જીવનની અંતિમ ક્ષણ સુધી ક્યારેય પોતાના ઉપકારીને વીસરતા નથી હોતા. ॥ ૭૭ ॥

મુનિશ્રીએ કહ્યું - મારું કર્તવ્ય હવે પૂર્ણ થયું. મારા વિના પણ આ વિજયયાત્રા નીકળી શકે છે. આ વિજયયાત્રા દ્વારા, અહિંસા-વિજયનો આનન્દ દિશાઓ પણ માણો ! ॥ ૭૯ ॥

મુનિશ્રીની આ વાત સાંભળીને પ્રભાવિત થયેલા નગરજનો વિચારવા લાગ્યા કે આ મુનિશ્રીની હર્ષજનક અને વિસ્મયકારક નિઃસ્પૃહતા ખરેખર ચિત્તમાં ચમત્કાર જન્માવે એવી છે. સદૈવ લોકોત્તર સદ્ગુણોથી સેવામાં આ મુનિવરો કર્તવ્યમાં જેટલા રક્ત છે, એટલા જ એ કર્તવ્યથી મળેલા યશમાં વિરક્ત છે ! ॥ ૮૦ ॥

આ પ્રમાણે વિચારીને, વિરતિ-રત મુનિવરને પ્રણામ કરીને પ્રસરતા પ્રમોદના પરિમલથી પ્રમુદિત થયેલા નગરજનોએ વિજયયાત્રાનો પ્રારંભ કર્યો - અને સમર્થાસુત મુનિશ્રીએ પોતાના ગુરુદેવના ચરણકમલોમાં સંયમયાત્રાનો પૂર્વવત્ પ્રારંભ કર્યો ! ॥ ૮૧ ॥

તે દિવસથી, તે ભદ્રકાલી મંદિર બલિદાનના લોહીથી વણસ્પર્શ્ય રહીને ઘંટાનિનાદના મિષે મુનિશ્રીનું યશોગાન કરતું અદ્યાવધિ શોભી રહ્યું છે ! ॥ ૮૨ ॥

इति श्री तपागच्छीयअविच्छिन्नसामायारीसंरक्षक, सकलसंधितवत्सल, लावदयापरिपूर्वहृदय पूज्यपाद आचार्यदेव श्रीमद्विजयरामचन्द्रसूरीश्वरज महाराजना ज्वनयरित्रने वर्णवता श्री रामचन्द्रीयमहाकाव्यमां पांयमो सर्ग पूर्ण थयो.

॥ षष्ठः सर्गः ॥

આ બાજુ, અંગ્રેજોએ સ્વાધીન કરેલા મહાન ભારતદેશનો ઉદ્ધાર કરવા કમર કસતા લોકપ્રિય દેશનેતા મોહનદાસ ગાંધી આ જ નગરમાં રહેતા હતા. ॥ ૧ ॥ - ॥ ૨ ॥

પુષ્પની સુરભિની જેમ તે નગરમાં સ્વૈરવિહાર કરતી બલિદાનવાર્તા પ્રાપ્ત કરીને નાગરિકો ખૂબ જ ખુશ થયા... પરંતુ બુદ્ધિમાન મનાતા ગાંધીએ આ કાર્યનો વિરોધ કરવાનો નિર્ણય કર્યો - આખું વિશ્વ જ્યારે ઉજાગર થાય છે ત્યારે ધૂવડ અંધ થઈ જાય છે ને ? ॥ ૩ ॥ - ॥ ૪ ॥

પોતાના નવજીવન નામના સાપ્તાહિક સમાચારપત્રમાં તેમણે પોતાનો આશય પ્રગટ કરતાં લખ્યું કે - શ્રીભદ્રકાલી મંદિરમાં થતું બલિદાન અટકાવીને મુનિશ્રીએ પૂજારીઓના પેટ ઉપર પાટું માર્યું છે ! ॥ ૫ ॥ - ॥ ૬ ॥

આ જ અરસામાં કોઈ ઉદ્યોગપતિએ કેટલાક હડકાયા કૂતરાઓનો નિર્ધૃષ્ટ સંહાર કરાવ્યો. ॥ ૭ ॥

આભાસમાત્રથી જૈન એવા તેના આ હિંસક કૃત્યનો મુનિશ્રીએ સખત તિરસ્કાર કર્યો - એટલે લોકોમાં હાહાકાર મચી ગયો. ॥ ૮ ॥

આ તરફ હિંસા અને હિંસાતિરસ્કારની વિગતો લોકમુખેથી સાંભળીને ગાંધીએ ઉદ્યોગપતિનો બચાવ કર્યો - હિંસાનું સમર્થન કર્યું ॥ ૯ ॥

આ બન્ને સમાચારો સાંભળીને આખું નગર ખળભળી ઉઠ્યું (કારણ કે આ ટકરાવ બે ક્ષેત્રની બે મહાન હસ્તી વચ્ચેનો હતો) એક નાનકડી માછલી ફફડે એમાં સમંદર ક્યારેય ખળભળે નહીં. ॥ ૧૦ ॥

“શ્રી ગાંધી હિંસાના પ્રખર વિરોધી છે - એટલે જ આપણને સૌને સદા પ્રિય છે, અને એમની સદ્બુદ્ધિનો અચાનક આ વિપર્યાસ કેવી રીતે થઈ ગયો - એ જ સમજાતું નથી ... સાવ સાદી વાત છે કે- કોઈને મરવું ગમતું નથી, સૌને જીવવું છે - પછી એ સ્વર્ગલોકમાં મહાલતો ઈન્દ્ર હોય કે ગરુડમાં આળોટતો કીડો હોય - સૌ જીવોની આ એકસમાન મનોદશા છે... નિર્દોષ, નિર્બલ અને અશરણ જીવોના પ્રાણોના નાશની ઈચ્છા રાખનારો સ્પષ્ટરૂપે રાક્ષસ જ છે - ભલે મનુષ્યની આકૃતિવાળો હોય... કોઈ અજ્ઞાની જીવ અલ્પ અપરાધ આચરે ત્યારે જે એને બિલકુલ મારી જ નાખે તે અલ્પજ્ઞાની અને સ્વાર્થાન્ધ માણસને દયાવાનુ કહેવાય કેવી રીતે ? દયાવાનુ તરીકે ખ્યાતિપ્રાપ્ત બુદ્ધિમાન એવા શ્રી ગાંધી ખુદ જો

આકૃતિવાળો હોય... કોઈ અજ્ઞાની જીવ અલ્પ અપરાધ આચરે ત્યારે જે એને બિલકુલ મારી જ નાખે તે અલ્પજ્ઞાની અને સ્વાર્થાન્ધ માણસને દયાવાનુ કહેવાય કેવી રીતે ? દયાવાનુ તરીકે ખ્યાતિપ્રાપ્ત બુદ્ધિમાનુ એવા શ્રી ગાંધી ખુદ જો જીવહત્યાની પ્રશંસા કરે છે તો તો આ જગતનો સત્યાનાશ નીકળી ગયો સમજવો ને ? ... શિકારી સારો - કે જે પ્રકટ નિર્દય છે. પણ, જેમ મુનિશ્રી કહે છે તેમ, દયાવાનના વેષમાં રહેલા પ્રચ્છન્ન-નિષ્કુર શ્રી ગાંધી સારા નહિ” મુનિશ્રી રામવિજયજીના પ્રવચનોને દરરોજ સાંભળતા નગરજનોના મનમાંના આ વિચારો, મંદિરમાં જેમ ધૂપસુગંધ ફેલાય તેમ, નગરમાં ફેલાયા... ॥ ૧૧ ॥ થી ॥ ૧૭ ॥

લોકમાં પોતાની આ રીતે અવહીલના થતી જોઈને ગાંધીજીએ જનરંજન કરનારી ઘોષણા નવજીવનમાં કરી કે - હું બન્ને બનાવો વિશેના મારા અભિપ્રાયની સ્પષ્ટતા નવજીવનપત્રમાં ક્રમસર સત્તર લેખો દ્વારા કરવા ધારું છું.... ॥ ૧૮ ॥ - ॥ ૧૯ ॥

આ તરફ ગાંધીજીએ જ્ઞાનહિંસા અને બલિપ્રથાના ઔચિત્ય વિશે સમર્થન કરતા લેખોનો, પોતાની પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે, પ્રારંભ કર્યો ॥ ૨૦ ॥

અને બીજી તરફ, અહિંસાદેવીના હૃદયના આશ્વાસન સમાન, સત્ત્વશાળીઓનાં શિરોમણી સમાન એવા મુનિશ્રીએ પોતાની પ્રવચન સભાઓમાં તે લેખ પ્રકાશનના દિવસે જ યુક્તિ પ્રયુક્તિઓ દ્વારા વિરોધ ચાલું કર્યો. ... ॥૨૧॥- ॥ ૨૨ ॥

અહિંસાપ્રેમી ગણાતા બે દિગ્ગજોનો અહિંસાવિષયમાં જ ઊભો થયેલો વિવાદ નગરજનોને ચકિત બનાવી ગયો... ॥ ૨૩ ॥

આમાં, બંનેએ જણાવેલા હિંસા-અહિંસાના સ્વરૂપમાંથી ડાહ્યા માણસોએ સત્ય તારવી લીધું - જેમ હંસ નીર-ક્ષીરમાં ક્ષીર (દૂધ)ને જૂદું તારવી લે છે તેમ ! ॥ ૨૪ ॥

મુનિશ્રીની વાણી સમ્યક્ છે - એવું સત્ય ધીરે ધીરે વધારે ને વધારે લોકોને સમજાતું ગયું - જેમ દીવાથી દીવો પ્રગટે તેમ. ॥ ૨૫ ॥

પોતાની ઘટતી જતી કીર્તિને અટકાવવા અને ટકાવવા જે શરૂ કર્યું હતું. - તેને જ કારણે પોતાની કીર્તિને વધુ ને વધુ ઘટતી જતી જોઈને ગાંધીજીએ ચોથા લેખ પછી લેખાવલી બંધ કરી દીધી... અને આને જ, લોકોએ મુનિશ્રીરામવિજયજીનો વિજય માન્યો ! ॥ ૨૬ ॥ - ॥ ૨૭ ॥

આ તરફ ગાંધીજીના અનુયાયીઓમાં હલચલ મચી ગઈ. સૌ વિચારવા લાગ્યા કે - ખરેખર સત્ય શું છે ? આ કે તે ? ॥ ૨૮ ॥

કેટલાક ગાંધીભક્તો ગાંધીવાદનું સમર્થન કરવાના ઈરાદાથી મુનિશ્રીની વ્યાખ્યાન સભાઓમાં આવવા માંડ્યા. ॥ ૨૯ ॥

ગાંધીવાદનું સમર્થન તો દૂર રહ્યું, મુનિવરના વચનોથી તેઓ ખુદ પ્રતિબોધ પામી ગયા - જેમ સૂર્યકિરણોથી કમળો વિકસિત થાય તેમ ! ॥ ૩૦ ॥

આ બધું જોઈને કેટલાક ચુસ્ત અને ચાલાક ગાંધીભક્તો મુનિશ્રીની પાસે ગયા. ॥ ૩૧ ॥

ત્યાં જોયું કે - અહીં કોઈ ચાલાકી ચાલે તેમ નથી - એટલે એમણે સીધો દંડો ઉપાડ્યો અને મુનિશ્રીને કહ્યું - જેમના અભિપ્રાયોનો તમે પ્રતિકાર કરો છો, તેમને, રે મુનિ ! ઓળખો છો કે નહીં ? આ તો ભરતભૂમિની ઉન્નતિ કરવા માટે ભૂતલ ઉપર અવતરેલા ફરિશ્તા છે.... પૂરી પ્રજા જેઓને મહાત્મા માને છે અને બહુમાન આપે છે, તેમની ઉપર આક્ષેપો કરનારા તમારી શી વલે થશે એ જાણો છો ને ? ॥ ૩૨ ॥ થી ॥ ૩૪ ॥

સત્ત્વવંતોની શ્રેણિના અગ્રભાગને શોભાવતા પ્રત્યુત્પન્નમતિ મુનિશ્રીએ સ્મિત કરીને તેઓને, સાગરના ખળભળાટને શરમાવે એવા ગંભીર ધ્વનિમાં પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે - તેઓ ભલે કોઈ નેતા હોય કે મહાત્મા હોય - તેઓ જે હોય તે ભલે હોય; પરંતુ અસત્યનો પ્રતિકાર કરવામાં અમે ક્યારેય પ્રમાદ નથી કરતા. અસત્યપ્રતિકાર કરતાં વિઘ્ન આવે અને અટકી પડે તે બીજા - જિનવાણી રૂપી સિંહણનું દૂધ પીનારા અમે નહીં ! અને સાંભળી લો - ગાંધીજીના માથે હજુ ટોપી પણ છે, જ્યારે અમે તો શ્રીજિનાજ્ઞા વિના માથે કોઈનેય રાખતા નથી, સમજી ગયા ? ॥ ૩૫ ॥ થી ॥ ૩૮ ॥

સત્ત્વ અને શૌર્યથી ધગધગતી આ મુનિવાણી સાંભળીને તેઓ, જેમ સિંહનાદ સાંભળીને હરણો ભાગી જાય, એમ પલાયન કરી ગયા. ॥ ૩૯ ॥

પરિણામ શું આવ્યું ? અગાઉ ગાંધીજીની જે સંસ્થાઓના સંચાલનઅર્થે ધનપ્રાપ્તિ તેમના નામમાત્રથી થતી હતી, ત્યાં હવે ગાંધીજીની પ્રેરણા પણ અરણ્યરુદ્ધન જેવી થઈ ગઈ. ॥ ૪૦ ॥

આમ, પોતાના જ ધામમાં પોતાની માનહાનિ નિહાળીને મુંઝાયેલા ગાંધીજીએ ભક્તોના અનુરોધથી મુનિશ્રીને ચિઠ્ઠી લખીને મોકલી. ॥ ૪૧ ॥

આપની અનુજ્ઞાથી આપની સભામાં આજે હું આવવા ચાહું છું. - એવું લખાણ, આ તરફ, મુનિશ્રીએ ગાંધીજીની ચિઠ્ઠીમાં વાંચ્યું. ॥ ૪૨ ॥

જિજ્ઞાસા અને નમ્રતા આવશ્યક છે. બીજું કે, અમારી પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે અમે કોઈ ગૃહસ્થને કહી શકતા નથી કે = તું જા, કે તું આવ, કે તું ન જા, કે તું ન આવ. ॥ ૪૩ ॥ થી ॥ ૪૬ ॥

આ પછી, ગાંધીજી તો તેઓની પ્રવચનસભામાં ન ગયા, પરંતુ ખૂબ બધા ગાંધીભક્તો જવા લાગ્યા અને સત્ય સ્વીકારવા લાગ્યા... ॥ ૪૭ ॥

આ બાજુ, અન્ય એક મહાન દેશનેતા વલ્લભભાઈ પટેલ આ નગરમાં રહેતા હતા. ॥ ૪૮ ॥

જેઓ લોખંડી પુરુષ તરીકે અને માણસપારખુ તરીકે જાણીતા હતા. તેઓ એકવાર સામે ચાલીને મુનિશ્રીરામવિજયજીની વ્યાખ્યાનસભામાં આવ્યા. ॥ ૪૯ ॥

મુનિશ્રી દ્વારા વર્ણવાતા અર્હદ્ધર્મને સાંભળીને વિદ્વાન એવા તેઓ આશ્ચર્યચકિત થયા અને વિચારવા લાગ્યા કે - “અહો ! આ મુનિશ્રીને હજી દાઢીમૂંછ ઊગ્યા નથી, તોય ગંભીરતાનો સાગર છે આ, શિક્ષિતો પાસે પણ ન હોય એવી અપ્રતિમ પ્રતિભા આમની પાસે છે. યેનકેન પ્રકારે આમની શક્તિને જો દેશસ્વતંત્રતાના કાર્યમાં જોડી દેવાય તો કાંઈ બાકી ના રહે ! ઓહ ! કેટલી સહજતાથી તેઓ પોતાની વાતને શ્રોતાઓના મનમાં ઉતારી રહ્યા છે” આ પ્રમાણે તેઓ વિચારતા હતા, ત્યાં જ વ્યાખ્યાન પૂર્ણ થયું. ॥ ૫૦ ॥ થી ॥ ૫૩ ॥

શ્રોતાઓ વિદાય થયા ત્યારે પ્રવચનથી પ્રભાવિત થયેલા તેઓ મુનિશ્રી પાસે જઈને બેઠા અને બોલ્યા - અંગ્રેજોએ આપણા દેશનો કબજો લઈ લીધો છે, તે આપ જુઓ જ છો. શું દેશને સ્વતંત્ર બનાવવાનું કામ ધર્મકાર્ય નથી ? આપશ્રીના જેવા મહાત્માઓ જો આ કાર્યમાં રસ લે, તો આ કાર્ય પલકવારમાં સિદ્ધ થઈ જાય - એ નિશ્ચિત વાત છે. ॥ ૫૪ ॥ થી ॥ ૫૬ ॥

મુનિશ્રીએ ઉત્તર આપ્યો કે - દેશ આપત્તિમાં છે, એ સાચી વાત છે. પરંતુ તમારા પ્રયત્નોમાં અત્યારે તો ‘ધર્મ’ દેખાતો નથી... હા, જે દિવસે આ કાર્યમાં અમને ધર્મનાં દર્શન થશે, તે દિવસે આપની અભ્યર્થનાની અપેક્ષા વિના જ, જે કર્તવ્ય હશે તે કરીશું. ॥ ૫૭ ॥ - ॥ ૫૮ ॥

મુનિશ્રીનું કથન સાંભળીને, મુનિશ્રીની સત્ત્વશાલિતા, નિઃસ્પૃહતા અને ધર્મમાં જ સુખ નિહાળનારી દૃષ્ટિનો વિચાર કરતાં કરતાં વલ્લભભાઈ પટેલ ગયા. ॥ ૫૯ ॥

જૈનશાસનની સુંદર પ્રભાવનાપૂર્વક ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરીને મુનિઓ પૃથ્વીતલને પાવન કરવા વિહરી ગયા. ॥ ૬૦ ॥

ક્રમશઃ પૂજ્યપાદ શ્રી દાનવિજયજી મ. આદિ સૌ પિંડવાડા પધાર્યા ॥ ૬૧ ॥

પૂજ્યપાદ શ્રી પ્રેમવિજયજી મ.ની આ જન્મભૂમિમાં સૌએ ચોમાસુ કર્યું. ॥ ૬૨ ॥

અહીં બૃહસ્પતિ સમાન પૂજ્ય મુનિશ્રી પ્રેમવિજયજીએ કર્મસિદ્ધાન્તોને સમજાવતા સંક્રમકરણ નામના ગ્રન્થની રચના કરી. ॥ ૬૩ ॥

અહીં પિંડવાડામાં એક, એક મહીદપુરમાં અને એક પાડીવગામમાં - આમ મરુભૂમિમાં ત્રણ ચોમાસા કર્યાં. ॥ ૬૪ ॥

શ્રી ભગવતીલાલ નામના સૌભાગ્ય ભાગ્યવાન સુશ્રાવકે પૂજ્ય મુનિશ્રી રામવિજયજી મ.ના પ્રથમ શિષ્ય તરીકે મુનિશ્રી ભુવનવિજયજી નામ ધારણ કરીને દીક્ષા સ્વીકારી. ॥ ૬૫ ॥

પાપોને હરતા, વિહરતા વિહરતા આરાધના જ જેમનું ધન છે એવા મુનિવરો સ્વાગતપૂર્વક શ્રી રાધનપુર નગરમાં પધાર્યા ॥ ૬૬ ॥

મુનિશ્રીની પાપવિષ્ણુ ઓકાવનારી વાણી સાંભળીને નગર તેજસ્વી બન્યું. ॥ ૬૭ ॥

અહીંના લોકોની મતિમાં ભવોદ્વેગ અને મોક્ષમાર્ગ-પ્રગતિમાં વેગ પ્રગટાવીને મુનિશ્રી ગુરુદેવો સાથે વિહાર કરી ગયા. ॥ ૬૮ ॥

ઉજ્જવલ અને નિર્મલ કિરણોથી જેમ સૂર્ય કમલોને વિકસ્વર કરે, તેમ પૃથ્વી વલયને ઉજ્જવલ અને નિર્મલ વાણીથી વિકસ્વર કરતાં મુનિવરો લાંબા સમય સુધી વિહરતા રહ્યા ... ॥ ૬૯ ॥

મુનિરાજશ્રી પ્રેમવિજયજી વગેરે અમદાવાદ પધાર્યા, અને વાદળાં ગગનમંડલમાં ! ॥ ૭૦ ॥

ગુરુદેવની અનુજ્ઞાપૂર્વક તેઓએ વિદ્યાશાળામાં પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજની નિશ્રામાં ચોમાસુ કર્યું ॥ ૭૧ ॥

પંચાસપ્રવર શ્રી દાનવિજયજીએ પૂજ્યપાદ આ.ભ.શ્રી વિજયકમલ સૂરીશ્વરજીની નિશ્રામાં છાણીમાં ચોમાસુ કર્યું. ॥ ૭૨ ॥

ચોમાસુ પૂર્ણ થયે, પૂજ્યપાદ આ.ભ.શ્રી વિજયકમલસૂરીશ્વરજીએ જાણે સૂર્ય અને ચંદ્ર જેવા તેજસ્વી પંચાસપ્રવર શ્રી દાનવિજયજી મ. અને પંચાસપ્રવર શ્રી લબ્ધિવિજયજીને આચાર્ય પદ ઉપર આરૂઢ કર્યા અને પોતાના સ્થાને સ્થાપિત કર્યા - ॥ ૭૩ ॥

ચોમાસુ પૂર્ણ થયે, પૂજ્યપાદ આ.ભ.શ્રી વિજયકમલસૂરીશ્વરજીએ જાણે સૂર્ય અને ચંદ્ર જેવા તેજસ્વી પંન્યાસપ્રવર શ્રી દાનવિજયજી મ. અને પંન્યાસપ્રવર શ્રી લબ્ધિવિજયજીને આચાર્ય પદ ઉપર આરૂઢ કર્યા અને પોતાના સ્થાને સ્થાપિત કર્યા - ॥ ૭૩ ॥

આ બાજુ ચોમાસા પછી પૂજ્યપાદ આ.ભ. શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજીએ પૂજ્ય શ્રી પ્રેમવિજયજીને પંન્યાસપદથી વિભૂષિત કર્યા ॥ ૭૪ ॥

જ્યાં દુઃખરૂપ, દુઃખદફલક અને દુઃખાનુબંધક સુખ મળે છે - એવા સંસારથી છૂટકારો સુધર્મ દ્વારા જ મળે છે... ઇત્યાદિ મુનિવાણીથી પ્રભાવિત થયેલા નગરજનોની પ્રાર્થનાથી સર્જા બીજું ચોમાસુ પણ અહીં અમદાવાદમાં જ થયું. ॥ ૭૫ ॥

શ્રવણોમાં અમૃત વરસાવતી મુનિશ્રીની વાણીને સાંભળીને નગરજનોના મન મોક્ષલક્ષી અને દીક્ષાના પક્ષકાર બની ગયા. ॥ ૭૬ ॥

લોકો પોતાની જાતને ભવવનમાં ભૂલી પડેલી અધન્ય માનવા લાગ્યા... મોક્ષનગરમાં પહોંચવા સૌ ઉત્ક્રિષ્ટિત બની ગયા. ॥ ૭૭ ॥

અપાર એવા સંસારરૂપી મહાકૂપમાંથી બહાર લઈ આવનારા વ્રતો મહાવ્રતોને સ્વીકારવા સૌ પડાપડી કરવા લાગ્યા ... ॥ ૭૮ ॥

સાવ અજ્ઞાની એવા પણ કેટલાય લોકો સંસારની હેયતા, મોક્ષની આદેયતા અને મહાવ્રતની આદરણીયતા (છોડવા જેવો સંસાર, મેળવવા જેવો મોક્ષ અને લેવા જેવું સંયમ) સારી રીતે સમજતા થયા... ॥ ૭૯ ॥

કેટલાક લોકોએ માર્ગાનુસારિતા, કેટલાક લોકોએ શ્રાવકજીવન તો કેટલાક લોકોએ સર્વવિરતિનો સ્વીકાર કર્યો... મુનિશ્રીની દેશના ક્યાંય અસફળ ના રહી... ॥ ૮૦ ॥

નગરના નામાંકિત શ્રેષ્ઠીવર્ય શ્રી જેસીંગલાલના મનમાંથી મુનિશ્રીના પ્રવચનોએ નદીપૂર બનીને સંસારરાગ, સંસારનો રંગ સાફ કરી નાખ્યો. ॥ ૮૧ ॥

પૂજ્ય પંન્યાસપ્રવર શ્રી પ્રેમવિજયજી ગણિવર પાસે તેઓએ આવો અદ્ભુત અભિગ્રહ સ્વીકાર્યો - “જો આવતા સોમાસા પહેલાં હું સાધુ ન બનું, તો મારે ચારે આહારનો યાવજીવ ત્યાગ હોજો !”.... ખરેખર, પરાક્રમી પુણ્યપુરુષોને મન આવો અભિગ્રહ તો શું, લોકાગ્ર (પરમપદ) પણ સુગ્રહ = સરળતાથી પામી શકાય એવું છે ! ॥ ૮૨ ॥ - ॥ ૮૩ ॥

તેઓની સાથે બીજા પણ ઘણા શ્રાવકોએ આવો અભિગ્રહ સ્વીકાર્યો. જ્યાં

પોતાના અગ્રણી જાય, ત્યાં જવાને લોકો ટેવાયેલા હોય છે. ! ॥ ૮૪ ॥

અને ખરેખર, ચોમાસા પહેલાં પોતાની પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરતાં શ્રેષ્ઠીવર્ધ શ્રી જેસીંગભાઈ, પૂજ્યમુનિશ્રી રામવિજયજી મહારાજના દ્વિતીય શિષ્ય તરીકે મુનિરાજ શ્રી જસવિજયજીના નામે પ્રવ્રજિત બન્યા... ॥ ૮૫ ॥

આ મહાવ્રતોત્સવમાં શ્રેષ્ઠીએ પુષ્કરાવર્તમેઘની જેમ દેવ-ગુરુ અને સાધર્મિકોની ભક્તિમાં ધનલક્ષ્મી વરસાવી... ॥ ૮૬ ॥

આ દીક્ષામહોત્સવે, જૈન જગતને, પૂર્વકાલીન દીક્ષામહોત્સવની ઝાંખી કરાવી. ॥ ૮૭ ॥

આ સાથે જ, સૂર્યસમાન તેજસ્વી ચીનુલાલ નામના તરુણે પણ મુનિશ્રીના ચરણકમલને વિષે ભ્રમરપણાનો સ્વીકાર કર્યો અર્થાત્ દીક્ષા લીધી ! ॥ ૮૮ ॥

ચારિત્રથી જ વિજયલક્ષ્મી સંપ્રાપ્ત કરી શકાય છે - એવું બતાવવા તેનું નામ ‘મુનિરાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી’ એ પ્રમાણે રાખવામાં આવ્યું. ॥ ૮૯ ॥

બંને લક્ષ્મીનંદનોનો ક્યારેય ન જોયો હોય એવો મહોત્સવપૂર્વકનો સંસારત્યાગ નગરજનોએ વિસ્ફારિતનેત્રે નિહાળ્યો ॥ ૯૦ ॥

“છેલ્લા સંકડો વર્ષોથી દીક્ષાના દુષ્કાલને કારણે વેરાન બનેલી જૈન શાસનની ધરતી, મુનિશ્રીની વાણીધારાના સિંચનથી પલ્લવિત થઈને સંયમનો સુકાલ અનુભવતી શોભાયમાન બની ... અંધકાર વિનાશક સંપૂર્ણ પ્રકાશક આ નવા સૂરજને પામીને હવે જૈનધર્મનું આકાશ અવશ્ય, શીઘ્ર ઝળહળી ઊઠશે. સંકડો યુગયુગાન્તરો વીત્યા પછી, એકમાત્ર લોકહિતોપકારમાં રત રહેનારા જે સંતો પૃથ્વીતલ પર અવતરતા હોય છે, તેઓમાંના એક આ મુનિશ્રી શોભી રહ્યા છે...” પરમહર્ષોલ્લાસથી આ પ્રમાણે જેનેતરો પણ માનવા લાગ્યા અને મુનિશ્રીની ગુણાવલી તથા શ્રી જૈનશાસનની અનુમોદના/પ્રશંસા કરવા લાગ્યા ! ॥ ૯૧ ॥ થી ॥ ૯૩ ॥

સિદ્ધાન્તમહાસાગરનું મંથન કરવામાં મેરુપર્વત સમાન અને સિદ્ધાન્તવાણી વરસાવવા દ્વારા જગતનો સુખરાગ ઝાંખો પાડી દેનાર એવા અગણિત ગુણ-સમૃદ્ધ ગુરુવરને પામીને બંને મુનિવરો પોતાને મોક્ષમાં પહોંચી ગયેલા માનવા લાગ્યા !! ॥ ૯૪ ॥

મુનિશ્રી પણ, “મોક્ષ-લક્ષી યોગ્ય વ્યક્તિને દીક્ષા-ધર્મ અર્પણ કરવામાં આવે તો તે પરલોકમાં દીક્ષાદાતાનેય સુલભ બને” એવા શાસ્ત્રવચનોથી ભાવિત અને

॥ પરિનિર્વાણમ્ ॥

દિશાઓ અને વિદિશાઓમાં દિવ્ય જ્ઞાનપ્રકાશને વિસ્તારતા પૂજ્ય આચાર્યદેવે વર્ષાઋતુને નિકટમાં આવેલી જાણીને સાબરમતી નદીને કિનારે વસેલી સાબરમતી નગરીમાં વર્ષાવાસ કરવાની ભાવનાથી પોતાના શિષ્યપરિવાર સાથે તે તરફ વિહાર કર્યો... જેમ, ઈન્દ્ર દેવલોકમાં પ્રવેશ કરે, તેમ ! ॥ ૧ ॥

પોતાના નીરમાં ભ્રમણ કરતા હંસોના મધુરનિનાદ અને પોતાના કિનારે ઊગેલી વૃક્ષશ્રેણીમાં વસેલી કોકિલાઓના કલકૂજિત દ્વારા સાબરમતી નદીએ, સાબરમતી નગરી તરફ વિહરતા સૂરિસમ્રાટનું મન્દ અને મધુર સ્વાગત કર્યું. ॥૨॥

હર્ષોલ્લાસના અતિરેકથી જાણે ગુરુદેવની સંમુખ જવા ઉત્સુક બની હોય એવી તે નદીએ ચિરસમયથી ઉત્કંઠિત એવી કોઈ પ્રિયતમાનું રૂપ ધારણ કર્યું - વિકસિત કમલોરૂપી નયનો દ્વારા, મોજાંઓના હળવા કલકલ અવાજરૂપી ઝાંઝર-ઝમકાર દ્વારા, હંસલીઓના ટહૂકાઓ રૂપી કટિબંધ-રણકાર દ્વારા ! ॥ ૩ ॥

એ નદી જાણે કે વિચારવા લાગી “અહો ! આજે તો મારા જુગજૂનાં ભાગ્ય જાગ્યાં લાગે છે. આજે તો આ કોઈ નવો જ મહાસાગર સામે ચાલીને મારી પાસે આવી રહ્યો છે ! કેવો છે આ મહાસાગર ? (કહેવાય છે કે સમુદ્રમાં જિન = વિષ્ણુ વસે છે.) આણે પોતાના શરીરમાં જિનને ધારણ નથી કર્યા, આ તો સાક્ષાત્ જિનેશ છે (= શ્રી જિનેશ્વરદેવ જેમના સ્વામી છે !) દેવલોકમાંય ન મળે એવો અમૃત પામવાનો સાચો માર્ગ અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગ આ આપે છે. (કહેવાય છે કે અમૃત સાગરમાંથી મળ્યું છે) ગંભીરતા તો આનો આત્મા છે, મહિમાનું આ નિવાસસ્થાન છે, આ નિર્મલ લક્ષ્મીનો નાથ છે...” આવું વિચારતાં જાણે કે તે નદીનાં નીર થંભી ગયા, પોતાના આ શ્રેષ્ઠ પ્રિયતમનું ધ્યાન ધરતાં ધરતાં સઘળાય વિશ્વને વીસરી ગઈ, પોતાની પાસે સામે ચાલીને આવતા આ હૃદયનાથને તરંગોરૂપી બાહુઓને ઊંચા કરીને જાણે આલિંગનની યાચના કરતી હોય તેમ તે નદી શોભવા લાગી ॥ ૪ ॥ - ॥ ૫ ॥

અને હવે જ્યારે સૂરિભગવંત નદી ઉપરના સેતુ પરથી પસાર થયા, ત્યારે - “સ્વર્ગસુંદરીઓને પણ જેમનો સ્પર્શ દુર્લભ છે, તેમનો સ્પર્શ-અરે ! સર્વાંગીણ સ્પર્શ ત્રિભુવનને વિશે મહાભાગ્યવતી એવી મને આજે સાંપડ્યો છે !” જાણે આવું વિચારતી તે નદી અનુપમ આનન્દમાં મગ્ન અને મુગ્ધ બની હોય એમ શોભી ઊઠી... ॥ ૬ ॥

લઘુદેહમાં મેરુપર્વતને મહાત કરતી ગુરુતાને ધારણ કરતા... આગળના ભાગમાં કાંઈક નમેલા એવા દેહમાં નિશ્ચલ અને ઉન્નત મતિને ધારણ કરતા... દેહ થાક્યો હોવા છતાં કંટાળ્યા વગર પ્રતિપલ આત્મપ્રવૃત્તિમાં રમમાણ રહેતા... પોતાના દેહ જેવું જ પવિત્ર, ઉજ્જવલ અને કોમલ ચિત્ત ધારણ કરતા... ક્યાંક કરુણાવર્ષી નેત્રો દ્વારા લોકોને નિહાળતા... ક્યાંક જોતાંવેંત આકર્ષી લે એવું રમણીય સ્મિત પાથરતા... ક્યાંક વંદન કરતા લોકોને આશિષ-વરસાવતા કરકમલ દ્વારા આનંદિત બનાવતા... ક્યાંક ધર્મલાભના સુસ્વર દ્વારા હર્ષનો સ્પર્શ પ્રગટાવતા... એવા ગચ્છાધિપતિ ગુરુદેવને આગળ જતાં વીશ હજાર ગુરુદર્શનલંપટ એવા ઉત્સુક નયનોએ નિહાળ્યા - જેમ, ગ્રીષ્મઋતુના ભીષ્મ તાપથી સંતપ્ત અને સૂકાયેલા કંઠવાળા ચાતકો ગગનમંડળમાં નવા નવા આવી ચડેલા કાળાં કાળાં વાદળોની શોભાને નિહાળે, તેમ ! ॥ ૭ ॥ થી ॥ ૮ ॥

તે દશહજાર નગરજનો સત્વર ગુરુદેવ પાસે પહોંચ્યા અને તેમણે - બે હથેળીને જોડીને કમળ-કળી સમાન બનાવી, મસ્તકને કાંઈક ઝુકાવી, પહેલાં બે ઢીંચણ અને તે પછી બે હાથ - એ પ્રમાણે પાંચ અંગોને સદ્ભાવપૂર્વક પૃથ્વીતલનો સ્પર્શ કરાવ્યો અને ગુરુદેવને વિધિપૂર્વક વંદન કર્યું ! ॥ ૧૦ ॥

ઠેકઠેકાણે જન-નયનોની શ્રેણીઓ દ્વારા વારંવાર જોવાતા... શ્રદ્ધાસંપન્ન શ્રાવકો દ્વારા જયઘોષ અને વિજયઘોષથી વારંવાર ગવાતા... રસ્તે રસ્તે સુંદર આવાસોની શ્રેણીઓને તજતા તજતા એવા ગચ્છાધિપતિ સૂરીશ્વર દેદીપ્યમાન બનીને સાબરમતી નગરી તરફ જઈ રહ્યા છે... ॥ ૧૧ ॥

હવે સૂરિરાજની સ્વાગતયાત્રાનું વર્ણન ચાલુ થાય છે... જોરશોરથી વાગતા ઢોલ દિશાસુંદરીઓને જાણે કહી રહ્યા છે કે - તમે ઉતાવળ રાખો, સૂરિવરને વંદન કરવા જલદી આવો ! ભેરીનો અવાજ શ્રીગુરુ ભગવંતના યશને સ્વર્ગલોકમાં પહોંચાડી રહ્યો છે ! પ્રાચીન અને નવ્ય તમામ પ્રકારના વાદ્યો લોકોના હૈયે હર્ષોન્માદ જન્માવી રહ્યા છે... ॥ ૧૨ ॥

કેટલાક લોકો ઉચ્ચ સ્વરે ‘હે સ્વામી ! આપ ઘણું જીવો’ એમ બોલી રહ્યા છે... કેટલાક લોકો મત્ત થઈને નૃત્ય-ગાન કરી રહ્યા છે. યુવતીઓનાં વૃન્દ અત્યંત મધુર સ્વરે મંગલગીત ગાઈ રહ્યાં છે... શ્રીગુરુદેવની સામે સુંદરીઓ સ્વસ્તિકોનું આલેખન કરી રહી છે... ॥ ૧૩ ॥

લોકોના હૈયે હર્ષોન્માદ જન્માવી રહ્યા છે... ॥ ૧૨ ॥

કેટલાક લોકો ઉચ્ચ સ્વરે ‘હે સ્વામી ! આપ ઘણું જીવો’ એમ બોલી રહ્યા છે... કેટલાક લોકો મત્ત થઈને નૃત્ય-ગાન કરી રહ્યા છે. યુવતીઓનાં વૃન્દ અત્યંત મધુર સ્વરે મંગલગીત ગાઈ રહ્યાં છે... શ્રીગુરુદેવની સામે સુંદરીઓ સ્વસ્તિકોનું આલેખન કરી રહી છે... ॥ ૧૩ ॥

બંગલે બંગલે, ઘરે ઘરે, રસ્તે રસ્તે અને ચોક ચોકમાં ફરકતી ધજાઓ શું કરે છે ? જાણે જન-નયનને આકર્ષે છે... જાણે શ્રીતપાગચ્છનાથનો સત્કાર કરે છે... જાણે શ્રીગુરુદેવના ચરણોમાં નમસ્કાર કરવા તત્પર થઈ છે... જાણે પોતાના હૃદયમાં જન્મેલા આનંદને સ્પંદનો દ્વારા જણાવી રહી છે... ॥ ૧૪ ॥

રણઝણતી ઈન્દ્રધ્વજને વૃષભ ખેંચી રહ્યો છે... આબાલ-ગોપાલ સૌનું લલિતગતિવાળા હાથીઓ મનોરંજન કરી રહ્યા છે... નાયતા અશ્વો લોકોને હરખધેલા બનાવીને નચાવી રહ્યા છે.... સૂરિરાજના સ્વાગતમાં સતત સમ્રાટ જેવી શોભા વિલસી રહી છે... ॥ ૧૫ ॥

આમ કરકમલમાં રમતા પુસ્તકમાં નયનોને બિછાવીને (તેઓ ત્યારે અશક્ત હોવાથી ડોળીમાં બેઠા હતા) પોતાના સંક્રમણ દ્વારા આ નગરીને પાવન બનાવતાં બનાવતાં ક્રમે કરીને લક્ષ્મીના લીલાગૃહ જેવા, સર્વકલ્યાણોના એકમાત્ર આવાસ જેવા અને પુણ્યના પ્રસવસ્થાન જેવા... એવા શ્રી શંખેશ્વરપાર્શ્વનાથ જિનાલયમાં પ્રવેશ્યા ! ॥ ૧૬ ॥

“હે સ્વામી ! તમે જ માનવો અને દાનવોના રાજાઓના પરમેશ્વર છો... હે સ્વામી ! તમે જ ભવભવનનો વિધ્વંસ કરનારા છો... હે સ્વામી ! તમારી સેવા જ આદરણીય છે... હે સ્વામી ! તમે જ ત્રિભુવનરૂપી વનના અંધકારને દૂર કરનારા પ્રજ્વલિત પ્રદીપ છો... હે સ્વામી ! તમે જ શ્રેષ્ઠ સમતાના દાતા છો અને પાપોના વિનાશક છો.

હે દેવ ! અશરણશરણ એવા તમારો આશ્રય કરનાર વ્યક્તિનો સર્વ લોકો આશ્રય કરે છે... હે પરમેશ ! તમે જેનો સ્વીકાર કરો છો, તે વ્યક્તિ સ્વર્ગસુખોનો સ્વીકાર કરે છે ! હે નાથ ! તમને નમસ્કાર કરનારાઓને દેવેન્દ્રો પણ નમસ્કાર કરે છે... હે જિનાધીશ ! તમારાથી દૂર દૂર જનારાથી લક્ષ્મી દૂર દૂર ચાલી જાય છે... હે જિનપતિ ! તમારા સેવકનું આખું વિશ્વ સેવક છે... હે ઈશ ! તમારામાં

શ્રદ્ધા ધરાવનારામાં સર્વલોક શ્રદ્ધા રાખે છે... હે સ્વામી ! હે શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ ભગવાન ! વધુ તો શું કહીએ ? તમારા પ્રભાવથી જંતુ તમારા જેવો થઈ જાય છે... ॥૧૭॥ થી ॥૨૦॥

આ પ્રમાણે વામાદેવીના પુત્ર પાર્શ્વપ્રભુની ભક્તિપૂર્ણ હૃદયે સ્તવના કરીને સૂરીશ્વર પ્રવચન સભામંડપના દ્વારે પધાર્યા, પરન્તુ ત્યાં અતિશય ગીરદીના કારણે અંદર કોઈ જઈ શક્યું નહીં. - તપાગચ્છસમ્રાટ પણ નહીં ! ॥ ૨૧ ॥

જાણે, “નગરીની બહાર સમવસરણમાં શાલિભદ્ર મુનિવર પધાર્યા છે” - એવું સાંભળીને તેઓને વંદન કરવાની ઉતાવળમાં માતા અને પત્નીઓએ તેઓ સામે ચાલીને ઘરે વહોરવા પધાર્યા હોવા છતાં ઘરઆંગણે આવેલા તેઓને ઓળખ્યા નહીં ... બસ, એજ રીતે સૂરીન્દ્રની પ્રતીક્ષામાં આકુળવ્યાકુળ બનેલા લોકોએ દ્વારે આવેલા સૂરીન્દ્રને પણ ઓળખ્યા નહીં !! ॥ ૨૨ ॥

અહીંથી નીકળીને તૃણ-મૃણિને સમાન ગણનારા શ્રીગુરુએ પોતાના પદકમલો દ્વારા રમણીય એવા પુષ્પરાજ રાયચંદ આરાધના ભવનને શોભાવ્યું અને તે આરાધના ભવનના નિર્માતાએ નિન્દાવાક્યને પણ પ્રશંસા જેવું માનતા એવા ગુરુદેવની આ પ્રમાણે સ્તવના કરી...

“હે મુનિનાથ ! આપના આર્ગમનની સાથે જ અહીં લક્ષ્મીનું આગમન થયું છે... આપના સ્પર્શથી આ નગરીને તીર્થત્વનો સ્પર્શ મળ્યો છે... આપના દર્શનથી લોકોએ અમૃતને હથેળીમાં આવી પહોંચેલું નિહાળ્યું છે ... આપના સંક્રમણથી હે દેવ ! અહીં ચૈતન્યનું સંક્રમણ થયું છે... હે સૂરિવર રામચન્દ્ર ! આપનો ઉદય અમારે માટે એક ચન્દ્રનો ઉદય પુરવાર થયો છે... અમારું ચિત્તગગન અંધકારરહિત થયું છે, અમારા હૃદયચક્રોર શોકરહિત થયાં છે, નગરજનો પ્રફુલ્લિત થયા છે, વાણીસુધાથી ધરતી આર્દ્ર થઈ છે, અમારો આનન્દમહાસાગર આકાશસ્પર્શી તરંગો ઉછાળી રહ્યો છે, અમારો ભવભ્રમણનો સંતાપ શમી ગયો છે....”

તમારી પ્રાપ્તિ અમારા ચિરપ્રાર્થિત કલ્પવૃક્ષને ફલિત બનાવે છે, તમારી પ્રાપ્તિ અમારા ચરણોને પાપમાર્ગે જતાં અટકાવે છે, તમારી પ્રાપ્તિ અમને મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે ઉત્કંઠિત બનાવે છે, તમારી પ્રાપ્તિ કહે છે કે- અમારો ભવપાર

તમે બન્ધુ છો, તમે સૌથી પ્રિય સ્વજન છો, તમે પિતા છો, તમે માતા છો, તમે ચક્ષુ છો, તમે હૃદયનું પણ હૃદય છો, તમે મતિ છો, તમે તત્ત્વ છો, તમે પ્રાણ છો, તમે શરણ છો, તમે ગતિ છો, તમે સત્ત્વ છો, તમે સ્વર્ગ છો, તમે મોક્ષ છો, તમે દેવાધિદેવ છો... !

શ્રી જિનાગમ રૂપી મહાસાગરનું મંથન કરીને આપે, સાચી અમરદશાને શીઘ્ર સંપ્રાપ્ત કરાવતું જે સત્યરૂપી અમૃત મેળવ્યું છે, તેનો ફક્ત એક અંશ અમે તીવ્રતાથી જંખીએ છીએ. હે સ્વામી ! હે વિશ્વોપકાસ્તત્પર ! હે હૃદયવેદી ! અમે આ માટે આપને વિનમ્રતાપૂર્વક પ્રાર્થના કરીએ છીએ...

રોમાંચ અનુભવતા તે સૌએ આ પ્રમાણે જ્યારે પ્રાર્થના કરી ત્યારે, ગુરુદેવે ઓછા શબ્દો અને વધારે ભાવોથી ભરેલી દેશના કરી... દેશના સાંભળીને પોતાની જાતને ધન્ય માનતો તે ભક્તવર્ગ સજલ નયને પૂજ્યપાદ ગુરુદેવશ્રીને અસ્પષ્ટ નિહાળતો ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો... ॥ ૨૩ ॥ થી ॥ ૨૯ ॥

દુર્ગતિમાં પડતા જીવોને સદ્ધર્મનું આલંબન આપતા, પોતાના શિષ્ય સમુદાયનું રાગદ્વેષ આદિ દોષોથી સંરક્ષણ કરતા, શ્રી જિનશાસનની એકચિત્તે હિતચિંતા કરતા સૂરીન્દ્રએ ત્યાં કેટલાક દિવસો વીતાવ્યા... ॥ ૩૦ ॥

એક દિવસ, જેમ વાદળાઓ સૂર્યને, જેમ છાંટ હીરાને, જેમ દંભ ધર્મવિધિને, જેમ મૂર્છા ધનને, જેમ આશાનો અંશ મુનિને, જેમ રાહુ ચંદ્રને કાંતિહીન બનાવી દે, તેમા ઉગ્રવ્યાધિએ ગુરુદેવના શરીરને નિસ્તેજ બનાવી દીધું... ॥ ૩૧ ॥

એમના શરીરના અસ્વાસ્થ્યની સાથે સાથે જ એમના પ્રશમને પ્રભાવે એમનું ચિત્તસ્વાસ્થ્ય પ્રતિદિવસ ખૂબ જ વધતું ગયું ... એની સાથે જ ભક્તો અને શિષ્યોના હૃદયમાં ચિંતા પણ વધતી ગઈ... આમને આમ કેટલાક દિવસો વીત્યા, ત્યાં સૂરિવરનું શરીર કાંઈક સ્વસ્થ થયું ॥ ૩૨ ॥

અને એક દિવસ, ડોક્ટરોના આગ્રહથી રોગની વિશેષ ચિકિત્સા માટે ગચ્છાધિપતિને ડોળીમાં અમદાવાદ લાવવામાં આવ્યા, ત્યાં ગૃહજિનાલયયુક્ત ગૃહસ્થના “દર્શન” નામના બંગલાને સદા સમ્યગ્દર્શનનો ઉપદેશ આપનાર ગુરુવરે પાવન કર્યો... ॥ ૩૩ ॥

ડોક્ટરો હજુ ઉપચાર ચાલુ કરે, એટલામાં તો બીજે જ દિવસે વ્યાધિ અતિશય ઉગ્ર થઈ ગયો... ડોક્ટરે જ્યારે પૂછ્યું ત્યારે મહાપર્વતની નીચે દબાયેલા

ફૂલ જેવા શરીરવાળા સૂરિવર પરાણે એટલું જ બોલ્યા કે - મને કાંઈ તકલીફ નથી !!! ॥ ૩૪ ॥

“ગુરુદેવ ફરીવાર સત્વર આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરે” - આ એકમાત્ર મન્ત્રમાં લીન થયેલો શ્રીસંઘ સતત અલગ અલગ મંત્રજાપમાં પ્રવૃત્ત થયો... “અમારા હૃદય જેવા આ સુગુરુ શું અમારા દૃષ્ટિપથમાંથી ચાલી જશે ?” - આ ચિન્તાથી અત્યારે પ્રત્યેક હૃદય પ્રતિપલ કંપી રહ્યું છે... ॥ ૩૫ ॥

હવે આ બાજુ “પોતાના આયુષ્યનો અંત નિકટમાં છે” - એવું જાણીને પ્રજ્ઞાવંત પૂજ્યશ્રીએ પોતાના અંતઃકરણને અંતિમ આરાધના માટે સજ્જ કર્યું, શુશ્રૂષા માટે સૌ શ્રમણો અને શ્રાવકોએ તથા ચિકિત્સા માટે શ્રેષ્ઠ વૈદ્યો - ડોક્ટરોએ પોતાના અંતઃકરણને સજ્જ કર્યું. ॥ ૩૬ ॥

પૂજ્યપાદ ગુરુદેવશ્રી હવે અંતિમઆરાધના કરે છે... “શુકલધ્યાનના પવન દ્વારા જેમણે કર્મોના વાદળાઓને હટાવી દીધા છે, જેઓ મોહાન્ધકારમાં ડૂબતા લોકોને વાણીની (પ્રકાશની) નૌકા દ્વારા તારે છે, જેઓ ત્રિભુવનસ્વામી છે, જેઓ સર્વજ્ઞ છે, જેઓ મોક્ષમાર્ગના દેશક અને જેઓ ત્રૈલોક્યને શરણરૂપ છે, તે સર્વ અરિહંત ભગવંતો મારું શરણ હો !... જેઓ શાશ્વત કાળ માટે અનુપમ સુખસાગરમાં નિમગ્ન છે, જેઓ કૃતાર્થ છે, જેઓ અજર અને અમર છે તે સિદ્ધભગવંતો મારું શરણ હો... !... જેઓ શાન્ત છે, દાન્ત છે, સર્વપાપોથી વિરામ પામેલા છે, જેઓએ મોક્ષવધૂને હૃદય સોંપી દીધું છે. તે સાધુભગવંતો મને વારંવાર શરણરૂપ હો... જે કલ્યાણનું મૂળ છે, જે સકલલક્ષ્મીને આકર્ષિત કરવા કામણ જેવો છે, જે મુક્તિને વશ કરવાનો મંત્ર છે, તે સર્વજ્ઞપ્રણીત ધર્મ મને યાવજજીવ શરણ હો...” સ્વહિતચતુર એવા સૂરીશ્વર આ પ્રમાણે કલ્યાણકારી ભાવો હૃદયમાં પ્રગટાવી રહ્યા છે અને પ્રશમસરોવરમાં રાજહંસની જેમ ઝીલી રહ્યા છે... ॥ ૩૭ ॥ થી ॥ ૩૮ ॥

“મહાપ્રતોમાં અને પંચાચારમાં મનવચનકાયાથી કરણ-કરાવણ-અનુમોદનથી જે કોઈ અતિચાર થયો હોય તેનો હું ત્યાગ કરું છું. ઉપશમધારામાં ભીંજાઈને હું સર્વજીવોને ખમાવું છું, સર્વજીવો મને ક્ષમા આપો. હું સર્વજીવો સાથે સદા મૈત્રી ઝંખું છું...

હું એકલો છું, મારું કોઈ નથી, હું કોઈનો નથી, એક મારા શાશ્વત આત્મા સિવાય મારું કાંઈ નથી. સર્વ સાવધ યોગો અને ઉપધિઓથી પણ હું વિરામ પામુ

રહ્યા છે... ॥ ૩૭ ॥ થી ॥ ૩૯ ॥

“મહાવ્રતોમાં અને પંચાચારમાં મનવચનકાયાથી કરણ-કરાવણ-અનુમોદનથી જે કોઈ અતિચાર થયો હોય તેનો હું ત્યાગ કરું છું. ઉપશમધારામાં ભીંજાઈને હું સર્વજીવોને ખમાવું છું, સર્વજીવો મને ક્ષમા આપો. હું સર્વજીવો સાથે સદા મૈત્રી ઝંખું છું...

હું એકલો છું, મારું કોઈ નથી, હું કોઈનો નથી, એક મારા શાશ્વત આત્મા સિવાય મારું કાંઈ નથી. સર્વ સાવધ યોગો અને ઉપધિઓથી પણ હું વિરામ પામુ છું અને નિર્મમત્વને શરણો રહેલો હું અન્તિમશ્વાસ વેળાએ દેહનો પણ ત્યાગ કરું છું...

શ્રી જિનોશ્વરદેવોના ચરણયુગલનો હું આશ્રય કરું છું... કર્મમુક્ત સિદ્ધભગવંતોનું હું ધ્યાન ધરું છું... પ્રવચનગગનને વિશે સૂર્યસમાન એવા આચાર્ય ભગવંતોની હું સ્તવના કરું છું... શ્રુતપરિણત એવા સર્વ ઉપાધ્યાય ભગવંતો અને સાધુ ભગવંતોને હું વંદન કરું છું... તે સૌના તે તે સદ્ગુણોની હું અભિલાષાપૂર્વક સ્તુતિ કરું છું...

પૂર્વ મહાવિદેહની શોભાસ્વરૂપ કરુણાસંભર નેત્રોવાળા ત્રિભુવનસ્વામી શ્રી સીમંધર જિનવર મને જુઓ... ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા તેઓના ચરણોનું તેઓની પ્રાપ્તિ કરાવનારું પ્રણિધાન મને હો...

પૂર્ણ ઉલ્લાસપૂર્વક આ પ્રમાણે વિવિધ પ્રકારે આત્મહિતકર ભાવનાઓમાં લીન રહીને રાતદિવસ જાગતા રહીને ગુરુવર ફક્ત સમાધિમાં ઝીલતા હતા... અને અષાઢ વદ તેરસે તેઓએ હૃદયરોગનો એક મોટો હુમલો સહન કર્યો... ॥ ૪૦ ॥ થી ॥ ૪૪ ॥

આ પછી, બીજા દિવસની સવાર પડે તે પહેલાં તો આવા હૃદયરોગના નાનામોટા નવ હુમલાઓ સહન કર્યા... સવારે જ્યારે સૂર્યપ્રકાશ પથરાયો ત્યારે સૂરિવર રામચન્દ્ર મૂર્છિત થઈ ગયા, અને તરત જ શ્રમણોના હૃદયમાં ધોર અંધકાર છવાયો... ॥ ૪૫ ॥

‘હવે શું થશે ? - એવો પ્રશ્ન તલવાર બનીને સૌના મન ઉપર ઝીંકાતો હતો, થોડા સમય માટે તો સૌ જાણે નિશ્ચેતન થઈ ગયા... અને એટલામાં તો

સૌની પ્રાર્થનાઓને ફલિત બનાવતા હોય તેમ, જેવી રીતે ચન્દ્ર કુમુદવનને વિકસિત કરે તેવી રીતે, સૌના હૃદયનાં દ્વારોને ઉઘાડતા હોય તેમ ગુરુદેવે નેત્રો ઉઘાડ્યાં !! ॥ ૪૬ ॥

દુઃખોના મહાભારથી ભરાયેલા હૃદયને જેમ તેમ કરીને પકડી રાખીને એક શિષ્યે સુમધુર વચનો દ્વારા સંઘર્ષગાર સૂરીશ્વરને આ પ્રમાણે કહ્યું - હે સ્વામી ! અસંખ્ય આત્માઓને આપે જેમાં ડૂબાડ્યા છે, તે ચિરપરિચિત સમતાભાવમાં આપ મગ્ન છો ને ?...

હે નાથ ! આપનો મનોરથ યાદ આવે છે, કે હું ક્યારે જગતના જીવોને શાશ્વત સુખોના દાતાર અરિહંત બનું ? શાસનરથમાં બેસાડીને હું ક્યારે સૌને મુક્તિપુરીમાં લઈ જાઉં ? ... હે વિભુ ! તે અરિહંતપ્રભુમાં આપ લીન છોને ?

મુનિવરની આ વાણી સાંભળતાં સાંભળતાં... ધીમા અવાજે “અરિહંત” શબ્દ ઉચ્ચારતા ઉચ્ચારતા..., ... શ્રી ઋષભપ્રભુ, શ્રી વીરપ્રભુ, સમાધિદાયક શ્રી શંખેશ્વર પ્રભુ, શ્રીસિદ્ધગિરિજી અને પરમગુરુ શ્રી પ્રેમસૂરીશ્વરજીની મૂર્તિઓ અને છબિઓને નિહાળતાં નિહાળતાં...

આગલા દિવસના અંતિમપ્રહર પૂર્વથી જેમણે સકલ અહારજલનો ત્યાગ કર્યો છે તેવા, શ્રમણશ્રમણીઓ અને શ્રમ્ભક્ત શ્રાવિકાઓ દ્વારા અર્પણ કરાતા અસંખ્ય ગાથાઓનો સ્વાધ્યાય, અગણિત તપશ્ચર્યાઓ અને સાતક્ષેત્રમાં અગણ્ય ધનસંપત્તિદાન સ્વરૂપ સુકૃત્યોને સ્વીકારતા સ્વીકારતા...

“જે લોકો સત્યની ઉપાસના સર્વપ્રયત્ને કરે છે, તેઓ મારી જેમ અન્તસમયે પરમસમતા પ્રાપ્ત કરે છે”- આવા અનુપમ મૌન ઉપદેશ દ્વારા પોતાના સેવારક્ત અનુયાયી શિષ્ય પ્રશિષ્યો ઉપર અનુગ્રહ કરતા કરતા...

“હૃદયરોગના જે આઘાતને યુવાનવ્યક્તિ પણ ભાગ્યે જ સહન કરી શકે - એવા નવ-નવ આઘાતોને આ સૂરીન્દ્ર શરીર ક્ષીણ હોવા છતાં સહન કરી ગયા - ખરેખર તેઓ સ્વસ્થ છે, શાન્ત છે, સુખશીલતાથી સર્વથા વિમુખ છે” આવી ભાવના પ્રગટાવીને વૈદ્યો - ડોક્ટરોના હૃદયમાં પણ મોક્ષફલદાયક બોધિબીજનું વપન કરતા કરતા...

જિંદગીભર જગતનું મંગલ સારી રીતે કરીને, વચનશક્તિ અને શરીરશક્તિ

શ્રી ગુરુવરના સ્વાસ્થ્ય-સમાચારની ઈચ્છાથી ત્યાં આખી રાત બેસી રહેલા શ્રીસંઘને ઉદ્દેશીને નિવેદન કર્યું કે - “આપણા પ્રાણોના શરણ આધાર નાથ હવે નથી!” ... અને કાનમાં જાણે ઘગધગતું સીસું રેડાયું હોય એવું આ વાક્ય સાંભળીને ત્યારે -

જાણે સો સો ધરતીકંપ થયા હોય, જાણે પહાડો તૂડી પડ્યા હોય, જાણે ઉલ્કાપાતો થયા હોય, જાણે વીજળીઓ ત્રાટકી હોય, જાણે પ્રલયકાળના ઝંઝાવાતો વિંઝાયા હોય એવા ગુરુવિરહીજનોના ભયાનક આર્તનાદ થયા... ॥ ૫૪ ॥ થી ॥ ૫૬ ॥

સહજ ધૈર્ય છોડીને તેઓ કેટલાક જોરથી આક્રંદ કરવા લાગ્યા, કેટલાક મોટેથી રડી પડ્યા, કેટલાક શોક કરવા લાગ્યા, સૂરીશ્વરના વિરહમાં પણ ધબકતા રહેલા પોતાના હૃદયને કેટલાક શત્રુને ફટકારતા હોય એમ મારવા લાગ્યા અને કેટલાક આ પ્રમાણે વિલાપ કરવા લાગ્યા...

સર્વોત્કૃષ્ટ વ્રતપરિણતિ, સર્વોત્કૃષ્ટ શાસ્ત્રરાગ, સર્વોત્કૃષ્ટ વિરાગ, સર્વોત્કૃષ્ટ મોક્ષાભિલાષા, સર્વોત્કૃષ્ટ પરોપકારપરાયણતા, સર્વોત્કૃષ્ટ ધીરતા, ગંભીરતા, બુદ્ધિપ્રતિભા, વચનલબ્ધિ - આ બધા ગુણોને અને અમને અનાથ બનાવીને, એકલા છોડીને હે પ્રભુ ! આપ ક્યાં ચાલ્યા ગયા ?...

હે સૂરીવર રામચન્દ્ર ! આપ અસ્ત થઈ ગયા છો ત્યારે હવે - મૃત્યુથી ડરતો માણસ અમૃતમય વાણી (કિરણો)ની વૃષ્ટિ ક્યાં પામે ? પાપ-તાપથી પીડાતો માણસ આજે ક્યાં જાય ? સર્વત્ર ફેલાતા જતા આ અજ્ઞાનઅંધકારને કોણ અટકાવે ? લોકો (કુવલય)ની મોહ-નિદ્રાને દૂર કરીને તેઓને કોણ વિક્સિત કરે ?...

અમે દૂર હતા તો પણ તમે હિતવચન પાઠવતા હતા, અને આજે અમે સાવ પાસે છીએ તો એક વચન પણ તમે શા માટે કહેતા નથી ? નક્કી, અમારી કોઈ અક્ષમ્ય ક્ષતિ થઈ ગઈ લાગે છે - નહિતર અમને શરણરહિત છોડીને આપ આમ અચાનક કેમ ચાલી જાઓ ?...

અમે તો અવિનયી છીએ જ, અને એટલે જ કદાચ આપે અમારો ત્યાગ કર્યો છે - આટલું તો અમે સમજી શકીએ છીએ, પણ એ નથી સમજી શકતા કે આપે દયાનો પણ ત્યાગ કેમ કર્યો છે ? કારણ કે અમે અત્યારે આપને વારંવાર

બોલાવીએ છીએ, છતાં આપ પ્રત્યુત્તર તો નથી આપતા, અમારી તરફ એકાદ કૃપાદૃષ્ટિ પણ નથી કરતા...

હે નાથ ! પહેલાં તમે વાત્સલ્યના અમૃતકણોને વરસાવતી વાણી દ્વારા ભૂમિ ઉપર રહીને સ્વર્ગસુખનો અનુભવ કરાવતા હતા, અને આજે સ્વર્ગમાં પહોંચ્યા પછી એ જ તમારા શિષ્યોને તમે હે કરુણાનિધાન ! ધરતીની ધૂળમાં ફંગોળી રહ્યા છો !!!...

તમારી વાણી સાંભળીશું, જૈનશાસ્ત્રોનાં રહસ્યો પામીશું, સંયમપરિણત થઈશું - આવા તો કેટકેટલા મનોરથો હતા અમારા અંતરમાં, આમાંથી એકાદ ફલિત થાય ન થાય, ત્યાં તો આપ દિવંગત થઈ ગયા... ધિક્કાર હો સંસારની ક્ષણભંગુરતાને !...

હે નાથ ! આપના જે નયનકમલ કૃપાસૌરભને વરસાવતા હતા અને વિકસિત હતા, આપનું જે મુખચન્દ્ર અમૃતભર્યા વચનો (કિરણો) વરસાવતું હતું અને કાંતિમાન હતું, આપના જે વરદ હસ્ત આશિષ વરસાવતા હતા - તે બધું આજે શાન્ત અને સૂનકારભર્યું જોઈને હૃદય ગમગીન અને દીન બની જાય છે.

પાટ ઉપરથી નીચે પણ આપ શિષ્યોની સહાયથી ઊતરતા હતા, શતદલ કમલ કરતાં પણ વધુ કોમળ અંગ ધરાવતા આપ આજે એકાકી સ્વર્ગારોહણ શી રીતે કરી શકશો ? - આ ચિન્તાથી અમારું આ હૃદય અત્યારે સો સો ટુકડાઓમાં વિખરાઈ રહ્યું છે !

મિથ્યાત્વનો મહિમા વધી રહ્યો છે, કષાયોની કાયા હૃષ્ટપુષ્ટ થઈ રહી છે, કુમતાવલંબીઓની ચિંતા શમી ગઈ છે, કામદેવ ચોમેર સ્વૈર વિહાર કરી રહ્યો છે, હે સ્વામી ! આપ સ્વર્ગ ગયા અને અહીં દૂષણો ફાલવાફૂલવા માંડ્યા છે !...

કરુણ અને આર્ત સ્વરે આમ વારંવાર વિલાપ કરીને શ્રમણો અને શ્રાવકોએ દુઃખ-શોક અને વ્યથાથી ભાંગી પડેલા હૃદયને મહાપ્રયત્ને સ્વસ્થ બનાવીને અશ્રુઝરતા નેત્રે પોતપોતાને યોગ્ય સર્વ વિધિ પૂર્ણ કરી... જાણે વાદળાઓ આશ્વાસન આપવા માટે ધરતી ઉપર ઊતરી આવ્યા હોય એવું દૃશ્ય સરજાયું...
॥ ૫૭ ॥ થી ॥ ૬૭ ॥

કર્ણમાં વજ્રાઘાત સમાન સૂરીશ્વરના સ્વર્ગગમનના સમાચાર સાંભળીને તેઓશ્રીના અતિશ્રેષ્ઠ પરમાણુઓથી સર્જાયેલા દેહના દર્શનાર્થે દર્શન બંગલે

એટલા બધા લોકો આવ્યા - જાણે ગગનમાંથી તારલા ઊતરી આવ્યા હોય એવું લાગે ... ॥ ૬૮ ॥

રામચન્દ્રજી વિના અયોધ્યામાં જે પીડા પ્રસરી હતી તે અહીં પણ શ્રી રામચંદ્રસૂરીશ્વરજી વિના પ્રસરી. લોકોની આંખોમાં એક સાથે શ્રાવણભાદરવો આવી વરસ્યા, સતત રુદન કરતા લોકોને ત્યાં જોઈને, વધુ તો શું કહીએ - જાણે સૂરજ પણ અશ્રુભિન્દુ વરસાવતો હોય - એમ ઝરમર ઝરમર વર્ષા થવા લાગી... ॥૬૯॥

શ્રાવકોએ દિવ્ય વસ્ત્રો દ્વારા મોંઘેરી શિબિકા તૈયાર કરી અને તેમાં સૂરીશ્વરના શ્રેષ્ઠ શરીરને સ્થાપન કર્યું. એ પછી, તે શરીરની શ્રદ્ધાપૂર્વક અગણિત ધનરાશિથી પૂજા કરી... આ ગુરુભક્તો તો પોતાના ગુરુ કાજે પોતાના પ્રાણોને પણ સહજતાથી તજી દે એવા હતા... ॥ ૭૦ ॥

આ પછી, એક ખભેથી બીજા ખભે લાખ્ખો શ્રાવકોના ખભા ઉપરથી પસાર થતી શિબિકા જાણે માનવમહાસાગરમાં વહેતી નાવ હોય એવું લાગતું હતું. “આ અપાર સંસારમહાસાગરને પેલે પાર પહોંચવા અને આશ્રિતોને પહોંચાડવામાં સૂરીન્દ્ર શ્રેષ્ઠ નિર્યામક છે” એવું જણાવતી શોભી ઊઠી... ॥ ૭૧ ॥

આ પ્રમાણે તે ભક્તિશાલી શ્રાવકો તે સુંદર શિબિકાને પોતાના ખભે ઊંચકતા ઊંચકતાં... રુદન અને આકંઠ દ્વારા જગતમાં શોકાદૈત સર્જતા સર્જતા... અત્યંત કરુણલયમાં વાઘોને વગાડીને ત્રણ લોકને રડાવતા રડાવતા... માર્ગમાં અનુપમ લક્ષ્મી સતત વરસાવતાં વરસાવતાં... અન્યોન્યના શરીર ઉપર ગુલાલ ઉડાડતાં ઉડાડતાં... શ્રી જિનનિર્વાણ સમયે દેવો જે કાંઈ કરે છે તે બધું કરતાં કરતાં... તે શ્રાવકો આશરે બાવીશ કિલોમીટરનો માર્ગ કાપીને સાબરમતી નદીને કિનારે વસેલી સાબરમતી નગરીમાં આવ્યા... ॥ ૭૨ ॥ - ॥ ૭૩ ॥

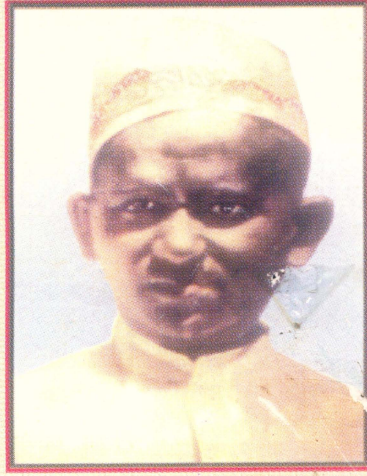
ત્યાં એક અતિશય વિશાળ યોગાનમાં રચાયેલી ચંદનકાષ્ઠનિર્મિત સુંદર ચિતામાં શિબિકાને પધરાવી... અને અગ્નિસંસ્કાર યોગ્ય અન્ય સામગ્રી પણ, જેમ શ્રીજિનનિર્વાણ સમયે આનન્દહીન દેવો એકઠી કરે છે, તેમ એકત્રિત કરી... ॥ ૭૪ ॥

એક કરોડ એક લાખ અગિયાર હજાર એકસો અગિયાર રૂપિયાની ઉછામણી બોલીને શ્રી જયંતીલાલ આત્મારામ શાહ પરિવાર અને શ્રી કલ્યાણભાઈ

મણિલાલ રાવ પરિવારે ચિતામાં અગ્નિ મૂક્યો... અને બરાબર ત્યારે જ ક્ષિતિજમાં સૂર્ય અસ્ત થઈ રહ્યો હતો - આમ, આકાશમાં સૂર્ય અને ધરતી ઉપર “રામચન્દ્ર” આથમતાં, અમાસની અંધારી રાતે ત્યારે અંધકાર સ્વચ્છન્દ બનીને ચોમેર ફેલાવા લાગ્યો... ॥ ૭૫ ॥

મહોદયસુખ (= મોક્ષસુખ)ના અભિલાષી અને મહાભાગ્યશાળી એવા પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય મહોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજા, કે જેઓ વર્તમાન ગચ્છાધિપતિ છે, તેઓ અત્યારે સુવિશાલ ગચ્છનું સુચારુ અનુશાસન કરી રહ્યા છે... ॥ ૭૬ ॥

મુનિ મોક્ષરતિવિજયે રચેલું અને વિદ્વદ્વર્ધ પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી તપોરત્ન વિજયજી મહારાજે સંશોધિત કરેલું “પરિનિર્વાણમ્” નામનું આ કાવ્ય સદ્દેય મનુષ્યોના હૃદયમાં ચિરકાળ નિવાસ કરો... ! ॥ ૭૭ ॥



पिताश्री
दीपचंदभाई भीमजीभाई शाह



मातुश्री
लीलावतीबेन दीपचंदभाई शाह

श्री दीपचंदभाई भीमजी शाह, देवगाणावाला परिवार

॥ परमपद प्रकाशनम् ॥

अधार्मिकान्तःकरणानि पुस्फुटुऽस्तदैव धर्मात्ममनोऽसुखैः समम् ।
अभून्मयीधीतमुखः स भाषकः, सभापतिः फुल्लकजाननः पुनः ॥
अयारवः श्रीजिनशासनप्रभोः, प्रभोश्च रामस्य वचस्विनः क्रमाद् ।
दिवःपृथिव्योः प्रससार तत्परः, किमार्हतेभ्यः परिभाषितुं प्रियम् ॥